ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 55

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ ΜΓ΄—ΜΣΤ΄

Κείμενον: **B. de Montfaucon**

Μετάφρασις-Σχόλια
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΑ (ΜΓ΄)
θεολόγου - φιλολόγου, καθηγητοῦ Π.Σ.Π.Α.
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Μ. ΜΠΑΤΙΣΤΑΤΟΥ (ΜΔ΄—ΜΣΤ΄)
θεολόγου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς σελίδων τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΓ' (43) ΨΑΛΜΟΝ

B Ὁ Ψαλμὸς οὗτος ἐποιήθη ὑπό τινος τῶν υἱῶν τῆς οἰκογενείας Κορέ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δαβίδ, καὶ ἔχει ἀφιερωθῆ εἰς τὸν πραγματικὸν αἴτιον τῆς νίκης, τὸν Θεόν.

«Μὲ τὰ αὐτιά μας, Θεέ μας, ἠκούσαμεν· οἱ πατέρες μας μᾶς ἀφηγήθησαν τὸ θαυμαστὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἠργάσθης κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτῶν κατὰ τὰς παλαιὰς ἐκείνας ἡμέρας». Εἷς ἑρμηνευτὴς λέγει ὅτι ὁ Ψαλμὸς ὁμιλεῖ διὰ γεγονότα ποὺ ἔλαβον χώραν καθ' ὅλην τὴν προηγουμένην ἱστορίαν τοῦ Ἰσραήλ. Ἄλλος ὅμως ὁμιλεῖ περὶ τῶν γεγονότων τῆς πρώτης ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου.

1. Τὸν Ψαλμὸν τοῦτον τὸν ἐποίησε βεβαίως ὁ Προφήτης. Ἀναφέρεται ὅμως ὄχι εἰς προσωπικὰ γεγονότα, ἀλλ' ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Μακκαβαίων, διηγεῖται προκαταβολικῶς καὶ προαναγγέλλει τὰ γεγονότα, ποὺ θὰ ἐλάμβανον χώραν κατὰ τὸν χρόνον τῶν Μακκαβαίων. C Αὐτὴν τὴν ἱκανότητα ἔχουν οἱ Προφῆται· νὰ περιτρέχουν καὶ νὰ θεωροῦν ὅλους τοὺς καιρούς, τοὺς χρόνους τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

Ποῖοι δὲ εἶναι αὐτοὶ οἱ Μακκαβαῖοι καὶ τί ἔπαθαν οὗτοι καὶ τί κατώρθωσαν, εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τὸ εἴπωμεν, ὥστε νὰ γίνουν καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς ὑποθέσεως τῆς ὁμιλίας περισσότερον σαφῆ. Διότι οἱ Μακκαβαῖοι[1] αὐτοί, ἔμειναν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν των καὶ καθόλου δὲν ἐβλάβησαν ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ, ὅταν ἐξώρμησε κατὰ τῆς Παλαιστίνης, ὁ Ἀντίοχος, ὁ λεγόμενος Ἐπιφανής,[2] ὁ ὁποῖος

1. Α' Μακ. 1, 11 ἑξ.
2. Ὁ Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής, εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν, ἐξέδωκε διάταγμα κατὰ τῶν Ἰουδαίων. Κατὰ τὴν ἐποχήν του ἐμαρτύρησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἑπτὰ παῖδες. Κατ' αὐτοῦ ἐκίνησαν στάσιν οἱ Μακκαβαῖοι.

διὰ τῆς βίας ἐπεδίωκε νὰ διαφθείρῃ τὰ πάντα καὶ ἠνάγκασε πολλοὺς Ἰουδαίους νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Ὅταν μὲν λοιπὸν ὁ κατὰ τῶν Ἰουδαίων πόλεμος ἐδυνάμωνε καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ κάμουν τίποτε οἱ Μακκαβαῖοι ὑπὲρ τῆς θρησκείας των, ἐκρύπτοντο. Τὸ αὐτὸ ἔκαμνον καὶ οἱ ἀπόστολοι. Δὲν ἐπηδοῦσαν εἰς τὸ μέσον τῶν κινδύνων πάντοτε καὶ χωρὶς λόγον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἔφευγον καὶ κρυφὰ ὑποχωροῦσαν, διὰ νὰ δράσουν εἰς εὐθετώτερον χρόνον. Μετὰ λοιπὸν τὴν ὀλιγοχρόνιον ἀνάπαυσίν των εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀντιόχου ἀγῶνά των οἱ Μακκαβαῖοι, D ὡσὰν νεαρὰ λιοντάρια, ἀφοῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ σπήλαια, ὅπου ἐκρύπτοντο, καὶ ἐξώρμησαν ἐκ τῶν καταφυγίων των, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ διασώσουν μόνον τοὺς ἑαυτούς των, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ὅσους περισσοτέρους ἠδύναντο. Καὶ ἀφοῦ περιέτρεχον τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ὁλόκληρον, συνεκέντρωνον καὶ ἤγειρον εἰς ἐπανάστασιν ὅλους ἐκείνους, ποὺ εὕρισκον σταθεροὺς εἰς τὴν προγονικὴν θρησκείαν.

Παρακινοῦσαν δὲ καὶ ἔπαιρναν μὲ τὸ μέρος των καὶ πολλούς, ποὺ εἶχον κουρασθῆ ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς καὶ εἶχαν ἀρνηθῆ κατ᾽ ἀνάγκην τὴν θρησκείαν, πείθοντες αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των. Ἔλεγον δέ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι φιλάνθρωπος καὶ οὐδέποτε στερεῖ τὴν σωτηρίαν εἰς τοὺς μετανοοῦντας. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ συνεκέντρωνον ὁλόκληρα στρατόπεδα ἀπὸ γενναίους ἄνδρας. Διότι ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος ἐγίνετο ὄχι ὑπὲρ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν κορασίδων διὰ νὰ γλυτώσουν καὶ σώσουν τὴν πατρίδα ἐκ τοῦ χαμοῦ E καὶ τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ, ἀλλὰ ἐμάχοντο ὑπὲρ τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου καὶ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων των. Ἀρχηγὸς δὲ τῆς κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας ἐκστρατείας των ἐκείνης ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

144 A Ἀφοῦ παρετάχθησαν λοιπὸν καὶ ἀφιέρωσαν εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον καὶ αὐτὰς τὰς ψυχάς των, κατανικοῦσαν τοὺς ἀντιπάλους των εἰδωλολάτρας, μὴ στηριζόμενοι εἰς τὰ ὅπλα, ἀλλὰ ἀντὶ ἄλλης πανοπλίας ἔχοντες στήριγμα τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνός των. Καθὼς ἔτρεχον λοιπὸν εἰς τὸν πόλεμον, οὔτε ἐτραγουδοῦσαν, οὔτε πολεμικὰ ᾄσματα ἐπαιάνιζον, καθὼς κάνουν μερικοί, οὔτε ὑπεχρέωναν νὰ καθίσουν ἐκείνους ποὺ ἔπαιζαν τοὺς αὐλούς, καθὼς γίνεται εἰς ἄλλα στρατόπεδα. Ἀλλὰ ἐκαλοῦσαν τὸν Θεὸν νὰ παραστῇ ἄνωθεν καὶ νὰ πολεμήσῃ μαζί των καὶ νὰ διευθύνῃ διὰ τῆς παντοδυνάμου χειρός του τὸν ἀγῶνα, διότι χάριν τοῦ ὀνόματός Του ἐδιώκοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου καὶ ὑπὲρ τῆς δόξης του ἠγωνίζοντο. Ἂς ἴδωμεν, λοιπόν, τί λέγει τὸ στρατόπεδον τοῦτο τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἦτο περιφραγμένον διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν ἀντιπάλων εἰδωλολατρῶν.

B «Μὲ τὰ αὐτιά μας, Θεέ μας, ἠκούσαμεν». Διότι μερικοὶ συμπολεμισταὶ τῶν Μακκαβαίων, ποὺ ἔβλεπον τὸ μέγα πλῆθος καὶ τὴν ἰσχυρὰν παράταξιν τοῦ Ἀντιόχου, ὡς καὶ τὰς μεγάλας κατακτήσεις καὶ τὰ λάφυρα τῶν ἐχθρῶν καὶ συγχρόνως διεπίστωναν ὅτι τὸ ἰδικόν των στρατόπεδον ἦτο ἀδύνατον καὶ μικρόν, ὀλιγοψυχοῦσαν, ἐδειλιοῦσαν καὶ καθίσταντο ἀπόλεμοι. Τούτους τοὺς ὀλιγοψύχους, ἐνεθάρρυνον οἱ Μακκαβαῖοι. Ὁ Ψαλμῳδὸς λοιπὸν διὰ τοῦ Ψαλμοῦ του δεικνύει ὅτι ὁλόκληρος ἡ δύναμις τῶν εὐσεβῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνάληψιν τῆς στρατηγίας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅταν Αὐτὸς εἶναι σύμμαχος, ἔστω καὶ χωρὶς στρατόπεδα, οἱ εὐσεβεῖς ὑπερισχύουν. Λοιπὸν μὲ τὸν Ψαλμὸν ὑπὸ μορφὴν προσευχῆς προτρέπει καὶ συμβουλεύει τοὺς στρατιώτας καὶ καθὼς αὐτὸς συνομιλεῖ μετὰ τοῦ Θεοῦ, καθιστᾷ προθυμοτέρους καὶ ἐκείνους. C Δὲν εἶναι δὲ τοῦτο ἀσήμαντος ἐνθάρρυνσις. Καὶ δὲν ἐθεώρει ἀρκετὸν νὰ ὁμιλῇ πρὸς ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν νὰ ἀπευθύνεται συγχρόνως. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ Ψαλμοῦ λέγει καὶ τοῦτο· «Μᾶς εἶπον οἱ πατέρες μας, ὅτι δὲν ἐνίκησαν τοὺς λαοὺς ἐκείνους μὲ τὰς ἰδίας των δυνάμεις καὶ δὲν κατέλαβον τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας στηριζόμενοι εἰς τὰ ὅπλα των, οὔτε ὅτι ἡ δύναμις τῶν χειρῶν των ἔσωσεν αὐτούς, ὅταν ἐμάχοντο κατὰ τῶν ἐχθρῶν» (στίχ. 4). Τοῦτο ἀπευθύνει πρὸς ἐκείνους ποὺ ὀλιγοψυχοῦν ἐνώπιον τῶν κινδύνων καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν νὰ νικήσουν μὲ ἀνθρώπινα σχέδια καὶ μέσα. Ὁλόκληρος ἡ εὐχὴ αὐτὴ εἶναι προτροπὴ πρὸς τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν εὐσεβῶν καὶ κελεύει αὐτοὺς νὰ ρίψουν τὴν ἄγκυραν τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον νὰ ἐξαρτήσουν τὴν νίκην των. Διατί δὲ δὲν εἶπεν ἁπλῶς «ἠκούσαμεν» ἀλλὰ D «μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν». Μὲ ποῖον ἄλλο μέρος τοῦ σώματος ἀκούει κανείς; Μήπως εἶναι αὐτὰ περιττολογία; Μὴ γένοιτο. Τοῦτο πράττει, ἐπειδὴ ὑπάρχει γενικῶς γνωστὴ συνήθεια εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν διηγοῦνται περὶ σπουδαίων καὶ μεγάλων γεγονότων, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ γνωρίζουν καλῶς καὶ τὰ ἐκθέτουν πρὸς ἄλλους ἀπληροφορήτους, νὰ προσθέτουν τὴν λέξιν «αὐτιά» καὶ λέγουν «μὲ τὰ ἴδια μας τὰ αὐτιὰ τὰ ἀκούσαμε». Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας διαφόρους περιστά-

σεις τὸ ἴδιο συνηθίζομεν νὰ κάνωμεν, νὰ καλῶμεν δηλαδὴ ὡς μάρτυρας τὰς ἰδίας μας τὰς αἰσθήσεις. Ὅταν λοιπὸν χρησιμοποιοῦμε τὴν μαρτυρίαν τῶν ἰδίων μας τῶν αὐτιῶν, ἔχομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι θὰ πεισθῇ ὁ ἀκροατής. **E** Τὸ ἴδιον κάνομεν καὶ ὅταν χρησιμοποιοῦμε, ὡς μάρτυρας, τὰ μάτια μας καὶ τὰ χέρια μας καὶ ὅταν λέγωμεν: μὲ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια ἐψηλαφήσαμεν. Καὶ οἱ ἀπόστολοι σχετικῶς ἔλεγον· «Αὐτά, τὰ ὁποῖα εἴδον τὰ μάτια μας αὐτά, ποὺ τὰ χέρια μας ἐψηλάφησαν».[3]

Βλέπε δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν, τῶν ὁποίων τὰ κατορθώματα ἐξυμνεῖ ὁ Ψαλμὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους στίχους. Ἂν καὶ ὑπέστησαν αὐτοὶ τόσα πολλὰ δεινὰ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἐστερήθησαν τὴν πατρίδα των, ἀπώλεσαν τὴν ἐλευθερίαν των, περιέπεσαν εἰς πλείστους κινδύνους, ἂν καὶ ἄλλοι ἔγιναν φυγάδες καὶ ἔτρεχαν εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη, διὰ νὰ γλυτώσουν τὴν ζωήν των, παρ' ὅλα ταῦτα οὐδὲν τούτων ἀναφέρουν καὶ δὲν λέγουν, ὅτι αὐτὸ καὶ αὐτὸ ἐπάθομεν διὰ σὲ καὶ διὰ τοῦτο βοήθησέ μας, Κύριε. 145 **A** Ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εἶναι ἀπεστερημένοι τῶν δικαιολογιῶν τούτων, καὶ ὡσὰν νὰ μὴ ἔχουν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἐλπίζοντες εἰς τὰς ἰδικάς των ἐπιτυχίας, καταφεύγουν εἰς ὅσα ὁ Θεὸς ἔκαμεν εἰς τοὺς προγόνους κατὰ τὰς παλαιοτέρας γενεάς. Καὶ ἡ ἔλλειψις μὲν τῆς παρρησίας εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν προσωπικὰ κατορθώματα, εἶναι φυσικὸν πρᾶγμα. Ποῦ νὰ στηριχθοῦν αὐτοὶ πρὸς αἴτησιν βοηθείας; Τὸ νὰ δύνανται δὲ νὰ καταφύγουν εἰς προσωπικά των μεγάλα ὄντως κατορθώματα, καὶ ὅμως νὰ μὴ ζητοῦν νὰ σωθοῦν χάριν τούτων, ἀλλὰ νὰ στηρίζουν τὴν σωτηρίαν των εἰς τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν καὶ οἱ πατέρες των ἀπήλαυσαν, τοῦτο εἶναι δεῖγμα τῆς μεγάλης ταπεινοφροσύνης των.

Δὲν ἦτο τοῦτο μικρὸν ὄφελος καὶ ἐλαχίστη ἐνθάρρυνσις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὑποθέσεώς των. **B** Διότι ἀρκεῖ καὶ μόνον ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ καταλύσῃ μυριάδας ἐχθρῶν.

2. «Οἱ πατέρες μας διηγήθησαν εἰς ἡμᾶς». Ἀκούσατε ὅσοι ἀμελεῖτε τὰ παιδιά σας, ὅσοι τὰ παραβλέπετε, ὅταν αὐτὰ τραγουδοῦν διαβολικὰ τραγούδια, ὅσοι ἀδιαφορεῖτε διὰ τὰ θαύματα καὶ τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκεῖνοι ὅμως οἱ ἅγιοι ἄνθρωποι δὲν ἔκαμνον ἔ-

3. Α' Ἰωάν. 1, 1.

τσι, ἀλλὰ διαρκῶς κατηνάλωναν τὸν χρόνον τοῦ βίου των πρὸς ἐξιστόρησιν τῶν θαυμάτων καὶ τῶν σωτηριωδῶν ἐπεμβάσεων τοῦ Θεοῦ. Καὶ μὲ αὐτό, ποὺ ἔκαμνον, ἐπετύγχανον διπλοῦν κέρδος. Ἐκεῖνοι μὲν οἱ ὁποῖοι εὐηργετήθησαν, μὲ τὸ νὰ ἐνθυμοῦνται τὰς εὐεργεσίας αὐτὰς τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτούς, ἐγίνοντο καλύτεροι. Οἱ δὲ ἀπόγονοι ἐκείνων μὲ τὸ νὰ ἀκούουν τὴν ἱστορίαν τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὄχι μόνον ἀπεκτοῦσαν θεογνωσίαν πολλήν, ἀλλὰ συγχρόνως παρεκινοῦντο καὶ ἐφιλοτιμοῦντο πρὸς ἀπόκτησιν μεγαλυτέρου ζήλου διὰ τὴν κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς.

C Αὐτοὶ λοιπὸν ἐχρησιμοποίουν τὰ στόματα τῶν γεννητόρων των ὡς βιβλία καὶ κάθε ἀσχολία των καὶ κάθε συζήτησίς των αὐτὰς τὰς περὶ Θεοῦ διηγήσεις εἶχον ὡς θέμα των, ἀπὸ τὰς ὁποίας τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι περισσότερον εὐχάριστον καὶ τίποτε δὲν εἶναι περισσότερον συμφέρον. Διότι, ἐὰν ἁπλαῖ καθημεριναὶ διηγήσεις περὶ διαφόρων πραγμάτων καὶ μῦθοι καὶ φανταστικὰ διηγήματα προκαλοῦν πολλὰς φορὰς ὡς συνήθως εὐχαρίστησιν καὶ ψυχαγωγίαν, πολὺ περισσότερον αἱ περὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Θεοῦ διηγήσεις. Αὗται προσέφερον πολὺ μεγαλυτέραν εὐεργεσίαν, πολλὴν σοφίαν, δύναμιν καὶ θείαν φροντίδα, καὶ μετ' εὐχαριστίας μεγάλης διήγειρον τοὺς ἀκροατὰς καὶ τοὺς ἔκαμνον καλυτέρους.

D Ἐκεῖνοι λοιπόν, ποὺ ἦσαν παρόντες εἰς τὰς θαυματουργικὰς ἐπεμβάσεις τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ὁποῖοι τὰ ἀντελήφθησαν μὲ τὰ ἴδιά τους τὰ μάτια, τὰ παρέδωσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς διηγήσεως, ἡ δὲ ἀκοὴ εἶναι ἴση μὲ τὴν ὅρασιν ὡς πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν. Ἔτσι λοιπὸν ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν εἶχον ἀκόμη γεννηθῆ καὶ δὲν εἶδον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ ἀξιοθαύμαστα, ἐπίστευον εἰς αὐτὰ μὲ τὴν ἰδίαν δύναμιν μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε παρόντες καὶ τὰ εἶχον ἴδει. Καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο δὲν ἦτο μικρὸν διὰ τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων. Ἂς ἴδωμεν τί διηγήθησαν οἱ παλαιότεροι εἰς τοὺς νεωτέρους καὶ ἐὰν αὐτά, ποὺ ἐνθυμοῦνται οἱ νεώτεροι, εἶναι τόσον ἀξιοθαύμαστα ὅσον τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα γεγονότα. Ὅπως εἶναι γνωστὸν δέ, ἐκεῖνος, ποὺ πρόκειται νὰ ζητήσῃ κάτι διὰ τῆς προσευχῆς, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς αἰτήσεώς του, πρέπει καὶ αὐτὸς νὰ ζητήσῃ πράγματα παρόμοια μὲ ἐκεῖνα, ποὺ ἡ θεία χάρις ἔδωκεν εἰς ἄλλους προηγουμένως. Δηλαδή, διὰ νὰ δώσω ἕνα παράδειγμα τοῦ ἀνωτέρω, **E** λέγω ὅτι αὐτὸς ποὺ παρακαλεῖ τὸν Θε-

ὸν πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ μὲ ἐκεῖνον ποὺ ζητεῖ κάτι ἀπὸ ἡμᾶς δωρεάν. Ἂν ἀναφερθῇ ἀπὸ αὐτὸν περίπτωσις καὶ ἄλλου ὁ ὁποῖος ἔλαβε παρόμοιον αἴτημα, τότε δημιουργεῖται μία μεγίστη πιθανότης νὰ ἐκπληρωθῇ καὶ τὸ ἰδικόν του αἴτημα, ἀρκεῖ ἡ ἀναφερομένη περίπτωσις νὰ μὴ εἶναι διαφορετική. Καὶ ὅταν ὁμιλῶ περὶ διαφορᾶς ἐννοῶ νὰ μὴ διαφέρῃ ποιοτικῶς τὸ πρόσωπον ἢ τὸ αἰτούμενον πρᾶγμα. Ἐὰν δηλαδὴ αὐτός, ποὺ ἔλαβεν ὅ,τι ἐζήτει, εἶναι παρόμοιος μὲ τὸν αἰτοῦντα, καὶ ἐὰν αὐτό, ποὺ ζητεῖ οὗτος, εἶναι παρόμοιον μὲ ἐκεῖνο, ποὺ ἔλαβεν ὁ ἄλλος, τότε ἡ περίπτωσις καλῶς ἀναφέρεται. Ἐὰν ὅμως ἐκεῖνος ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν ἦτο δίκαιος, αὐτὸς δὲ δὲν εἶναι ἀκόμη δίκαιος, ἔχει ἀνάγκην νὰ παρακαλῇ μὲ μεγαλυτέραν δύναμιν τὸν Θεόν. Εἶναι ἀνάγκη νὰ καταστήσω σαφὲς αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγω καὶ μὲ παραδείγματα ἐκ τῆς Γραφῆς. Ὅταν ἡ Χαναναία ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Κύριον· «δὲν εἶναι σωστὸ νὰ πάρῃ κανεὶς τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν του καὶ νὰ τὸ ρίψῃ εἰς τὰ σκυλάκια» δὲν ἀπεγοητεύθη, ἀλλὰ εἶπε· «ναὶ Κύριε, παραδέχομαι ὅτι εἶμαι σκυλάκι. Ἀλλὰ καὶ τὰ σκυλάκια τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα, ποὺ πίπτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν κυρίων των».[4]
146 A Καὶ ὁ Παῦλος ἔγραφεν εἰς τοὺς Κορινθίους· «ἐὰν ἄλλοι ἔχουν ἀπέναντί σας αὐτὸ τὸ δικαίωμα νὰ τρέφωνται ἀπὸ σᾶς, δὲν πρέπει πολὺ περισσότερον νὰ τὸ ἔχωμεν ἡμεῖς;».[5] Ἐδῶ ὁ Παῦλος παρουσιάζει τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ δικαίωμα ἱκανοποιήσεως τοῦ αἰτήματος εἶναι ἀνάλογον μὲ τὸ προσευχόμενον πρόσωπον. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολὴν λέγει· «αἱ καρδίαι καὶ τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἔχουν ἀναπαυθῇ εἰς σέ, ἀδελφέ· δι' αὐτὸ μολονότι μὲ τὸ δικαίωμα, ποὺ μοῦ δίδει ὁ Χριστὸς καὶ ἡ κοινὴ πίστις μας εἰς τὸν Χριστόν, ἔχω τὸ θάρρος νὰ διατάσσω εἰς σὲ ἐκεῖνο, ποὺ πρέπει νὰ πράττῃς, ἐν τούτοις διὰ τὴν ἀγάπην, ποὺ σοῦ ἔχω, σὲ παρακαλῶ μᾶλλον καὶ δὲν σὲ διατάσσω».[6] Ἐδῶ τὸ παράδειγμα δεικνύει καλύτερον τὴν ὁμοιότητα. Διότι, ὅταν κάποιος προηγούμενος ἔχῃ λάβει κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀνοίγει τρόπον τινὰ μίαν θύραν εἰς τὸν ἑπόμενον, ἐφ' ὅσον καὶ ὁ ἑπόμενος, ποὺ πρόκειται νὰ ζητήσῃ, εἶναι παρόμοιος κατὰ τὴν ἀρετὴν μὲ ἐκεῖνον καὶ αὐτὰ ποὺ ἤθελεν ζητήσῃ εἶναι παρόμοια μὲ ὅσα ἔλαβεν ἐκεῖνος. B Ἡ αἴτησίς μας δὲ πολλὰς φορὰς ἱκανοποιεῖται, ὄχι μόνον ὅταν ἀναφέρωμεν παραδείγματα ἄλλων, ποὺ ἱκανοποιήθησαν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀναφέρωμεν καὶ αἰτήματα ἰδικά μας, ποὺ ἱκανοποιήθησαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη τῆς ζωῆς μας. Τὸ ἴδιον ἔκανεν καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Φιλιππησίους καὶ ἔλεγεν· «διότι καὶ ὅταν ἤμουν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ μίαν καὶ δύο φορὰς μοῦ ἐστείλατε βοήθειαν διὰ τὰς ἀνάγκας τὰς ἰδικάς μου καὶ τοῦ ἔργου».[7] Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ πολλοί, ποὺ εὐεργετοῦν ἄλλους, τοῦτο ζητοῦν ὡς ἐγγύησιν ἀπὸ τοὺς εὐεργετουμένους, νὰ μὴ κοινολογήσουν τὰς εὐεργεσίας εἰς ἄλλους, ὥστε ἡ γενομένη εὐεργεσία νὰ μὴ προκαλέσῃ τὴν προσέλευσιν καὶ ἄλλων εἰς τὸν εὐεργέτην, διότι τότε δὲν θὰ ἠμπορῇ νὰ κρυφθῇ καὶ νὰ κάνῃ ἀλλοιῶς παρὰ νὰ εὐεργετήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἀλλ' ἂν εἶναι φυσικὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς εὐεργετουμένους τοῦτο, διὰ νὰ μὴ γίνουν πτωχότεροι ἀπὸ τὰς συνεχεῖς εὐεργεσίας, C ὁ Θεὸς ἀντιθέτως καὶ διακηρύσσει τὰς εὐεργεσίας καὶ τὰς κάμνει γνωστάς, ὥστε αὗται διδόμεναι εἰς μερικούς, νὰ παρακινήσουν καὶ ἄλλους νὰ ζητήσουν διὰ τῆς προσευχῆς παρομοίας εὐεργεσίας.

Διότι τόσον μεγαλύτερα ἀγαθὰ ἀποδεικνύονται ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ, ὅσον περισσότεροι εἶναι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ εὐεργετοῦνται ἀπὸ Αὐτόν. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος ὅτι· «ὁ Κύριος εἶναι Θεὸς ὅλων καὶ προσφέρει τὰς δωρεάς του εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπικαλοῦνται».[8] Εἶδες ἕνα νέον εἶδος πλούτου; Αὐτὴν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θεοῦ μιμήσου καὶ σύ. Διότι, ὅταν καταναλώσῃς τὸν ἀποθηκευμένον πλοῦτον σου εἰς εὐεργεσίας, προπαντὸς τότε θὰ αὐξήσῃς αὐτόν. Ἐὰν ὅμως τὸν κρύψῃς καὶ τὸν καταχώσῃς εἰς τὴν γῆν, τότε μᾶλλον θὰ τὸν ἐλαττώσῃς. Καὶ τί τὸ ἀξιοπερίεργον, ποὺ συμβαίνει τοῦτο ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ζητημάτων, ἀφοῦ βεβαίως παρόμοιον πρᾶγμα συμβαίνῃ καὶ ἐπὶ τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν προοριζομένων διὰ τὸ σῶμα; Διότι καὶ τὸν σῖτον ποὺ ἔχει κανεὶς ἀποθηκευμένον εἰς τὸ σπίτι του, D ἐὰν τὸν λυπηθῇ καὶ δὲν τὸν δαπανήσῃ, οὔτε εἰς τοὺς ἀγροὺς τὸν σπείρῃ, ἤδη τὸν παρέδωκεν εἰς τὸ στόμα τῶν σκωλήκων. Ἐὰν ὅμως σπείρῃ τὸν σῖτον, τότε μεγαλυτέραν συγκομιδὴν αὐτοῦ προετοιμάζει.

4. Ματθ. 15, 26-27.
5. Α' Κορ. 9, 12.
6. Φιλ. στίχ. 7-9.

7. Φιλιπ. 4, 16.
8. Ρωμ. 10, 12.

3. Ἀκούσατε, ὅσοι δὲν δεικνύετε πολλὴν προθυμίαν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Ἀκούσατε, σεῖς, ποὺ ἐλαττώνετε τὸν πλοῦτον σας μὲ τὸ νὰ τὸν κρύπτετε εἰς τὰ θησαυροφυλάκιά σας. Ἀκούσατε, σεῖς, ποὺ ὁμοιάζετε μὲ ὅσους βλέπουν ὄνειρα καὶ δὲν εὑρίσκεσθε εἰς καλυτέραν μοῖραν μὲ αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι οἱ θησαυροί, τοὺς ὁποίους βλέπουν εἰς τὰ ὄνειρά των, εἶναι πραγματικοί. Πράγματι τὰ παρόντα ἐπίγεια ἀγαθὰ καθόλου δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ ὅσους βλέπουν εἰς τὸν ὕπνον των ὅτι ἔχουν χρήματα καὶ ὅτι ἔγιναν κύριοι τῶν βασιλικῶν θησαυροφυλακίων, καὶ ὅταν ἐξυπνήσουν τὴν πρωΐαν, εὑρίσκονται πάλιν πτωχότεροι ἀπὸ ὅλους, E ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὸν παρόντα κόσμον. Μὲ τὸν ὀνειρευόμενον λοιπὸν ὁμοιάζει· ὁ πλούσιος καὶ πτωχότερος ὅλων θὰ καταλήξῃ ἔστω καὶ ἂν ἐδῶ ἀπέκτησε τὰ πάντα, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ πάρῃ μαζί του τίποτε ἐκεῖ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ὄνειρον λοιπὸν εἶναι ὁ πλοῦτος καὶ μὲ ὄνειρα μόνον θησαυρίζουν οἱ πλούσιοι. Ἐὰν συνεπῶς ἠμπορῇς νὰ μοῦ δείξῃς τὸν πλούσιον, νὰ μοῦ τὸν δείξῃς τότε ὅταν ἀνατείλῃ ἡ αἰωνία ἡμέρα, ὅταν ἀπέλθωμεν εἰς τὴν μελλοντικὴν ἐκείνην πατρίδα τῆς αἰωνιότητος. Τώρα ὅμως, δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ἀναγνωρίσω οὔτε τὸν πλούσιον, οὔτε τὸν πτωχόν. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια εἰς τὰ γύρω μας πράγματα, παρὰ μόνον φαινομενικὴ καὶ κατ' ὄνομα καθὼς καὶ ἡ σχετικὴ φήμη ποὺ ἀποδίδουν εἰς τὰ πράγματα αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι.

147 A Καθὼς ἐπίσης συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς τυφλούς, τοὺς ὁποίους πολλοὶ ὀνομάζουν «πολυμάτηδες» εἰρωνικά, χωρὶς τὸ ὄνομα νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα, διότι οἱ τυφλοὶ αὐτοὶ προπαντὸς εἶναι ποὺ δὲν βλέπουν καθόλου· ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους ποὺ ἐδῶ μὲν λέγονται καὶ φημολογοῦνται πλούσιοι, ἐνῶ ἐκεῖ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον δὲν ἔχουν ἀπολύτως τίποτε ἰδικόν τους. Ὅταν λοιπὸν κάποιος πλουτίζῃ ἐδῶ, τότε προπαντὸς γνωρίζω καλῶς, ὅτι αὐτὸς εἶναι πραγματικὰ πτωχός. Διότι, ἐὰν δὲν ἦτο ὑπερβολικὰ πτωχός, δὲν θὰ ἐπεδίωκεν ἐναγωνίως νὰ πλουτίσῃ. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀνάπηρος κατὰ τὴν ὅρασιν δὲν θὰ ὠνομάζετο εἰρωνικὰ πολυόμματος, ἐὰν δὲν ἦτο ὁλοτελῶς τυφλός, ἔτσι καὶ ἐδῶ εἰς τὴν περίπτωσίν μας μὲ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν. Ἀφοῦ ἀποβάλωμεν λοιπὸν τὴν ἀπάτην τῶν ὀνομάτων τῶν δῆθεν ἀγαθῶν, ἂς ἐνδιαφερθῶμεν διὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Διότι δὲν εὐσταθοῦν τὰ πράγματα ποὺ ὀφείλουν τὴν ὕπαρξίν των

μόνον εἰς τὰ ὀνόματά των, ἀλλ' ἡ οὐσιαστικὴ ὕπαρξις καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀντικειμένων καθορίζουν τὴν ὀνομασίαν των. Εἷς ἄνθρωπος καλεῖται πλούσιος, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι. B Καὶ πῶς δὲν εἶναι, ἴσως ἐρωτήσῃ κανείς, ὅταν περιλούεται κυριολεκτικῶς ἀπὸ πολὺ ἀσῆμι, πολὺ χρυσάφι, πολυτίμους λίθους, χρυσοκέντητα ἱμάτια καὶ τόσα ἄλλα; Δὲν εἶναι πλούσιος ὁ ἔχων τὰ ἀνωτέρω ἀγαθά, ἐπειδὴ οὔτε τὸ χρυσάφι, οὔτε τὰ ἱμάτια, οὔτε τὰ χρήματα ἀλλὰ μόνον ἡ ἐλεημοσύνη κάνει τὸν ἄνθρωπον πλούσιον. Τὰ δὲ προαναφερόμενα ἀγαθὰ εἶναι τόσον εὐτελῆ, ὅσον τὸ χορτάρι, τὰ ξύλα, ἡ καλάμη. Διότι, λέγε μου, ποῖον εἶδος ἱματίου θὰ δυνηθῇ ὁ πλούσιος νὰ περιβληθῇ τότε ὅταν θὰ ἵσταται γυμνὸς ἔμπροσθεν τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου βήματος; Αὐτὸ τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Παῦλος ἐκ φόβου ἔλεγεν· «Ὅταν βεβαίως ἠθέλαμεν ἐνδυθῇ μὲ τὸ σῶμα τῆς ἀφθαρσίας, τότε μόνον δὲν θὰ εὑρεθῶμεν γυμνοί».[9] C Τί εἴδους χρήματα θὰ δυνηθοῦν νὰ γλυτώσουν τὸν πλούσιον, ὅταν θὰ κινδυνεύῃ τὸν ἔσχατον κίνδυνον; Ποῖοι ὑπηρέται θὰ παρασταθοῦν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κρίσεως εἰς τὸν μαστιζόμενον καὶ βασανιζόμενον τότε ἄρχοντα; Ποῖαι κατοικίαι; Ποῖοι πολύτιμοι λίθοι; Ποῖα πολυτελῆ λουτρὰ θὰ δυνηθοῦν τότε νὰ ἀποπλύνουν τὴν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων προερχομένην ρυπαρότητα; Μέχρι πότε θὰ ἐξαπατᾶτε τὸν ἑαυτόν σας; Μέχρι πότε δὲν θὰ διακρίνετε τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ θὰ χάσκετε ἐμπρὸς εἰς τὰ ὄνειρα, ἂν καὶ εὑρίσκεσθε πολὺ πλησίον τῆς μελλούσης κρίσεως; Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν προκείμενον ψαλμόν. «Οἱ πατέρες μας διηγήθησαν εἰς ἡμᾶς τὰ ἀξιοθαύμαστα ἔργα, τὰ ὁποῖα, Σὺ Κύριε, ἔκαμες κατὰ τὴν ἐποχήν των, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους».

Δύναται δὲ τὸ ἀνωτέρω νὰ λεχθῇ καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναγωγικῶς. Ἐὰν δηλαδὴ εἰς ἐκείνους διηγήθησαν οἱ πατέρες τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἔδωκε καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ θεία χάρις διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν δυνατότητα νὰ μάθωμεν ὅσα συνέβησαν εἰς ἐκείνους. D Πῶς τώρα θὰ ἐκλάβωμεν ταῦτα ἀναγωγικῶς; Μὲ τὸ νὰ στρέφωμεν τὴν προσοχήν μας εἰς τὰ κατορθώματα τῆς νέας Χάριτος (τῆς Καινῆς Διαθήκης) καὶ νὰ διηγούμεθα, ὅτι ἀνυψώθημεν πλέον πρὸς τὸν οὐρανόν, ὅτι ἠξιώθημεν τῆς ἐπουρανίου Βασιλείας, ὅτι ὁ Θεὸς ἔγινεν ἄνθρωπος, ἀφοῦ κατήργησε τὸ με-

9. Β' Κορ. 5, 3.

σύστοιχον τοῦ φραγμοῦ. Ἂς ἐπιμείνωμεν ὅμως εἰς τὴν ἱστορίαν «...ἔργον ἀξιοθαύμαστον, τὸ ὁποῖον ἔκαμες εἰς τὰς ἡμέρας των, κατὰ τὰς παλαιὰς ἐκείνας ἡμέρας». Κάποιαν παλαιὰν ἱστορίαν μνημονεύει ἐδῶ ὁ ψαλμῳδὸς καὶ ἀρχαῖα ἀξιοθαύμαστα ἐπιτεύγματα προβάλλει ἐνώπιόν μας. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν μνημονεύει κάποιο νέο καὶ πρόσφατον περιστατικόν; Διότι ὅταν μὲν πρόκειται περὶ ἀνθρωπίνων περιστατικῶν πολὺ φυσικὰ ἀρχίζομεν τὴν διήγησίν μας ἀπὸ τὰ πρόσφατα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσφατα καὶ νεώτερα προχωροῦμε πρὸς τὰ παλαιότερα, δεδομένου ὅτι ἡ ἀνάμνησις τῶν παλαιοτέρων περιστατικῶν ἐξασθενεῖ μετὰ μεγαλυτέρας εὐκολίας. Ὅταν δὲ πρόκειται περὶ τοῦ Θεοῦ, τότε τὰ πάντα εἶναι γνωστά, **E** καὶ μετ᾽ ἴσης δυνάμεως μάλιστα εἶναι γνωστὰ καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγει ἀλλοῦ· «Εἶναι φανερὸν ὅτι σὺ γνωρίζεις τὰ πάντα, καὶ τὰ πρόσφατα καὶ τὰ πολὺ παλαιά».[10] Δὲν ἔχει οὐδεμίαν σημασίαν λοιπὸν ἂν κάποιος διηγηθῇ παλαιὸν ἢ νεώτερον ἀξιοθαύμαστον περιστατικόν, ἀρκεῖ αὐτὸ νὰ εἶναι γνωστὸν εἰς τὸν ὁμιλοῦντα. Ποῖον λοιπὸν ἀξιοθαύμαστον περιστατικὸν θέλει ἐδῶ νὰ μᾶς ἐκθέσῃ ὁ ψαλμῳδός; Ἂς ἀκούσωμεν· «Ἡ παντοδύναμος χείρ Σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη καὶ τοὺς πατέρας μας ἐγκατέστησες εἰς τὴν χώραν των· ἐκακοποίησες τοὺς ἐκεῖ ἀσεβεῖς λαοὺς καὶ τοὺς ἐξεδίωξες ἀπὸ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας» (στίχ. 3). 148 **A** Ἀντελήφθητε τώρα περὶ ποίου πολέμου λέγει, ποίαν νίκην καὶ ποῖον νικηφόρον κατόρθωμα ἀναφέρει; Ἢ χρειάζεσθε κάτι ἐπὶ πλέον νὰ σᾶς διευκρινίσω; Νομίζω ὅμως ὅτι οἱ περισσότεροι ἔχουν ἀντιληφθῆ αὐτό, ποὺ θέλει νὰ εἴπῃ ὁ Ψαλμός. Δι᾽ ἐκείνους ὅμως, ποὺ ἀγνοοῦν ἀκόμη τὸ βαθύτερον νόημα, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰς ἰδικάς μας σκέψεις. Ποίας λοιπὸν θριαμβευτικὰς ἐπιτυχίας ἀναφέρει; Ποῖα κατορθώματα; Τὰ λαβόντα χώραν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωϋσέως, καὶ εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Προπαντὸς δὲ ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, αὐτὰ μνημονεύει κυρίως ἐδῶ ὁ Ψαλμῳδός. Διότι, ὡς εἶναι γνωστόν, ἐκεῖνοι ποὺ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἀλλὰ ὅλοι ἔπεσαν εἰς τὴν ἔρημον.[11] Ὅταν λοιπὸν τὰ παιδιά, ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἐκείνους καὶ ἀνετρά-

10. Ψαλμ. 138, 5.
11. Ἀριθμ. 14, 23 καὶ Ἑβρ. 3, 17.

φησαν εἰς τὴν ἔρημον, εἰσήρχοντο εἰς τὴν Παλαιστίνην, δὲν ἐχρειάσθησαν ὅπλα. **B** Ἀλλὰ μὲ μίαν ὁμαδικὴν κραυγήν των ἐκυρίευσαν τὰς πόλεις, καὶ ὅταν διέβησαν τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν καὶ συνήντησαν οὗτοι τὴν πρώτην πόλιν, τὴν Ἱεριχώ, τὴν ἐκυρίευσαν μὲ χορὸν μᾶλλον γύρω ἀπὸ αὐτὴν παρὰ μὲ πόλεμον.[12] Διότι ἐφόρουν τὰ ὅπλα των κατὰ τρόπον, ποὺ δὲν ἐφαίνοντο, ὅτι ἐπήγαιναν εἰς μάχας, ἀλλὰ μᾶλλον ὡσὰν νὰ ἔτρεχον εἰς πανηγύρεις καὶ εἰς χορούς. Εἶχον περιβληθῆ τὸν ὁπλισμόν των μᾶλλον ὡς εἶδος καλλωπισμοῦ παρὰ ὡς μέσον ἀσφαλείας, καὶ ἐνῷ ἐφοροῦσαν τὰς ἱερὰς καὶ ἑορταστικὰς στολάς των καὶ εἶχον προπορευομένους τοῦ στρατοπέδου των τοὺς λευΐτας, περιεκύκλωναν τὸ τεῖχος. Καὶ ἦτο τοῦτο ἓν θέαμα ἀξιοθαύμαστον καὶ παράδοξον, νὰ βλέπῃ κανεὶς τόσας χιλιάδας στρατοῦ νὰ βαδίζουν μὲ τάξιν καὶ ρυθμόν, **C** μὲ ἡσυχίαν καὶ εὐκοσμίαν πολλήν, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπῆρχεν οὐδεὶς ἐχθρὸς ἀντιμέτωπος, καὶ νὰ κατορθώνουν τὸ πᾶν μὲ τὴν μουσικὴν ἐκείνην ἁρμονίαν, ποὺ ἐξήρχετο ἀπὸ τὰς θαυματουργικὰς σάλπιγγας. Ἂς ἐντραποῦν αὐτοὶ ποὺ κάνουν θόρυβον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐὰν δὲ τότε ἐκεῖ, ποὺ ἠχοῦσαν αἱ σάλπιγγες, ἐπεκράτει τόσον μεγάλη εὐταξία, ποίας συγγνώμης θὰ τύχουν τώρα ἐκεῖνοι, ποὺ γίνονται πρόξενοι θορύβων, κατὰ τὴν στιγμήν, ποὺ ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ ἐμποδίζουν τὴν ἀκριβῆ κατανόησιν τῶν ἀρχαίων ἐκείνων διηγήσεων; Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, δὲν ἐμνημόνευσεν ἐκείνους, ποὺ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον; Δὲν τοὺς ἐμνημόνευσε, διότι ἔπεσαν πάντες καὶ ἐτιμωρήθησαν. Καὶ διατί ἐχάθησαν ὅλοι; Διότι ἔπεσαν εἰς μεγάλα ἁμαρτήματα. Διὰ τοῦ θανάτου αὐτῶν ὁ Θεὸς ἐξοικονομοῦσε καὶ κάποιαν ἄλλην κατάστασιν. Ἐπετύγχανε δηλαδὴ τὴν κατάληψιν τῆς Παλαιστίνης μὲ ἀνθρώπους, ποὺ δὲν εἶχον ἴδει τὰ ἐν Αἰγύπτῳ κακά, τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ἀσέβειαν γενικῶς καὶ δὲν εἶχον ἀναμεταξύ των κανένα διδάσκαλον τῆς τόσον μεγάλης ἐκείνης πονηρίας. **D** Τόσον πολὺ δὲ κατείχοντο ἀπὸ τὰς συνηθείας τῶν Αἰγυπτίων, τόσον πολὺ εἶχον κατακυριευθῆ ψυχικῶς, ὥστε καὶ παρ᾽ ὅλα τὰ θαύματα, ποὺ εἶδον, δὲν κατώρθωναν οὔτε εἰς τὴν ἔρημον νὰ ἀπαλείψουν τὰ λείψανα τῆς πλάνης των. Ἂν καὶ λοιπὸν εἰς τὴν ἔρημον ἀπέκτησαν καὶ διδασκάλους - τιμωροὺς χειροτέρους ἀπὸ τοὺς προηγουμένους (ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους), δηλαδὴ

12. Ἰησ. Ν. κεφ. 6.

τοὺς Χαναναίους, παρ' ὅλα ταῦτα δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀσέβειάν των. Διὰ τοῦτο τοὺς ἐκράτει εἰς τὴν ἔρημον, μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν τὰ παιδιά των, οἱ ἀπόγονοί των.

E 4. Καὶ αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγομεν, δὲν τὰ παίρνομεν ἀπὸ τὴν φαντασίαν μας, ἀλλὰ τὰ ἀποδεικνύομεν διὰ τῶν διδασκαλιῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Διὰ τοῦ Ἰεζεκιὴλ λοιπὸν ὁ Θεὸς κατηγορεῖ τὴν ἐπιμονήν των ταύτην εἰς τὴν ἀσέβειαν, διότι, ἐνῷ τοὺς ὡδήγησαν εἰς τὴν ἔρημον καὶ πολλάκις συνωμίλησε μαζί των, ὅμως δὲν εἰσηκούετο ἀπὸ αὐτούς.[13] Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον διέταξεν αὐτοὺς νὰ περιβληθοῦν μὲ ὁπλισμόν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῆς Ἱεριχοῦς; Περισσότερον ἀκόμη περίεργον θὰ ἦτο, ἐὰν ἐπολιόρκουν τὴν Ἱεριχὼ χωρὶς ὅπλα. Ἂν καὶ τοὺς διέταξε νὰ κάνουν κάτι ἀνθρώπινον, ποὺ θὰ ἐχρειάζοντο προπαντὸς πολεμικὰ σχέδια καὶ νὰ προσλάβουν καὶ κάποια αἰσθητὴν καὶ δυνατὴν συμμαχίαν, ὁ Θεὸς τοὺς ὑποχρεώνει νὰ κάνουν αὐτὰ συγκαταβαίνων πρὸς τὴν ἀδυναμίαν των. Εἰς τί θὰ ἠδύνατο νὰ συμβάλη ἡ πολεμικὴ ἑνδυμασία καὶ τὰ ὅπλα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ τείχους; Τί θὰ ἐπετυγχάνετο μὲ τὸν ἦχον τῶν σαλπίγγων; 149 A Ἐὰν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσουν μὲ ἀνθρώπους, ἦσαν κάπως δικαιολογημένοι νὰ ὑπολογίζουν καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων των. Τώρα ὅμως, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταπέση τὸ τεῖχος μὲ τὴν βοήθειαν μόνον τοῦ Θεοῦ, διὰ ποῖον λόγον νὰ περιβληθοῦν τὸν ὁπλισμόν των; Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Γαδεὼν πάλιν ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν ὡπλισμένοι ἐξισοῦντο κατὰ τὴν δύναμιν μὲ τοὺς ἀόπλους.[14] Ἡ διαφορὰ μεταξύ των ἀπὸ ἀνθρωπίνης πλευρᾶς ἦτο ὁλοφάνερη. Διὰ ποῖον λόγον ἐγίνοντο ὅλα αὐτά; Διότι τοῦτο διατάσσει ὁ Θεός, ὥστε νὰ ὁδηγήση τοὺς ὑπακούοντας νὰ πιστεύουν εἰς Αὐτόν. Διότι, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ ἐτράφη μετὰ τοῦ σώματος καὶ ἐπειδὴ μέχρι τοῦδε δὲν εἶχεν ἴδει κάτι τὸ ἀσώματον, καὶ δι' αὐτὸ μετ' εὐκολίας στρέφεται πρὸς τὰ αἰσθητά, διὰ τοῦτο ἐχρειάζετο νὰ χειραγωγηθῆ ἀπὸ τὰ ὁρατὰ πρὸς τὰ νοητά. B Ἕνεκα τούτου καὶ οἱ προφῆται, ὅταν ὡμίλουν περὶ Θεοῦ, ἠναγκάζοντο νὰ χρησιμοποιοῦν εἰκόνας ἀνθρωπίνων μελῶν, ὄχι διὰ νὰ ἀναπαραστήσουν τὴν ἀθάνατον φύσιν τοῦ Θεοῦ διὰ σχημάτων τῶν μελῶν τούτων, ἀλλὰ διὰ νὰ

13. Ἰεζ. 20, 10.
14. Ἰουδεὶθ κεφ. 7.

παιδαγωγήσουν εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ καὶ ὑπεράνθρωπα δόγματα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα τὴν ψυχὴν ἡ ὁποία ἐτράφη μὲ τὰ αἰσθητά.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι κάτι τὸ νοητόν, διὰ νὰ μὴ ἀπιστήσουν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Θεὸς θέτει κάτι αἰσθητόν. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν ὁ Θεὸς ὅτι «εἰς ἑπτὰ ἡμέρας θὰ καταστραφῆ ἡ πόλις», ἐνῷ σεῖς θὰ ἡσυχάζετε καὶ δὲν θὰ ἐκάματε καμμίαν ἐργασίαν, ἴσως τοῦτο θὰ ἐγίνετο ἀφορμὴ νὰ πέσουν πολλοὶ εἰς ἀπιστίαν. Τώρα ὅμως μὲ τὰς διατάξεις του αὐτὰς περὶ ὁπλοφορίας τῶν πολιορκούντων τὴν Ἱεριχώ, ὁ Θεὸς τοποθετεῖ τρόπον τινὰ ἕνα ὑπόβαθρον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. C Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσητε, ὅτι τὸ λεγόμενον εἶναι ἁπλοῦς στοχασμός, θέλω νὰ σᾶς διηγηθῶ μίαν παλαιὰν ἱστορίαν πρὸς πιστοποίησιν τοῦ λόγου μου. Θὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸν Νεεμὰν τὸν Σύρον.[15] Οὗτος καταληφθεὶς ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῆς λέπρας καὶ ἐπειδὴ ἀηδίαζε διὰ τὸ πάθος του, διότι διέτρεχε τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, ἔρχεται εἰς Παλαιστίνην (διότι πρέπει νὰ συντομεύσω τὸν λόγον) ἐπειδὴ ἤθελε νὰ εὕρη θεραπείαν τῆς ἀσθενείας του πλησίον τοῦ προφήτου Ἐλισαίου. Ὅταν λοιπὸν ἔφθασε καὶ ἐσταμάτησε ἔξωθι τῆς θύρας τοῦ ἀνδρός, παρεκάλει τὸν προφήτην νὰ ἐξέλθη καὶ τὸν ἰατρεύση. Ἐκεῖνος ὅμως, παρ' ὅλον ὅτι ἤκουσε τὰς παρακλήσεις, δὲν ἐξήρχετο, ἀλλὰ παρήγγειλε πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ ὑπηρέτου του νὰ βαπτισθῆ εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν. Ὁ Νεεμὰν δέ, ἐπειδὴ ἡ παραγγελία του ἐφάνη ὄχι σοβαρά, καὶ πολὺ ἀφελής, μὴ ἁρμόζουσα εἰς λογικὸν καὶ ἔξυπνον ἄνθρωπον, δὲν ὑπήκουσε εἰς τὸν Προφήτην. Ἀλλὰ τί εἶπεν; D «Ἐγὼ ἐπίστευον, ὅτι θὰ ἐξέλθη τῆς οἰκίας του καὶ θὰ ἐκτείνη τὴν χεῖρά του ἐπ' ἐμέ, ἐν συνεχείᾳ θὰ ἐπικαλεσθῆ τὸν Θεόν του καὶ θὰ μὲ καθαρίση ἀπὸ τὴν λέπραν».[16]

Βλέπεις, πῶς ἡ ψυχὴ τοῦ Νεεμὰν ἐπεθυμοῦσε νὰ ἴδη τὴν θεραπείαν δι' αἰσθητοῦ τινὸς πράγματος; Δὲν ἐθεώρει ὁ Νεεμὰν τὸ πρόσταγμα τοῦ προφήτου - ἰατροῦ ἀρκετόν, ἀλλὰ παρεκάλει καὶ διὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς χειρός, δηλ. δι' αἰσθητὰ σημεῖα. Τοῦτο εἶναι δεῖγμα ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας τοῦ κάθε ἀσθενοῦς. Καὶ πολλὰ ἄλλα ἐξηγοῦνται μὲ τὸ παράδειγμα αὐτό. E Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς δὲν θερα-

15. Δ' Βασ. κεφ. 5.
16. Δ' Βασ. 5, 11.

πεύει πανταχοῦ μὲ μόνον τὸν λόγον του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῆς χειρός του. Διὰ τοῦτο ἔβαλε τὴν χεῖρά του καὶ εἰς τὸ στόμα καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν ἀσθενῶν.[17] Καὶ εἰς ἄλλα μὲν μέρη ἐθεράπευε μὲ τὸν λόγον του μόνον, ἀλλοῦ δὲ μὲ τὸ θέλημά του ἔκανε τὰ πάντα καὶ ἐθεράπευε ἐκείνους ποὺ προσήρχοντο εἰς αὐτόν. Διὰ ποῖον λόγον ἔκανε τοῦτο; Διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν προσερχομένων. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι τοῦτο ἐγίνετο διὰ τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν, διὰ τοῦτο ἐπαινοῦσε ἐκείνους, ποὺ δὲν εἶχον ἀνάγκην τοιούτων αἰσθητῶν σημείων· «Ἀληθῶς σᾶς λέγω, εἶπεν ὅτι οὔτε εἰς τὸν Ἰσραὴλ δὲν εὗρον τόσον μεγάλην πίστιν».[18] 150 A Ἐπειδὴ ὁ ἑκατόνταρχος εἶπεν, ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ ἔλθῃ ὁ Χριστὸς εἰς τὴν οἰκίαν του πρὸς θεραπείαν τοῦ δούλου του, ἀλλ' ἐθεώρει ἀρκετὸν τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου ἔστω καὶ ἀπὸ μακράν. Ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου δέ, τίποτε παρόμοιον δὲν γίνεται, παρὰ μόνον προφητεία λαμβάνει χώραν, χωρὶς νὰ χρησιμοποιηθῇ τίποτε τὸ ἀνθρώπινον. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ εἰς ἐκεῖνον, ποὺ ἐζηλοτυποῦσε κατὰ τῆς γυναικός, διετάσσετο χονδροειδέστερόν τι πρᾶγμα. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἐκλάβωμεν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀναγωγικῶς (διότι ὅλα αὐτά, ποὺ συνέβαινον εἰς ἐκείνους, ἦσαν συμβολικὰ καὶ ἐγράφησαν διὰ νὰ υἱοθετήσουν ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφθασε τὸ τέλος τῶν αἰώνων[19]), προσπάθησε νὰ κατανοήσῃς τοὺς ἀρίστους διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦν τὸν λόγον ἀντὶ σάλπιγγος B καὶ καταβάλλουν τὰ ἐχθρικὰ τείχη τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων, καὶ μὲ τὴν πνευματικὴν πανοπλίαν τοῦ Χριστοῦ ὑποτάσσουν τοὺς λαούς. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν (κατὰ τὰς ὁποίας οἱ Ἰσραηλῖται περιεφέροντο εἰς τὰ τείχη τῆς Ἱεριχοῦς) συμβολίζει τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς καὶ κατάργησιν τῆς τυπικῆς σημασίας τοῦ σαββάτου. Συμβολίζεται ἐπίσης ἐκ τῶν προτέρων ἐδῶ ἡ κατάργησις μαζὶ μὲ τὸ σάββατον καὶ τῶν ὑπολοίπων Μωσαϊκῶν διατάξεων, ποὺ εἶχαν δοθῇ προηγουμένως. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς προφήτας ἐπαναλαμβάνονται περὶ μὲν τῶν θυσιῶν τὰ ἑξῆς: «Ποῖος ἐζήτησε τὰς ἐξωτερικὰς καὶ τυπικὰς μόνον θρησκευτικὰς αὐτὰς ἐκδηλώσεις σας;».[20] Καὶ πάλιν· «Μήπως τάματα καὶ ἡγιασμένα κρέατα θὰ ἀφαιρέσουν τὰς ἁμαρτίας σου;».[21] Καὶ πάλιν,

17. Μάρκ. 7, 33.
18. Ματθ. 8, 10.
19. Α' Κορ. 10, 11.
20. Ἡσ. 1, 12.
21. Ἱερ. 11, 15.

«μήπως μοῦ προσεφέρατε ζῷα πρὸς θυσίαν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη εἰς τὴν ἔρημον;».[22] Καὶ πάλιν· «Πρὸς ποῖον σκοπὸν μοῦ φέρετε λίβανον ἐκ Σαβὰ καὶ κινάμωμον ἀπὸ μακρυνὴν χώραν;».[23] Καὶ πάλιν· «Θυσίαν αἱματηρὰν καὶ ἀναίμακτον δὲν ἠθέλησες Κύριε».[24] Καὶ πάλιν· «Μήπως ὁ Θεὸς θέλει νὰ προσφέρωνται πρὸς χάριν Του θυσίαι, ποὺ νὰ καίγωνται ὁλοτελῶς ἐπὶ τῆς πυρᾶς, καὶ ἄλλαι διάφοραι θυσίαι ἢ ζητεῖ νὰ ὑπακούετε εἰς αὐτόν;».[25] Καὶ «ἐὰν ηὐχαριστεῖσο, Κύριε, μὲ θυσίας, θὰ τὰς προσέφερον».[26] C Καὶ πάλιν· «Ἡ ὑπακοὴ καὶ συμμόρφωσίς σας εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ εἶναι προτιμοτέρα ἀπὸ τὴν θυσίαν».[27] Τὰς ἑορτὰς καταργῶν ὁ Θεὸς λέγει· «Ἐμίσησα καὶ ἀπέρριψα τὰς ἑορτάς σας. Ἀπομάκρυνε ἀπ' ἐμοῦ, ἦχον ᾠδῶν καὶ μελῳδίας ἐγχόρδων ὀργάνων σου δὲν θέλω νὰ ἀκούσω».[28] Καὶ «ἑορτὴν μεγάλην πρὸς τιμήν μου δὲν ἀνέχομαι, καὶ τὴν νηστείαν καὶ τὴν ἀργίαν μισεῖ ἡ ψυχή μου».[29] Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ δὲν ἐπεθύμησα παρομοίαν νηστείαν».[30] Καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ πάλιν ἔλεγε· «Θὰ σᾶς δώσω προστάγματα ὄχι καλὰ καὶ κρίσεις θὰ σᾶς ἐπιτρέψω, διὰ τῶν ὁποίων δὲν θὰ κατορθώσετε νὰ ζήσετε».[31] Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ σάββατον ἐδῶ καταργεῖται. Διατί ὅμως λέγει· «Ποῖος σᾶς ἐζήτησε τὰς θυσίας αὐτὰς ἐκ τῶν ἁμαρτωλῶν χειρῶν σας»; Τοῦτο ἀφήνω εἰς σᾶς νὰ ἀπαντήσετε, καὶ θὰ δυνηθῆτε νὰ εὕρητε τὴν ἀπάντησιν εἰς παρόμοια ἐρωτήματα, ἐὰν παρουσιάσετε βίον καθαρόν. D

5. Ἐὰν δὲ ἐκάλεσε τὸν ἐθνικὸν Κορνήλιον, ἕνεκα τοῦ καθαροῦ βίου του, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν γνῶσιν τῶν ἀπορρήτων,[32] καὶ τὸν εὐνοῦχον κατέστησε ἱκανὸν νὰ μελετᾷ καὶ νὰ γνωρίζῃ τὰς θείας ἀληθείας,[33] πολὺ περισσότερον εἰς σᾶς, ποὺ ἀπελαύσατε τὴν ἀληθῆ πίστιν, ἐὰν ἐπιδείξητε βίον ἐνάρετον, θὰ σᾶς διδάξῃ τὰς πληρεστέρας ἀληθείας. Καθὼς λοιπὸν ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἀκάθαρτος βίος ἐμποδίζει τὴν γνῶσιν τῶν θείων ἀληθειῶν, ἔτσι καὶ ὁ καθαρὸς βίος

22. Ἀμὼς 5, 25.
23. Ἱερ. 6, 20.
24. Ψαλμ. 39, 7.
25. Α' Βασ. 15, 22.
26. Ψαλμ. 50, 18.
27. Α' Βασ. 15, 22.
28. Ἀμὼς 5, 21 - 23.
29. Ἡσ. 1, 13 - 14.
30. Ἡσ. 58, 5.
31. Ἰεζ. 20, 25.
32. Πράξ. 10, 4.
33. Πράξ. 8, 27 ἑξ.

καθοδηγεῖ καὶ φωτίζει καὶ προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας. Καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «δὲν ἠδυνήθην νὰ σᾶς διδάξω ὡς πρὸς ὡρίμους πνευματικῶς χριστιανούς, διότι παρατηροῦνται μεταξύ σας φιλονεικίαι καὶ ζηλοφθονίαι».[34] Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν λέγει· «θὰ ἐπιθυμήσουν νὰ γνωρίσουν τὰς ὁδούς μου καὶ τὰ θελήματά μου, ὡσὰν λαός, ποὺ θὰ ἔχῃ ἐπιδείξει δικαιοσύνην».[35] Ἔτσι ἡ καθαρὰ ζωὴ καθοδηγεῖ ὡς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τὴν ἀναζήτησιν (τῆς ἀληθείας). E «Ζητεῖτε ἐπιμόνως», λέγει, «καὶ θὰ εὕρετε».[36] Καὶ ἡ παραβολὴ δέ, ποὺ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἐζήτει ἄρτους ἀπὸ κοιμηθέντα φίλον του, ἀφοῦ τὸν ἐξύπνησε κατὰ τὴν νύκτα,[37] τοῦτο δεικνύει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομών,[38] ἐπειδὴ ἐζήτησε πνευματικὰ πράγματα ἀπὸ τὸν Θεόν, ἔλαβε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ δὲν ἐζήτησεν.

Ὅταν δὲ ὑπάρχῃ ἐπιμονὴ καὶ ἐφ' ὅσον καὶ ἡ αἴτησίς μας εἶναι πνευματικὴ καὶ ὁ βίος μας εἶναι καθαρός, σκέψου πόσον μεγάλη εὐκολία ὑπάρχει πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰτήματός μας ἀπὸ τὸν Θεόν. 151 A Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ ἐπιμονὴ ἔφερε ἀποτελέσματα (εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ εὐαγγελίου ποὺ ἐζήτει ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ἄρτους). «Λέγω λοιπὸν εἰς σᾶς», ἀπαντᾷ ὁ Κύριος, «ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπήκουε εἰς τὴν φωνὴν τῆς φιλίας ὁ εὐπορώτερος φίλος, ὅμως λόγῳ τῆς γενναίας ἀπαιτήσεως τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην ἄρτων θὰ ὑπεχώρει καὶ θὰ ἔδιδε».[39] Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν προκείμενον ψαλμόν· «Θαυμαστὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἠργάσθης κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτῶν, κατὰ τὰς παλαιὰς ἐκείνας ἡμέρας. Ἡ παντοδύναμος χείρ σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη εἰδωλολατρικὰ καὶ τοὺς πατέρας μας ἐγκατέστησες εἰς τὴν χώραν των». Κύτταξε, πόσον λεπτομερῶς καὶ μὲ πόσην ἀκρίβειαν ἀποδίδει τὰς ἐννοίας τῶν πραγμάτων. Δὲν ἐσταμάτησες, λέγει, τὴν φροντίδα Σου, μέχρις ὅτου τὰ πράγματα ἔφθασαν εἰς τὸ σημεῖον τῆς νίκης ἢ τῆς ἥττης, ἀλλὰ ἐπροχώρησες περαιτέρω· ἂν καὶ αἱ ἀντίπαλοι δυνάμεις δὲν εὑρίσκοντο εἰς ἴσην πολεμικὴν ἱκανότητα. Διότι οἱ μὲν εἰδωλολάτραι κατεῖχον τὴν χώραν, οἱ δὲ Ἰσραηλῖται ἦσαν ξένοι, ποὺ ἦλθον ἀπὸ ἄλλην χώ-

34. Α' Κορ. 3, 1-13.
35. Ἠσ. 58, 2.
36. Λουκ. 11, 9.
37. Λουκ. 11, 5-8.
38. Γ' Βασ. 3, 11.
39. Λουκ. 11, 8.

ραν. B Ἀλλ' ὅμως ἔγινε, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τόσον μεγάλη μεταστροφὴ τῶν πραγμάτων, ὥστε οἱ μὲν εἰδωλολάτραι νὰ ξεκληρισθοῦν καὶ νὰ χαθοῦν, οἱ δὲ Ἰσραηλῖται νὰ γίνουν κάτοικοι καὶ πολῖται τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο περὶ ἐκείνων μὲν λέγει· «ἡ χείρ σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη»· περὶ τῶν Ἰουδαίων δὲ «ὡς νέαν ἄμπελον κατεφύτευσεν»· χεῖρα δὲ ὀνομάζει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν λοιπὸν τοὺς Ἰουδαίους ἐκείνους, ποὺ ἦλθον ἀπὸ μακρυνὴν χώραν καὶ δὲν εἶχον πόλιν, οὔτε κατοικίαν, οὔτε ἱκανότητα νὰ καταφύγουν καὶ ἐγκατασταθοῦν κάπου, τοὺς ἀπέδειξε δυνατωτέρους ἀπὸ τοὺς μονίμους κατοίκους καὶ μάλιστα τόσον ταχέως, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ περιφρονήσῃ σᾶς, λέγει, ποὺ ἀπεβάλατε τὰ εἰδωλολατρικὰ καὶ πατρῷα ἤθη καὶ ἔθιμα. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ «ἐφύτευσας;». Ἐστερέωσες. Διότι ἐκεῖνο, ποὺ φυτεύεται, καθίσταται μόνιμον καὶ ἀμετακίνητον εἰς τὴν γῆν. C Τί λοιπόν; Εἰπέ μου. Δὲν μετώκησαν οὗτοι; Δὲν ὡδηγήθησαν εἰς ξένους τόπους; Ναί, ὡδηγήθησαν ἀναγκαστικῶς εἰς ξένους τόπους οἱ Ἰουδαῖοι. Τοῦτο ὅμως δὲν ἔγινεν ἀπὸ κάποιαν ἀδυναμίαν τοῦ κατοικίζοντος καὶ φυτευτοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ συνέβη ἐξ αἰτίας τῶν φυτευθέντων καὶ ἐγκατασταθέντων Ἰουδαίων. Ἐὰν αἱ πράξεις των δὲν παρενεβάλλοντο ὡς ἐμπόδιον, τίποτε δὲν θὰ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ μείνουν εἰς τὰ σπίτια των. «Ἐκακοποίησες τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἐξεδίωξες ἀπὸ τὴν γῆν ἐκείνην, Κύριε». Μερικοὶ ἑρμηνευταὶ παραδέχονται, ὅτι ταῦτα ἐλέχθησαν περὶ τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς ἐμὲ ὅμως φαίνεται, ὅτι ἐλέχθησαν καὶ περὶ τῶν εἰδωλολατρικῶν ἐθνῶν. Καὶ διότι καὶ δι' ἐκείνους ἐζήτησεν ὁ Ψαλμῳδὸς νὰ τιμωρηθοῦν, ὥστε καὶ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ νὰ ἐμφανισθῇ καὶ οἱ πολέμιοι νὰ καταστραφοῦν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν γῆν. «Διότι δὲν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν μὲ τὰς ἰδίας των ρομφαίας». Κατ' ἄλλον ἑρμηνευτήν· «Διότι δὲν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας μὲ τὴν βοήθειαν τῆς μαχαίρας των. D Καὶ δὲν ἔσωσεν αὐτοὺς εἰς τὰς μάχας των κατὰ τῶν ἐθνῶν ἡ δύναμις τῶν χειρῶν των, ἀλλ' ἡ δεξιά σου χεὶρ καὶ ὁ ἰδικός σου βραχίων καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ προσώπου Σου προερχόμενος φωτισμός» (στίχ. 4-5). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει «τὸ φῶς. Διότι μετὰ συμπαθείας προσέβλεψες πρὸς αὐτούς». Καὶ ὅμως, δύναται νὰ εἴπῃ κανείς, οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον ὁπλισθῆ ὅλοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν των. Εἶχον βεβαίως ὁπλισθῆ. Τὸ ἔργον ὅμως τῆς νίκης τῶν ἐχθρῶν δὲν προήρχετο ἀπὸ τὰ ὅπλα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν στρατηγοῦντα Θεόν. Βλέπεις, πῶς παρουσιάζει τὴν συμβουλὴν

ὑπὸ τύπον προσευχῆς, προτρέπων νὰ ἐξαρτῶμε τὸ πᾶν ἀπὸ τὸν Θεόν; Διατί δὲ ὀνομάζει τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας κληρονομίαν τῶν πατέρων, E τῶν πάππων καὶ τῶν προσπάππων, οἱ ὁποῖοι δὲν κατέκτησαν αὐτήν, ἀλλὰ αὐτὴ κατεκτήθη εἰς ἄλλην ἐποχήν; Τοῦτο ἔγινε, διότι πρὸς τοὺς πατέρας ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπόσχεσις. «Ἔλα», λέγει εἰς τὸν Ἀβραάμ, «εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω»[40] καὶ «εἰς σὲ θὰ δώσω τὴν γῆν καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου».[41] Ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ αἱ λέξεις «δεξιὰ χεὶρ» καὶ «βραχίων» πρὸς ἐμφαντικωτέραν παράστασιν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Κύτταξε ὅμως, πῶς ἀνυψώνει τὸν λόγον, καὶ εισαγωγικῶς λέγει· «ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου» ἐνίσχυσεν ἐκείνους, τουτέστιν ἡ θεία βοήθεια καὶ πρόνοια. Διότι ἦτο ἀρκετὸν καὶ μόνη ἡ θέλησις καὶ μόνη ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ πρὸς ἔλευσιν τῆς νίκης. Ἐν συνεχείᾳ τοῦ ψαλμοῦ ἀναφέρεται καὶ ἡ αἰτία. 132 A «Ὅτι ηὐδόκησες εἰς αὐτούς», δηλαδὴ διότι τοὺς ἠγάπησες, διότι Σὺ ἠθέλησες, Κύριε. Ὥστε ἡ ἐπιτυχία ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φιλανθρωπίας του καὶ δὲν ὠφείλετο εἰς τὰ προσωπικὰ των κατορθώματα, οὔτε εἰς τὴν ἀρετήν των.

«Σὺ ὁ ἴδιος, εἶσαι καὶ ἰδικός μου βασιλεὺς καὶ Θεός, καὶ ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἐντολῆς καὶ προσταγῆς σου χαρίζεις τὴν σωτηρίαν εἰς τὸν ἐκ τοῦ Ἰακὼβ καταγόμενον λαόν Σου» (στίχ. 5). Ἄλλος μεταφράζει: «Δίδε ἐντολὴν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ». Καὶ ποία εἶναι ἡ συνέπεια καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν ἀνωτέρω δι' ἡμᾶς; Ὅλα αὐτὰ ἔχουν πολλὴν σχέσιν καὶ δι' ἡμᾶς. Διότι καὶ πρὸς ἡμᾶς διὰ τοῦ ψαλμοῦ λέγει: Ὅτι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἀπόγονοι ἐκείνων, καὶ Σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος Θεός, ὁ ὁποῖος ἔκαμες καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ σύγχρονα θαυμαστὰ γεγονότα. Καὶ ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ ἰδία προστατευτικὴ ἰσχὺς καὶ πρὸς ἐκείνους καὶ πρὸς ἡμᾶς; Ἀπὸ τὸ ὅτι Σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ ὁ αὐτὸς Θεός, ποὺ ἔδρασες εὐεργετικῶς καὶ τότε καὶ τώρα.

B 6. Δὲν λέγει πάλιν ὁ ποιητής, ὅτι Σὺ μὲν εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ ὁ αὐτός, ἐγὼ δὲ ἀναφέρομαι εἰς διαφορετικὸν Θεόν. Ἀλλὰ ψάλλει· «Σὺ ὁ ἴδιος, ποὺ ἔδρασες τότε, εἶσαι καὶ ὁ ἰδικός μου Βασιλεὺς καὶ ὁ Θεός μου». Δὲν ἐλησμονήσαμε τὴν ἐξουσίαν σου, οὔτε ἀνεκηρύξαμε ἄλλον κανένα ὡς προστάτην μας. «Σὺ ποὺ ἔδωκες τὰς ἐντολὰς διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ τοῦ καταγομένου ἀπὸ τὸν Ἰακώβ» του-

40. Γεν. 12, 1.
41. Γεν. 13, 5.

τέστιν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ τότε καὶ τώρα καὶ ἡ ἰδία ἡ θεία πρόνοια εἰς ὅλας τὰς γενεάς. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν προέρχεται ἡ μεταβολὴ τῆς καταστάσεως ἐπὶ τὸ καλύτερον; Τί σημαίνει τό· «ἔδωκες ἐντολάς»; Σημαίνει· Σὺ ποὺ διέταξες, Σὺ ποὺ παρήγγειλες νὰ σωθῇ ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ. Ἐδῶ πάλιν φανερώνει τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν συμπαρίσταται ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τὴν τεραστίαν ἐξουσίαν καὶ δύναμίν Του. Καὶ δὲν μνημονεύει ἁπλῶς τὸν πρόγονόν του Ἰακώβ, ἀλλὰ μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπογόνου προβάλλει τὴν ἀρετὴν ἐκείνου (τοῦ Ἰακώβ) ἐπιδιώκων τοιουτοτρόπως τὴν εὐνοϊκὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μεταχείρισιν.

C «Διὰ τῆς ἰσχύος καὶ βοηθείας Σου, ὡσὰν μὲ δυνατὰ κέρατα, θὰ καταβάλωμεν τοὺς ἐχθρούς μας» (στίχ. 6).

Καὶ Σύ, λέγει ὁ Αὐτὸς εἶσαι καὶ ἡ πρόνοια ἡ ἰδία καὶ ἡμεῖς σὲ ἀναγνωρίζομε καὶ τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους ὅπλα χρησιμοποιοῦμε. Τί σημαίνει τό· «Μὲ τὴν βοήθειάν Σου τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν θὰ κερατίσωμεν»; Καὶ κατ' ἄλλον ἑρμηνευτὴν «θὰ διατρυπήσωμεν ὡς διὰ κεράτων ἐκείνους, ποὺ μᾶς καταθλίβουν»; Σημαίνει· «διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματός σου καὶ τῆς δυνάμεώς σου θὰ ἐκμηδενίσωμεν τοὺς ἐχθρούς μας». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Θὰ ποδοπατήσωμεν αὐτούς». Καὶ τί σημαίνει, λέγει, τὸ «ἐν σοί»; Σημαίνει, ὅτι ἀρκεῖ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ ὄνομά σου μόνον καὶ ὅλα θὰ κατορθωθοῦν μετὰ μεγάλης μάλιστα ἐπιτυχίας. Διότι δὲν εἶπεν ἁπλῶς· θὰ ὑπερισχύσωμεν ἢ θὰ ἐπικρατήσωμεν, ἀλλὰ θὰ «ἐκμηδενίσωμεν». D Δὲν θὰ ὑπολογίσωμεν αὐτοὺς ὡς κάτι τὸ σπουδαῖον, λέγει, οὔτε θὰ τοὺς φοβηθοῦμε καθόλου, ἀλλὰ θὰ τοὺς καταδιώξωμεν σὰν νὰ μὴ εἶναι τίποτε τὸ σοβαρόν. Τοῦτο θέλων νὰ δηλώσῃ ἕτερος ἑρμηνευτὴς ἔλεγε· «Θὰ καταπατήσωμεν», δεικνύων ἔτσι τὴν κραταιὰν νίκην, τὴν χωρὶς ἀγωνίας παράταξιν, τὴν χωρὶς φόβον μάχην.

«Διότι δὲν θὰ στηρίξω τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ τόξον, μὲ τὸ ὁποῖον πολεμῶ, καὶ δὲν θὰ μὲ σώσῃ ἡ σπάθη, τὴν ὁποίαν φέρω ἐπὶ τῶν χειρῶν μου» (στίχ. 7) καὶ κατ' ἔκφρασιν ἄλλου ἑρμηνευτοῦ· «δὲν θὰ μὲ σώσῃ τὸ σπαθί μου. Εἰς τὸν Θεὸν ἔχω τὴν πεποίθησίν μου». Καὶ διὰ ποῖον λόγον τότε χρησιμοποιεῖς τὰ ὅπλα; Διατί ὁπλίζεσαι καὶ χρησιμοποιεῖς τόξον καὶ μάχαιραν; Τοῦτο γίνεται, διότι ἔτσι διέταξεν ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο λοιπὸν χρησιμοποιῶ μὲν αὐτά, τὴν δὲ ἐλπίδα μου ἅπασαν στηρίζω εἰς αὐτόν. F Τοιουτοτρόπως διεπαιδαγωγοῦντο νὰ πολεμοῦν τοὺς ἐπιγείους ἀντιπάλους των περιφρουρούμενοι ὑπὸ τῆς

θείας δυνάμεως. Τοιουτοτρόπως ἐπολέμουν καὶ τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς των. Καὶ σὺ λοιπόν, ὅταν πολεμῇς κατὰ τοῦ διαβόλου, λέγε· Δὲν στηρίζομαι εἰς τὰ ὅπλα μου, οὔτε εἰς τὴν δύναμίν μου καὶ εἰς τὰς ἀρετάς μου, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. 153 A Τὸ ἴδιον πρᾶγμα ἔλεγε καὶ ὁ Δανιήλ· «δὲν σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς λυπηθῇς βασιζόμενοι εἰς τὰς ἀρετάς μας, ἀλλ' εἰς τοὺς πολλοὺς οἰκτιρμούς σου, Κύριε».[42]

«Σύ, Κύριε, μᾶς ἔσωσες ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ μᾶς κατεπίεζον καὶ Σὺ παρέδιδες εἰς ἐπαίσχυντον ἧτταν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐμισοῦσαν» (στίχ. 8). Ἄλλος λέγει· «Ὅτι ἔσωσας ἡμᾶς». Διατί, λέγει, πρέπει νὰ ἀναφερώμεθα εἰς τὰ παλαιὰ καὶ εἰς ὅσα ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων; Διότι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχομεν τόσας πολλὰς ἀποδείξεις τῆς θείας προνοίας, καὶ θριαμβευτικὰ τρόπαια νὰ ἀπαριθμήσωμεν καὶ ἀκόμη δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν νίκας διαδοχικὰς καὶ ἀξιοθαυμάστους καὶ παραδόξους. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶπε «κατήσχυνας», διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὄχι ἁπλῶς μᾶς ἐγλύτωσες, οὔτε ὅτι μᾶς ἔσωσες ἀπὸ τὰ δόντια τους μόνον, ἀλλὰ συγχρόνως κατεντρόπιασες καὶ τοὺς ἐχθρούς μας.

«Θὰ καυχηθῶμεν καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μας, διότι τοιοῦτον ἔχομεν Θεὸν καὶ θὰ δοξάζωμεν τὸ ὄνομά σου ἀκαταπαύστως εἰς τὸν αἰῶνα» (στίχ. 9). B Ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἀποδίδει· «Τὸν Θεὸν ὑμνολογοῦμε καθ' ἑκάστην ἡμέραν». Ἔχουν παρέλθει λέγει αἱ θριαμβολογίαι τῆς νίκης, καὶ ἦλθε ὁ καιρὸς τῆς εὐχαριστίας μας πρὸς τὸν Θεόν. Μὲ τὴν φράσιν «ὅλην τὴν ἡμέραν» ἐννοεῖ ὅλην τὴν ζωήν. Διότι δὲν παύομεν νὰ ὑμνολογοῦμε καὶ νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὴν παντοδύναμον συμπαράστασίν σου. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν δόξαν μας, τὸ καύχημά μας, τοῦτο ὁμολογοῦμεν πρὸς πάντας μὲ ὑπερηφάνειαν. Καὶ τοῦτο δὲν τὸ κάνομε, ἐπειδὴ κατοικοῦμε εἰς μεγάλην καὶ λαμπρὰν πόλιν, οὔτε διότι εἴμεθα οἱ πρῶτοι νικηταί, οὔτε διότι ὑπερέχομεν τῶν ἄλλων κατὰ τὴν σωματικήν μας δύναμιν, ἀλλὰ ὑπερηφανευόμεθα, διότι ἔχομεν ἀληθινὸν Θεόν. Καὶ ὄχι μόνον ὅταν ἐμφανῶς μᾶς βοηθῇς, ἀλλὰ καὶ ὅταν φαινομενικὰ μᾶς ἐγκαταλείπῃς. C Αὐτὸ σημαίνει ἡ φράσις: «ὅλην τὴν ἡμέραν». Καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «εἰς ἐμέ, εἴθε νὰ μὴ συμβῇ νὰ καυχηθῶ διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ».[43] Διότι δὲν ὑπάρχει, ναὶ δὲν

42. Δαν. 9, 18.
43. Γαλ. 6, 14.

ὑπάρχει, ἄλλη δόξα τόσον μεγάλη, ὅσον ἡ δόξα τοῦ Σταυροῦ. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἔλεγεν· «Ὄχι μόνον δὲν παραπονούμεθα διὰ τὰς θλίψεις μας, ἀλλὰ καὶ καυχόμεθα διὰ τὸν Θεόν».[44] Διότι τίποτε δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ καύχημα αὐτό. Κανείς, λοιπόν, ἂς μὴ μεγαλοφρονῇ διὰ τὸν πλοῦτον του. Κανεὶς ἂς μὴ ὑπερηφανεύεται δι' ὁ,τιδήποτε ἀπὸ τὰ βιωτικά, παρὰ μόνον διὰ τοῦτο, διότι ἔχει τὸν Θεὸν Δεσπότην του. Τοῦτο εἶναι καλύτερον ἀπὸ κάθε εἴδους ἐλευθερίαν, τοῦτο εἶναι ὠφελιμώτερον καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς οὐρανούς. Ἐάν, λοιπόν, τὸ νὰ καταστῇ κανεὶς μαθητὴς τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, θεωρεῖται πολλάκις καύχημα διὰ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, σκέψου πόση δόξα προκύπτει δι' ἐκεῖνον, ποὺ γίνεται μαθητὴς καὶ ἀκροατὴς τοῦ Θεοῦ. D Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ἀντὶ ἄλλου μεγάλου ἀξιώματος, τοῦτο παραθέτει λέγων· «Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ ἐσταύρωσαν τὰ σαρκικὰ πάθη».[45] Εἰς τὸν Ψαλμὸν μεσολαβεῖ τὸ λεγόμενον διάψαλμα, ποὺ κάποιος μεταφράζει «πάντοτε» καὶ ἑβραϊστὶ λέγεται «Σέλ».

«Τώρα ὅμως μᾶς ἀπώθησες μακράν σου καὶ μᾶς ἐξηυτέλισες καὶ δὲν θὰ ἐξέλθῃς πλέον, ὦ Θεέ, μετὰ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεών μας» (στίχ. 10). Διάφοροι ἑρμηνευταὶ ἀπέδιδον τὸ ἀνωτέρω μὲ τὰς φράσεις «Τώρα δὰ μᾶς ἀπώθησες καὶ μᾶς κατήσχυνες» ἢ «ἂν καὶ μᾶς ἀπεμάκρυνες» ἢ «καὶ βεβαίως μᾶς ἀπεμάκρυνες» ἢ «σὺν τοῖς ἄλλοις μᾶς ἐξέβαλες τοῦ κύκλου τῆς φροντίδος σου» καὶ «δὲν προΐστασαι εἰς τὰ στρατεύματά μας». Διότι εἰς τὴν ἀπώθησιν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ καταισχύνη, καὶ ἡ γελοιοποίησις ἐνώπιον ὅλων καθίσταται ἀρχὴ τῆς κακοπαθείας. «Δυνάμεις» δὲ ἐνταῦθα καλεῖ τὰ στρατεύματα αὐτῶν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ στηρίζεται ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως. Καὶ τοῦτο πάλιν εἶναι δεῖγμα τῆς θείας οἰκονομίας, τὸ νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ ἀρχόντος καὶ ἀρχομένων στενὸς σύνδεσμος καὶ ἰσχυρὰ ἀμοιβαιότης. E Διότι ὁ βασιλεὺς ἔχει ἀνάγκην τῶν ὑπηκόων του, καὶ αὐτοὶ χρειάζονται τὸν προστάτην των καὶ τοιουτοτρόπως ὁ εἷς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ ἑτέρου. Καὶ προκειμένου νὰ ἀποφευχθῇ κάθε παραλογισμός, ὁ Θεὸς ἔκαμεν ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε τὰ μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ νὰ ἔχουν ἀνάγκην τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων. Τοῦτο ἐπέβαλε καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄψυχα. Πολλὰς φοράς, ἐπὶ παραδείγματι, ἐσταθεροποίησε μίαν κολώναν ταλαντευομένην κάποια μι-

44. Ρωμ. 5, 11.
45. Γαλ. 5, 24.

κρῆ πέτρα, πού ἐτοποθετήθη ἀπό κάτω. Καί μικρόν τιμόνι κατευθύνει ὁλόκληρον πλοῖον, πού μεταφέρει μυριάδας ἄνδρας καί τό σώζει ἀπό κινδύνους διαφόρους.

154 A Τί σημαίνει «ἄν καί μᾶς ἀπώθησες»; Ὅτι παρ' ὅλα ταῦτα, πού ὑφιστάμεθα, λέγει, δέν ἀπομακρυνόμεθα ἀπό σέ, καί δέν παύομεν νά σέ δοξολογοῦμε, νά σέ ὑμνοῦμε καί νά καυχώμεθα διά τό ὄνομά Σου.

«Ἐπέτρεψες νά στρέψωμεν νικημένοι πρός τόν ἐχθρόν τά νῶτα μας καί ἐκεῖνοι πού μᾶς ἐμίσουν, ἐπέτρεπες νά μᾶς λαφυραγωγοῦν καί νά θησαυρίζουν» (στίχ. 11). Εἷς ἑρμηνευτής λέγει: «μᾶς κατέστησες κατωτέρους ἀκόμη καί ἀπό τόν κάθε ἐχθρόν μας». Κύτταξε, πῶς καθιστᾶ μέ τόν λόγον ἐμφανῆ τά δεινά καί διεκτραγωδεῖ τήν καταστροφήν καί δεικνύει, ὅτι, ἄν καί ἦσαν ἀρκετά ἁμαρτωλοί, ὅμως ἐτιμωρήθησαν καί ὑπερβολικά.

B 7. Τοῦτο καί οἱ τρεῖς παῖδες ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας των κάνουν μέσα εἰς τήν ἀναμμένην κάμινον καί λέγουν· «μᾶς παρέδωκες εἰς χεῖρας παρανόμων ἐχθρῶν, ἀποστατῶν, πού μᾶς μισοῦν θανασίμως, καί εἰς βασιλέα ἄδικον καί σκληρότερον ἀπό ὅλους τούς ἄλλους βασιλεῖς τῆς γῆς»[46] καί ἐν συνεχείᾳ λέγουν· «Κατέστημεν μικρότεροι ἀπό ὅλα τά ἄλλα ἔθνη καί ἐξευτελισμένοι εἰς ὅλην τήν γῆν».[47] Τοῦτο λοιπόν δηλώνει καί ὁ Ψαλμός καί λέγει: Κατέστημεν ἀτιμότεροι ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἐπειδή ἀκριβῶς ἀπεγυμνώθημεν ἀπό τήν ἰδικήν σου φροντίδα. Καί δέν ἐσταμάτησαν μέχρις ἐδῶ τά δεινά, ἀλλά διενεμήθημεν ὡς λάφυρα μεταξύ τῶν πολεμίων, οἱ ὁποῖοι καί μᾶς ἐξεμεταλλεύοντο μέ κάθε δικαιοδοσίαν. Αὐτό σημαίνει καί ἡ φράσις «διήρπαζον, διά νά θησαυρίσουν οἱ ἴδιοι», ἀφοῦ κανείς δέν ὑπῆρχε νά τούς ἐμποδίσῃ.

C «Μᾶς παρέδωκες εἰς τούς ἐχθρούς μας σάν πρόβατα, πού προορίζονται νά καταφαγωθοῦν καί μᾶς διεσκόρπισες αἰχμαλώτους μεταξύ τῶν ἐθνῶν» (στίχ. 12). Καί κατ' ἄλλον ἑρμηνευτήν «μᾶς ἐλίχνισες, ὅπως τά ἄχυρα». Τί σημαίνει «ὡς πρόβατα βρώσεως»; Σημαίνει, ὅτι μᾶς ἔκαμες εὐαλώτους, μᾶς ἀπέδειξες φτηνούς καί ἄνευ ἀξίας. Διότι ἐκτός ἀπό τά πρόβατα, πού προορίζονται διά σφαγήν καί βρῶσιν, ὑπάρχουν καί πρόβατα ἀναπαραγωγῆς, κατάλληλα πρός γέννησιν ἄλλων. Καί τά πρῶτα ἀπό αὐτά, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι γηρασμένα ἤ στεῖρα, χρησιμοποιοῦνται μόνον

46. Δαν. 3, 32.
47. Δαν. 3, 37.

διά βρῶσιν. Καί τό χειρότερον ἀκόμη ὅτι διαμοιράσθησαν οἱ Ἑβραῖοι μεταξύ τῶν διαφόρων ἐθνῶν πρᾶγμα πολύ βαρύτερον δι' αὐτούς, διότι δέν δύνανται νά φυλάττουν τόν νόμον ἐκεῖ μέ κάθε ἀκρίβειαν καί ἐξέπεσαν ἀπό τόν πατροπαράδοτον τρόπον ζωῆς. Δέν ἐθεωρήθημεν ὑπό τοῦ Θεοῦ ἄξιοι νά ζῶμεν ὡς ἕν ἔθνος, λέγει, D ἀλλά ἠναγκάσθημεν νά διασκορπισθῶμεν παντοῦ καί μόνον δι' ἕν πρᾶγμα εἴμεθα ἕτοιμοι, διά νά βασανιζώμεθα μόνον, χωρίς νά εἴμεθα ἱκανοί πρός ἄμυναν ἤ διεκδίκησιν τῶν δικαίων μας. Αὐτό λοιπόν δηλώνει καί ἡ εἰκών τῶν προβάτων.

«Ἐπέτρεψες νά πωληθῇ ὁ λαός σου ἀντί μηδαμινοῦ τιμήματος σάν ἄχρηστοι καί χωρίς καμμίαν ἀξίαν δοῦλοι. Καί ἐπάθαμε ὅλα αὐτά εἰς καιρόν, πού δέν ἦτο πολύ τό πλῆθος ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μέ ἀλαλαγμούς ἐπέπεσαν ἐναντίον ἡμῶν καί μᾶς κατενίκησαν» (στίχ. 13). Ἄλλοι ἀποδίδουν τήν φράσιν «ἄνευ τιμῆς» μέ τήν «ἀνυπαρξίαν» ἤ «κατέστημεν ἄχρηστοι καί ἄνευ τιμῆς» ἤ «ἔκαμες τήν ἀξίαν ἡμῶν μικράν». Τό δέ νόημα τοῦ στίχου τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς, ὅν καί ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὑπερβολικά ἀσαφής, ἀλλά προσέχετε νά ἀντιληφθῆτε τό νόημα, προκειμένου νά ἀπαγγέλλετε τόν ψαλμόν μετά συνέσεως. E Ποῖον λοιπόν εἶναι τό νόημά του; Ὅτι ἔγιναν αὐτοί, οἱ Ἑβραῖοι, πράγματα εὐτελῆ καί μηδαμινά. Δέν εἴμεθα ἄξιοι διά τίποτε, λένε, ἀγοραζόμεθα ὡς δοῦλοι ἀντί εὐτελεστάτου τιμήματος. Μᾶς ἐγκατέλειψες, ὥστε ὅλοι νά μᾶς καταφρονοῦν. Καί τοῦτο συμβαίνει, λέγει, λόγῳ τῆς συνηθείας πού ἐπικρατεῖ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων· συνηθίζουν δηλαδή οἱ ἄνθρωποι νά δίδουν μετά προθυμίας εἰς ἄλλους πράγματα ἄχρηστα καί εὐτελῆ καί ἄνευ ἀξίας. Ἐνῷ τά σπουδαῖα πράγματα καί ὅταν ἀκόμη τά δώσωμεν, τά προσφέραμε μέ τιμήν μεγάλην· ἐνῷ τά ἀνάξια λόγου πράγματα προσφέρομεν δωρεάν. Τούς ἀχαρίστους δούλους, ἄλλοι μέν ἰδιοκτῆται τούς πωλοῦν εἰς τό ἥμισυ τῆς ἀξίας των, ἄλλοι δέ τούς δίδουν καί δωρεάν χωρίς νά λάβουν κανένα τίμημα. Ἐάν δέ ἡ πώλησις ἑνός πράγματος εἰς μειωμένην τιμήν δεικνύῃ τήν εὐτελῆ ἀξίαν του, τότε φαντασθῆτε πόσον ἀσήμαντον εἶναι ἐκεῖνο τό πρᾶγμα, πού δίδεται χωρίς καμμίαν πληρωμήν, δωρεάν. 155 A Τό ἀνωτέρω λοιπόν σημαίνει ὅτι, ὅπως εἷς ἄνθρωπος ἤθελε πετάξει τά ἄχρηστα εἰς αὐτόν πράγματα, ἔτσι καί ἐσύ, Κύριε, μᾶς ἐγκατέλειψες σάν νά μή ἔχουμε καμμίαν ἀξίαν καί μᾶς περιεφρόνησες ἀφάνταστα. Τοῦτο δηλώνει καί ἐπαγωγικῶς, ὅταν λέγῃ· «μᾶς ἐκυρίευσαν οἱ ἐχθροί μας χωρίς νά καταναλώσουν πολλάς

πολεμικὰς κραυγὰς καὶ θριαμβολογίας»· ἤτοι διὰ νὰ μᾶς ἀγοράσουν. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος ἄλλος λέγει, «διὰ τὴν ἐκτίμησίν μας», δηλαδὴ «διὰ τὴν πώλησίν μας». Διότι ἡ τιμὴ θεωρεῖται ἀντάλλαγμα[48] οἰκονομικόν. Πωλοῦμε πολλάκις τὸν δοῦλον μας καὶ λαμβάνομεν ἐκ τῆς πωλήσεως αὐτῆς ὡς ἀντάλλαγμα χρυσὸν ἢ ἄργυρον.

B «Ἐπέτρεψες νὰ γίνωμεν ἐμπαιγμὸς εἰς τοὺς γειτονικούς μας λαούς, χλεύη καὶ περίγελως εἰς τὰ τριγύρω ἔθνη» (στίχ. 14). Ἄλλος μεταφράζει· «διεπομπεύθημεν». Καὶ ὁ Ψαλμὸς συνεχίζει «μᾶς ἔθεσες μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὡς κακὸν παράδειγμα» (στίχ. 15). Βαρεῖα καὶ ἀφόρητος ἡ τιμωρία αὐτὴ καὶ πρὸ πάντων τὸ νὰ ὀνειδίζωνται ἐκ μέρους ὅλων τῶν ἐθνῶν, νὰ ὑποφέρουν ὅλα αὐτὰ ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ εὑρίσκωνται ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐμπαῖκται γύρω των καὶ νὰ τοὺς περιβάλλουν ἀπὸ πανταχοῦ οἱ χλευασταί των. Τί σημαίνει, «Παραβολή»; Παροιμιώδης διήγησις, παραδειγματικὴ ταπείνωσις. Διότι αὐτοί, ποὺ τοὺς ἐκύκλωναν, ἦσαν μολυσμένοι καὶ ἀναίσθητοι, ποὺ ὄχι μόνον δὲν τοὺς εὐσπλαγχνίζοντο, ἀλλὰ τοὺς ἐνέπαιζον. Αὐτὸ ἦτο πρωτίστως ποὺ τοὺς ἐπλήγωνεν ἐσωτερικῶς καὶ τοὺς ἐβασάνιζε τοὺς Ἰουδαίους. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἐδῶ ἐννοεῖ ὡς ἔθνη τοὺς Ἄραβας, ποὺ κατοικοῦσαν πέριξ αὐτῶν τότε.

C «Οἱ λαοὶ οἱ περιοικοῦντες κινοῦν τὰς κεφαλάς των εἰρωνικῶς καὶ χλευαστικῶς εἰς βάρος μας καὶ διὰ τὴν καταστροφήν μας» (στίχ. 15). Ἄλλος χρησιμοποιεῖ ἐδῶ τὴν λέξιν «μετακίνημα» καὶ ὁ Ἑβραῖος «Μανούδ». Ἡ λοιπὸν σημαίνει τοῦτο, «ὅτι μᾶς μετεκίνησες» πρὸς τὴν παράταξιν τῶν περιφρονημένων λαῶν, ἢ διὰ τοῦ σχήματος τῆς κινήσεως τῆς κεφαλῆς δεικνύει τὴν ὑπερβολικὴν εὐχαρίστησιν, ποὺ ᾐσθάνθησαν οἱ ἐθνικοὶ ἐξ αἰτίας τῆς καταστροφῆς τῶν Ἰουδαίων τότε.

«Ἡμέρα δὲν παρέρχεται, κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ εἶναι εἰς τὴν σκέψιν μου ἡ ἐντροπή, ποὺ αἰσθάνομαι δι' ἐμὲ καὶ τὸ ἔθνος μου καὶ ἡ καταισχύνη, ποὺ μὲ ἀναγκάζει νὰ κύπτω πρὸς τὴν γῆν ἐντροπιασμένον τὸ πρόσωπόν μου, ἡ ἐντροπὴ αὐτὴ ποὺ κατεκάλυψε τὸ πρόσωπόν μου. Ἐντρέπομαι καθημερινῶς λόγῳ τῆς ὀνειδιστικῆς καὶ περιφρονητικῆς φωνῆς τοῦ καθενός, ποὺ μᾶς ὑβρίζει καὶ μᾶς κατηγορεῖ, λόγῳ τοῦ ἀγριωποῦ καὶ γεμάτου ἀπὸ περιφρόνη-

48. Ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος μεταφράζει τὴν λέξιν ἄλλαγμα καὶ ὄχι τὴν λέξιν «ἀλάλαγμα», τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ ὑφ' ἡμῶν χρησιμοποιούμενον σήμερον ψαλτήριον. Ἡ πρώτη λέξις σημαίνει ἀντάλλαγμα ἐμπορικόν, ἐνῷ ἡ δευτέρα σημαίνει πολεμικὴν κραυγήν.

σιν προσώπου καὶ τῶν λοξῶν βλεμμάτων τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῶν διωκτῶν» (στίχ. 16, 17). Ἄλλος τὴν λέξιν ἐντροπὴν ἀποδίδει μὲ τὴν λέξιν «ἀσχήμια» καὶ τὸ «καταλαλοῦντος» ἀντικαθιστᾶ μὲ τὸ «βλασφημοῦντος». Ἡ γελοιοποίησίς των ὑπὸ τὰ βλέμματα τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν διωκτῶν των, αὐτὴ περισσότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας τιμωρίας τοὺς ἐπλήγωνεν ἐσωτερικά. **D** Ἐπειδὴ πάντοτε καὶ χωρὶς καμμίαν διακοπὴν ἀπελάμβανον εὐημερίας καὶ εὐτυχίας καὶ ὑπερίσχυον ὅλων τῶν ἐχθρῶν των, διὰ τοῦτο ὅλοι τότε ἐξεπλάγησαν καὶ ἔμειναν ἄναυδοι, διότι οἱ Ἑβραῖοι ἔπεσαν καὶ ὑπεσκελίσθησαν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ σηκώσουν οὔτε κεφάλι, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ ἀδιακόπως ὑφίσταντο τιμωρίας.

«Ὅλα αὐτὰ τὰ δεινὰ ἐπῆλθον ἐναντίον μας καὶ ὅμως δὲν σὲ ἐλησμονήσαμεν καὶ δὲν παρεβιάσαμεν τὴν διαθήκην, ποὺ ἔκανες μὲ τὸν Ἀβραάμ» (στίχ. 18). Ἄλλος λέγει· «Καὶ δὲν περιεφρονήσαμεν τὴν συνθήκην σου». Ἡμεῖς, λέγει, ἐβαδίσαμε ἀντιθέτως πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους. Διότι ἐκεῖνοι μὲν καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ δεινά, ποὺ ὑπέστημεν, ἦσαν παρηγκωνισμένοι, ἡμεῖς δέ, λέγει, καὶ μετὰ τὰ δεινὰ ἐμείναμε ἀμετακίνητοι, χωρὶς νὰ μεταβάλωμεν γνώμην. Αὐτὰ λέγει ὁ Ψαλμῳδὸς ὡς ἐκπρόσωπος ἐκείνων. Καὶ ὅσοι σκέπτονται παρομοίως μὲ αὐτοὺς καθίστανται σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν των καὶ μὲ ἀρίστας ἐλπίδας ἄνθρωποι.

E Διὰ τοῦτο ἐπαναλαμβάνουν μετὰ τοῦ Δανιὴλ καὶ τῶν τριῶν παίδων τὸ «ἡμαρτήσαμε καὶ ἐπέσαμε εἰς παρανομίας»[49] καὶ ὅμως «δὲν παρέβημεν τὴν διαθήκην σου». Ἔτσι δὲ ἐξυψώνουν καὶ τὸ φρόνημα τῶν συμπολεμιστῶν των.

Διότι ἂν καὶ ἐπάθαμεν τὰ μέγιστα κακά, λέγει, ὅμως δὲν παύομεν νὰ εἴμεθα καὶ ἀπόγονοι τῶν ὑπερβολικῶς εὐεργετηθέντων πατέρων μας, καὶ δὲν ὑπεκύψαμεν εἰς τὰς μεγάλας συμφορὰς καὶ συνεπῶς ὑπάρχει μεγίστη ἐλπὶς πρὸς σωτηρίαν μας.

8. Αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς σᾶς ἔλεγον, αὐτὸ καὶ τώρα ἐπαναλαμβάνω, ὅτι τὰ φρονήματά των τὰ παρουσιάζουν ὑπὸ μορφὴν προσευχῆς, σὰν νὰ ἔλεγον πρὸς τοὺς ἑαυτούς των. 156 **A** Διὰ ποῖον λόγον ἀπεγοητεύθητε διὰ τὴν σωτηρίαν σας; Τὸν Θεὸν ἔχομεν προϊστάμενόν μας. Ἐὰν εἰς κάποιο σημεῖον παρετηρήθησαν παραβάσεις τοῦ θείου νόμου, ἐτιμωρήθημεν διὰ τοῦτο. Τοὺς πειρασμοὺς ὑπεμείναμε μὲ γενναιότητα. Ἔχομεν ὁδηγόν μας τὸν αἰώνιον προστάτην καὶ αὐτῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. Διὰ τοῦτο πρέ-

49. Δαν. 3, 29.

πει νὰ ἀναμένωμεν ἀπὸ παντοῦ εὐνοϊκὴν λύσιν τῶν δεινῶν μας. Τί λοιπὸν σημαίνει· «Δὲν παρέδημεν τὴν διαθήκην σου»; Σημαίνει, ὅτι δὲν παρεβιάσαμεν τὰς ἱερὰς συμφωνίας, τὰς ὁποίας μᾶς ἐνεπιστεύθησαν οἱ πατέρες μας, ἀλλ' ἐτηρήσαμεν αὐτὰς μετὰ μεγάλης ἀκριβείας. Καὶ πράγματι εἶναι μεγάλη ἀδικία νὰ παραβαίνῃ κανεὶς τὸν ἠθικὸν νόμον, ποὺ ἐδόθη διὰ τὴν ἀσφάλειαν ὅλων, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιτρέπει οὔτε ὑπὸ τῶν ἄλλων νὰ ἀδικούμεθα καὶ γενικῶς ἐμποδίζει τὴν κακίαν. Ὅταν λοιπὸν κάποιος παραβαίνῃ τὸν νόμον, ποὺ τόσα ὀφέλη προσφέρει, εἶναι ἀχάριστος.

B «Δὲν ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ μακρὰν ἀπὸ σὲ ἡ καρδία μας», ἤτοι κατ' ἄλλον, «δὲν ἀπεκολλήθη ἀπὸ σὲ ἡ καρδία μας» «καὶ δὲν ἐπέτρεψες νὰ παρεκκλίνουν τὰ βήματά μας ἀπὸ τὸν νόμον σου». Ἄλλος πάλιν μεταφράζει· «δὲν ἀνεκλήθησαν αἱ πρὸς ἡμᾶς δοθεῖσαι ἀνορθωτικαὶ ἐντολαί σου» ἢ ἄλλος «δὲν ἀπεστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ μακρὰν ἀπὸ σὲ ἡ καρδία μας καὶ δὲν παρεξέκλιναν τὰ βήματά μας ἀπὸ τὰς διατάξεις σου». Αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἴπει εἰς τὸν προηγούμενον στίχον, αὐτὸ ἐδῶ καὶ πάλιν λέγει, ὅτι καὶ μέσα εἰς μίαν τόσον μεγάλην τρικυμίαν κακῶν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον παρεσαλεύθησαν οἱ πόδες μας. Καὶ πολὺ ὀρθῶς ὡμίλησεν. Διότι, ὅπως ὁ ἠθικὸς νόμος ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἔτσι καὶ ἡ παρανομία τὸν ἀναγκάζει εἰς ὑποχώρησιν. Καὶ ὅπως ὁ νόμος παραγγέλλει νὰ βαδίζωμε τὸν ὀρθὸν δρόμον, ἔτσι καὶ ἡ παρανομία μετατοπίζει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν ἔρημον καὶ ἄβατον χώραν. Ὁδὸν λοιπὸν ὀνομάζει τὸν νόμον ἐδῶ. C Τὸ δὲ ρῆμα «ἐξέκλινας», τὸ ὁποῖον οἱ ἄλλοι μεταφράζουν «οὔτε ἀνεκλήθησαν τὰ μέρη τοῦ νόμου, ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἐπανόρθωσίν μας», ὁ Ἑβραῖος τὸ λέγει· «Οὐαθὲτ ἀσουρενοῦ μενὶ δραχ». Ἐὰν δὲ θελήσῃ κάποιος νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν φράσιν κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα μεταφραστὰς καὶ ὄχι κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, τότε τὸ «ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου» σημαίνει ὅτι μᾶς μετεκίνησες ἀπὸ τὸν ναόν σου καὶ μᾶς ἔστειλες εἰς ξένην χώραν, γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπέτρεπε τὴν τέλεσιν τῶν λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων.

«Διότι μᾶς ἐταπείνωσες καὶ μᾶς ἀπέστειλες εἰς τόπον κακοπαθείας» ἢ κατ' ἄλλον «εἰς τόπον ἀκατοίκητον» ἢ «εἰς τόπον τῶν Σειρήνων». «Μᾶς ἀπέστειλες εἰς τόπον ὑποδουλώσεως, ὅπου μᾶς ἐκάλυψεν ἡ ζοφερὰ σκιὰ τοῦ θανάτου» (στίχ. 20). Ἄλλος λέγει «μᾶς κατετρόμαξες». Αὐτὴ ἡ φράσις, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐλέχθη διὰ στροφῆς τοῦ προσώπου πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν οὐρανόν, πρὸς τὸν Θεόν, ὅπου καὶ ἐξιστοροῦν τὰ δεινὰ καὶ λέγουν· D «ἡ ἐντροπὴ καὶ ἡ καταισχύνη τοῦ προσώπου μου μὲ ἐσκέπασε ἐξ αἰτίας τῆς φωνῆς τοῦ ἐχθροῦ, ποὺ μὲ ὠνείδιζε καὶ κατελάλει εἰς βάρος μου· διότι ἐπέτρεψες, Κύριε, νὰ ταπεινωθῶμεν». Καὶ ἐὰν ὅμως λάβῃ κάποιος τὸ ἀνωτέρω νόημα συμφώνως πρὸς τὸ «Σὺ ἐπέτρεψες μὲ τὰ βάσανα αὐτὰ νὰ χάσωμεν τὸν δρόμον μας, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ἰδικός σου δρόμος», πάλιν καταλήγει εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ποὺ προηγουμένως ἀνεφέραμεν. Διότι φανερώνει, πῶς ὁ Θεὸς ἀπώθησεν αὐτούς, ὥστε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς διαβιώσεώς των καὶ ἀπὸ τὰς συνηθείας των καὶ νὰ ὁδηγηθοῦν εἰς τὰς ἐρήμους ἐγκαταλελειμμένοι ἀνάμεσα σὲ ἐχθρικὰ ἔθνη. Αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει καὶ τὸ «μᾶς ἐκάλυψεν ἡ ζοφερὰ σκιὰ τοῦ θανάτου». Ἀναφέρει δηλαδὴ τοὺς κινδύνους, ποὺ προκαλοῦν τὸν θάνατον, πλησίον τῶν ὁποίων κινδύνων ἐδρεύει ὁ θάνατος. Εἶναι οἱ κίνδυνοι, τοὺς ὁποίους ἡ Γραφὴ ὀνομάζει «ὠδῖνας θανάτου» καὶ «πύλας ᾅδου». E Ἐδῶ ἐπίσης παριστᾷ τὸ ἀδύνατον τῆς διαφυγῆς ἐκ τῶν δεινῶν καὶ τῆς σκιᾶς αὐτῆς τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐπικαλύψεως ὑπ' αὐτῆς τῶν πάντων, ὁπότε δὲν ἠμποροῦμε νὰ εὕρωμε τρόπον ἀπαλλαγῆς ἐξ αὐτῆς καὶ οὔτε μικρὰν ἀνάπαυλαν δὲν δυνάμεθα νὰ δοκιμάσωμεν συνεπείᾳ τῆς καταπιέσεώς της.

Στίχ. 21, 22: «Ἐὰν εἴχαμεν λησμονήσει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μας καὶ ἂν ἐσηκώσαμεν ἱκετευτικὰς τὰς χεῖράς μας πρὸς ψευδῆ καὶ ξένον Θεόν, δὲν θὰ τὸ ἀντελαμβάνετο τοῦτο ὁ Θεός, διὰ νὰ μᾶς ζητήσῃ εὐθύνην διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν μας ταύτην; Διότι Αὐτὸς γνωρίζει καὶ τὰς ἀποκρύφους σκέψεις καὶ διαθέσεις τῆς καρδίας». Τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις εὐγνωμόνων δούλων, τὸ νὰ μένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πρὸς τὸν δεσπότην Θεὸν λατρείαν των, καθ' ἣν ἐποχὴν πάσχουν καὶ ὑποφέρουν. Αὐτὰ εἶναι διδάγματα πραγματικῆς φιλοσοφίας καὶ ἀληθοῦς ἀγάπης πρὸς τὴν θεοσέβειαν. 157 A Αὐτὰ τὰ παραδείγματα διδάσκουν καὶ τοὺς ἀκροατάς, νὰ μὴ ὑποκρίνωνται, ἀλλὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν μὲ ὅλην των τὴν καρδίαν. Διότι, λέγει, «γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις καὶ τὰς διαθέσεις πάσης καρδίας ὁ Θεός». Αὐτὰ λέγουν διὰ νὰ φοβίσουν τοὺς ἑαυτούς των ὥστε νὰ μὴ διαλογίζωνται τίποτε, ποὺ δὲν ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν. Κύτταξε καὶ τὴν μεγάλην ἐπίδοσίν των εἰς τὴν ἀρετήν. Διότι συνεχίζει ὁ Ψαλμὸς καὶ λέγει· «Ἀλλ' ἐμεῖς, Κύριε, πρὸς χάριν Σου ὑφιστάμεθα μαρτύρια τὰ ὁποῖα καθημερι-

νῶς μᾶς φέρουν πλησίον τοῦ θανάτου καί ἐθεωρήθημεν διά τήν πίστιν μας ὡς πρόβατα συρόμενα εἰς σφαγήν» (στίχ. 23). Εἶναι πράγματι πολύ σπουδαῖον γεγονός νά ἐπιμένωμεν εἰς τήν λατρείαν τοῦ πραγματικοῦ Θεοῦ καί νά μή ἀποκάμνωμεν στρέφοντες ἀλλοῦ τά μάτια μας. Καί πολύ σπουδαιότερον ἀκόμη πρᾶγμα εἶναι τό νά διατηρῶμεν τήν ἰσχυράν αὐτήν ἀγάπην πρός τόν Θεόν ὅταν ἀντιμετωπίζωμεν συνεχεῖς θανάτους καί καθημερινούς κινδύνους. Σκέψου δέ πόσον σπουδαῖον εἶδος εὐσεβείας καί φιλοσοφίας εἶναι τοῦτο, ἀφοῦ καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος αὐτό τό ἴδιο γεγονός ἀναφέρει, B ὅταν ἀπαριθμῇ εἰς τήν πρός Ρωμαίους Ἐπιστολήν τούς ἀποστολικούς κινδύνους, πού ὁμοιάζουν μέ συνεχῶς πιπτούσας χιονονιφάδες.[50] Ἀληθῶς! Πόσων στεφάνων καί πόσης τιμῆς ἄξιοι εἶναι αὐτοί, ὅταν, ἐνῷ ζοῦν εἰς τήν περίοδον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, φαίνονται, ὅτι ἐπέτυχαν πνευματικά κατορθώματα τοῦ ὕψους τῆς Καινῆς Διαθήκης; Αὐτό ἀκριβῶς πού ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει, τό «καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑφίσταμαι τόν θάνατον»,[51] αὐτό καί αὐτοί ὑφίστανται ἐδῶ ὄχι δοκιμαστικῶς, οὐδέ κατά τήν ἔκβασιν, ἀλλά κατά τήν θέλησιν καί τήν ἐπιθυμίαν. Διατί δέ λέγει· «ἕνεκα τῆς πρός Σέ ἀγάπης»; Διότι ἦτο δυνατόν εἰς ἡμᾶς, λέγει, νά ἀλλάξωμεν παράταξιν, νά ἐγκαταλείψωμεν τήν πατρικήν κληρονομίαν καί νά εὑρεθῶμεν εἰς ἀσφαλῆ θέσιν. Ἀλλά προτιμῶμεν νά ὑποφέρωμεν μᾶλλον καί νά διαφυλάττωμεν τήν πατρικήν κληρονομίαν, παρά νά ἀπολαμβάνωμεν ἡσυχίας, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπό τά πατρῷα δόγματα.

C «Ἐθεωρήθημεν ὡς πρόβατα συρόμενα εἰς σφαγήν». Μέ τόσην μεγάλην εὐκολίαν, λέγει, δύνανται νά μᾶς φονεύσουν, μέ ὅσην ὁ σφαγεύς τά πρός σφαγήν πρόβατα. Ἐδῶ ὅμως δεικνύει καί τήν ἐπιείκειαν καί τήν πραότητα αὐτῶν. Παρ' ὅλον ὅμως ὅτι εὑρισκόμεθα ἐκτεθειμένοι εἰς τόσον μεγάλον κίνδυνον, μένομεν σταθεροί καί ἀμετακίνητοι εἰς τήν γνώμην μας. Ἐδῶ πρέπει νά μᾶς προκαλέσῃ κατάπληξιν καί ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία διετήρησεν αὐτούς, παρ' ὅλον ὅτι οὗτοι ὡμοίαζον ὡς πρόβατα σφαγῆς καί καθ' ἑκάστην ἀπέθνησκον, καί δέν τούς ἀφῆκε νά ἀποθάνουν.

Στίχ. 24, 25. «Σήκω ἐπάνω! Διατί κοιμᾶσαι, Κύριε;». Κατ' ἄλλον ἑρμηνευτήν· «Διατί ὁμοιάζεις μέ κοιμισμένον;». Ἄλλος λέγει· «Ἐγέρθητι ἀπό τόν ὕπνον». Ἄλλος γράφει· «Ξύπνα». «Σήκω ἐπάνω καί μή μᾶς ἀπωθῇς ἀπό κοντά σου

50. Ρωμ. 8, 36.
51. Α' Κορ. 15, 31

πρός τελείαν καταστροφήν μας. Διατί στρέφεις ἀλλοῦ τό πρόσωπόν σου, διά νά μή μᾶς βλέπῃς;» Ἄλλος λέγει· «Διατί κρύπτεις τό πρόσωπόν σου;». Καί συνεχίζει ὁ Ψαλμῳδός· «Διατί λησμονεῖς τήν δυστυχίαν καί τήν θλῖψιν μας;». D Ἄλλος ἑρμηνεύει· «Διατί λησμονεῖς τήν κακίαν μας;». Αὐτό δέ, τό ὁποῖον λέγει ὁ Ψαλμῳδός εἰς τούς στίχους αὐτούς, εἶναι τό ἑξῆς: Δύνασαι νά μᾶς ἀπαλλάξῃς ἀπό τά δεινά. Διότι αὐτά τά δεινά δέν συμβαίνουν ἐξ ἀδυναμίας ἰδικῆς σου εἰς βάρος μας, ἀλλά κατ' ἀνοχήν σου καί μόνον. Καί «ὕπνον» ἐδῶ θεωρεῖ τήν ἡσυχίαν καί τήν ἀνεκτικότητα, «ἀνάστασιν» δέ καί «ἔγερσιν» τήν κατά τῶν ἐχθρῶν ἐκδίκησιν, ἐνῷ μέ τήν λέξιν «πρόσωπον» θέλει νά δηλώσῃ τήν θείαν ἀντίληψιν, τήν πρόνοιαν, τήν θείαν φροντίδα καί συμπαράστασιν.

9. «Διατί λησμονεῖς τήν ἀθλιότητά μας;» Ἰδέ τήν εὐγνωμοσύνην των. Δέν εἶπε· διατί λησμονεῖς τά κατορθώματά μας. Δέν ὡμίλησε περί τῆς σταθερᾶς ἐλπίδος καί πίστεώς των εἰς τόν Θεόν. Δέν ὡμίλησε περί τῆς δοκιμασίας τῆς ψυχῆς των εἰς τούς μεγάλους πειρασμούς. Ὅλα αὐτά τά ἀναφέρουν, ἀλλά μόνον ὅταν ἀπολογοῦνται ὑπέρ τῶν ἑαυτῶν των. E Ὅταν δέ ζητοῦν τήν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ, τότε, ὅπως οἱ κατάδικοι, προβάλλουν τά δεινά των μόνον, προκειμένου νά ἀποκτήσουν τήν σωτηρίαν των. Ἐπειδή ἐτιμωρήθησαν, λέγει, ἐπειδή διέτρεξαν τόν ἔσχατον τῶν κινδύνων. Τοῦτο καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κάνει πολλάς φοράς καί ἄλλοι ἀπό τούς προφήτας. Αὐτά ἔλεγον οὗτοι, παρ' ὅλον ὅτι τίποτε δέν ἐγνώριζον, οὔτε περί γεέννης καί αἰωνίου κολάσεως, οὔτε περί τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, οὔτε εἶχον διδαχθῆ νά σκέπτωνται παρόμοια πράγματα. Καί ὅμως ὅλα ταῦτα τά ὑπέφερον μέ μεγάλην ὑπομονήν.

130 A Στίχος 26. «Διότι κατέπεσεν εἰς τό χῶμα ἐξηντλημένη ἡ ψυχή μας καί ἐκόλλησαν εἰς τήν γῆν τά σπλάγχνα μας». Ἐπειδή προηγουμένως ἀνέφερεν περί καταπιέσεων λέγων· «λησμονεῖς τήν ταπείνωσίν μας», τώρα ἀναφέρει καί τό εἶδος τῆς κακώσεως καί ταπεινώσεώς των. Αὐτό δέ, τό ὁποῖον λέγει, εἶναι τοῦτο· Ἀπωλέσθημεν, ἐτάφημεν εἰς τήν γῆν πλέον καί δέν εἴμεθα εἰς καλυτέραν μοῖραν ἀπό τούς νεκρούς.

Ἐδῶ δικαίως δύναται νά εἴπῃ κανείς ἀναγωγικῶς, περί τῆς ψυχῆς ἐκείνων, πού λιώνουν, ὅτι ἔχει ταπεινωθῆ καί ἔχει καταπέσει εἰς τήν γῆν. Ἐπίσης, δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι οἱ γαστρίμαργοι ἔχουν, λόγῳ τῆς λαιμαργίας των, κολλήσει τήν κοιλίαν των εἰς τήν γῆν.

B Ἀκόμη, λίαν ἐπιτυχῶς θὰ ἔλεγεν, ὅτι πάσχει καὶ ὑποφέρει τὰ ἴδια καὶ ἐκεῖνος, ποὺ εἶναι προσκεκολλημένος εἰς τὸν ἔρωτα καὶ χάσκει πρὸς τὴν λάσπην,[52] καὶ τὴν ἀσώματον ψυχήν του τὴν ὑποδουλώνει τοιουτοτρόπως εἰς τὴν στάκτην. Διότι τί ἄλλο εἶναι ἡ ὡραιότης τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος παρὰ χῶμα καὶ λάσπη ἢ καὶ ἀκόμη χειρότερον; Ἐὰν ἀμφιβάλλης, ἐξέταζε τοὺς τάφους τῶν ἀνθρώπων, καὶ τότε θὰ ἴδῃς τὴν λάσπην καὶ τὴν σκόνην. Διότι ὅταν τὸ πρόσωπον ἀποβάλῃ τὴν παροῦσαν ζωήν, ἀκόμη καὶ πρὸ τοῦ θανάτου, παρουσιάζεται ποῖον ἀκριβῶς εἶναι. Καὶ ὅταν καταφθάσῃ τὸ γῆρας καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ ἀσθένεια, τότε θὰ ἀντιληφθῇς τὸ φαινόμενον τῆς σωματικῆς ἐφημερότητος. Θὰ καταλάβῃς, ὅτι τὸ σῶμα εἶναι λάσπη. Ἀλλ' ὁ Θεός, σὰν σοφὸς δημιουργὸς ἔκαμεν, ὥστε ἐκ πτωχοτάτης ὕλης νὰ παραχθῇ ἀνεπιτήδευτον κάλλος καὶ ὀμορφιά, C ὄχι διὰ νὰ πορνεύῃς, ἀλλὰ διὰ νὰ σοῦ παράσχῃ ἀπόδειξιν τῆς ἰδικῆς του σοφίας. Μὴ λοιπὸν ὑβρίζῃς τὸν τεχνίτην οὔτε τὸ ἔργον τῆς σοφίας του νὰ τὸ καθιστᾷς ὑπόθεσιν ἀσελγείας καὶ πορνείας. Νὰ θαυμάζῃς βεβαίως τὴν ὡραιότητα, μέχρι σημείου ὅμως, ποὺ νὰ δοξάζῃς τὸν Θεὸν καὶ μὴ προχωρήσῃς παραιτέρω εἰς τὸ νὰ προκαλέσῃς τὸ πάθος σου. Θεωρεῖς σπουδαῖον τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὸ σῶμα; Λοιπὸν χρειάζεται νὰ προσκυνήσῃς τὸν δημιουργόν του καὶ ὄχι νὰ τὸν ὑβρίζῃς. Ἐὰν κάποιος ἐλάμβανε τὸν χρυσοῦν ἀνδριάντα ἑνὸς ἀξιωματούχου καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως καὶ τὰ ἔρριπτεν εἰς τὸν βόρβορον καὶ εἰς ἄλλα ἀηδιαστικὰ ὑλικά, εἰπέ μου, δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς; D Ἐὰν δὲ ὁ ὑπεύθυνος παραβάσεως μιᾶς ἀνθρωπίνης ἐντολῆς καὶ διατάξεως θεωρῆται ἄξιος μιᾶς μεγάλης τιμωρίας, τότε ἐκεῖνος, ποὺ ἀτιμάζει τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς πορνείας, ποίαν τιμωρίαν θὰ ὑποστῇ καὶ πόσον μεγαλυτέρα θὰ εἶναι ἡ τιμωρία αὐτοῦ, ὅταν εἶναι καὶ ἔγγαμος καὶ διαπράττει τὸ ἁμάρτημα τῆς μοιχείας; Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς, ὅτι σὲ ὤθησεν εἰς τὸ ἁμάρτημα ἡ ἔμφυτος ἐπιθυμία. Διότι διὰ τοῦτο συνεστήθη ὁ γάμος, διὰ νὰ μὴ προχωρῇς πέραν τῶν καθορισθέντων ἠθικῶν ὁρίων. Παρατήρησε δέ, πόσον μεγάλης τιμωρίας ἄξιος θὰ εἶσαι, ὅταν παραβῇς τὴν σχετικὴν ἐντολήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Θεὸς ἐπρονόησε καὶ διὰ τὴν ἀνάπαυσίν σου καὶ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειάν σου, συνιστῶν τὸν γάμον, διὰ νὰ καταπραΰνῃς τὴν λυσσώδη ἐπιθυ-

52. Πηλὸν ὀνομάζει ἐδῶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος, εἴτε ἀνήρ, εἴτε γυνὴ εἶναι τοῦτο.

μίαν τῆς φύσεως, μέσῳ τῆς συζύγου καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ κινδυνεύῃς νὰ παρανομήσῃς καὶ νὰ ἀποφύγῃς κάθε ἀπρέπειαν. E Σὺ δὲ μὲ τὴν παράβασίν σου ὑβρίζεις τὸν Θεόν, ποὺ τόσην πρόνοιαν ἐπέδειξε διὰ σέ. Διότι, λέγε μου, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἤθελε νομοθετήσει τὸν γάμον, πόσην ὤθησιν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν θὰ ὑφίστασο; Καὶ πόσον μεγάλην τιμωρίαν θὰ ἐπέσυρες τότε; Εἶναι χρέος σου νὰ εὐχαριστῇς καὶ νὰ δοξάζῃς τὸν Δημιουργόν, διότι σὲ ἐγλύτωσε ἀπὸ ἐπὶ πλέον κόπους καὶ θλίψεις, συστήσας τὸν γάμον, ὁ ὁποῖος εἶναι ὄχι μικρᾶς σημασίας παρηγορία διὰ σέ. Σὺ ὅμως ἀποδεικνύεσαι ἀγνώμων καὶ διὰ τῶν ἠθικῶν παραβάσεων ὑβρίζεις Αὐτὸν καὶ ἀσχημονεῖς καὶ παραβαίνεις τοὺς κανόνας τῆς ἠθικῆς καὶ καταισχύνεις τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν τιμήν σου. 159 A Δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον, μᾶλλον τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος παρακινεῖ αὐτὸν (τὸν Παῦλον) νὰ λέγῃ· «Ἀποφεύγετε πάντοτε μὲ ὅλην σας τὴν δύναμιν τὸν μολυσμὸν τῆς πορνείας».[53] Διατί λοιπὸν κάθεσαι καὶ μελετᾷς τὴν ξένην ὀμορφιάν; Διατί περιεργάζεσαι πρόσωπον, ποὺ δὲν εἶναι ἰδικόν σου; Διατί ὁδηγεῖς τὰ βήματά σου πρὸς τοὺς κρημνούς; Διατί ρίπτεις τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὰ δαιμονικὰ δίκτυα; Περιτείχισε, λοιπόν, τοὺς ὀφθαλμούς σου, περίφραξε τὰ βλέμματά σου, βάλε ἀπαγορευτικὸν νόμον εἰς τὰ μάτια σου. Ἄκουσε καὶ τὸν Χριστόν, ποὺ ἀπειλεῖ τοὺς παραβάτας καὶ θεωρεῖ τὸ ἀκόλαστον βλέμμα ἐξ ἴσου ἀξιόποινον μὲ τὴν μοιχείαν.[54] Ποῖον τὸ ὄφελος τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς, ὅταν αὐτὴ γεννᾷ τὸν σκώληκα τῆς κολάσεως; Ὅταν ἐκ ταύτης τῆς ἡδονῆς προέρχεται συνεχὴς φόβος; Ὅταν, ὡς συνέπεια, ἐπέρχεται εἰς τὸν δράστην ἡ αἰώνιος τιμωρία; B Πόσον προτιμότερον θὰ εἶναι διὰ σέ, ὅταν ἐπ' ὀλίγον συγκρατήσῃς τὰς αἰσχρὰς ἐπιθυμίας καὶ τοὺς πονηροὺς διαλογισμούς σου καὶ ἔτσι ἐξασφαλίσῃς παντοτεινὴν ἄνεσιν καὶ εὐλογίαν; Δὲν εἶναι παραλογισμὸς νὰ παρασυρθῇς δι' ὀλίγας στιγμὰς ἀπὸ τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας καὶ νὰ ὑφίστασαι ἐξ αἰτίας τούτων αἰωνίας τιμωρίας καὶ τὴν κόλασιν; «Μὴ παιδιά μου, μὴ κάνετε τέτοια πράγματα· δὲν ἀκούω καλὰ πράγματα γιὰ σᾶς».[55]

Γνωρίζω βεβαίως καλῶς πρὸς ποίους ἀπευθύνονται αἱ συμβουλαὶ αὐταί, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐνοχοποιοῦνται ὅλοι. Ἀλλὰ ὅπως ὁ ἰατρός, ὅπου συναντήσῃ τὸ τραῦμα,

53. Α' Κορ. 6, 18.
54. Ματθ. 5, 28.
55. Α' Βασ. 2, 24.

δι' ἐκεῖ προσρίζει καὶ τὸ φάρμακον, ἔτσι καὶ ἐγώ. Διατί ὑβρίζεις καὶ κατηγορεῖς τὸν γάμον; Διατί ἀδικεῖς τὴν σύζυγον; Διατί προκαλεῖς τὰ μέλη σου; Διατί καταισχύνεις τὴν τιμήν καὶ ἀξιοπρέπειάν σου; Κόψε τὸ πάθος σου, καταπάτησε καὶ περιφρόνησε τὴν τρυφηλὴν ζωὴν καὶ τὴν μαλθακότητα.[56] Ἡ τρυφηλὴ ζωὴ καὶ ἡ μέθη εἶναι πηγαὶ πορνείας. Ἡ δὲ ἄνεσις καὶ ἡ ἀναπαυτικὴ χαλάρωσις ἐὰν δὲν εἶναι ἀναγκαῖα καὶ δὲν ἐξυπηρετοῦν ἀνάγκας, εἰς τὸ τέλος, σὲ ὁδηγοῦν εἰς θλῖψιν C Ἄκουσε, τί ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι, ποὺ ἐπόρνευσαν, οἱ ὁποῖοι ὅμως οὔτε τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἶχον μεταλάβει, οὔτε εἶχον ἀπολαύσει πνευματικὴν τράπεζαν, ὡς ἡμεῖς οἱ χριστιανοί. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρει τὸ περιστατικὸν καὶ συμβουλεύει· «Ἂς μὴ παρασυρόμεθά ποτε εἰς τὴν πορνείαν, ὅπως μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς (τοὺς Ἰουδαίους) ἐπόρνευσαν καὶ εἰς μίαν ἡμέραν ἔπεσαν νεκροὶ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες».[57]

Στίχ. 27. «Σήκω Κύριε, βοήθησέ μας καὶ γλύτωσέ μας πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματός Σου». Ἕτερος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἐλθέ, Κύριε, νὰ μᾶς βοηθήσῃς καὶ σῶσέ μας χάριν εἰς τὸ ἔλεός σου». Κύτταξε, ποῦ τελειώνουν τὸν λόγον των· ἐνῷ ἔχουν μύρια κατορθώματα νὰ ἀπαριθμήσουν, ἀπὸ ποῦ περιμένουν τὴν σωτηρίαν των; Ἀπὸ τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Χάρις εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

D Τί σημαίνει τό· «Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου»; Σημαίνει, ὅ,τι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς πολλάκις λέγει μὲ τὴν φράσιν· «ἐνεργῶ χάριν τοῦ ὀνόματός μου καὶ μόνον». Σημαίνει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ μολυνθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Εἶδες ταπεινοφροσύνην καὶ συντετριμμένην καρδίαν; Καὶ ἀπὸ ποῦ ἀναμένουν νὰ σωθοῦν; Ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν, ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸν Θεὸν τὸ πᾶν ἀπέδιδον, ὡσὰν αὐτοὶ νὰ εἶναι γυμνοὶ καὶ ἔρημοι ἀπὸ κάθε εἴδους ἀρετὴν καὶ ἀπὸ κάθε κατόρθωμα, ὡσὰν νὰ μὴ ἔχουν κανένα δικαίωμα νὰ σωθοῦν, ἂν καὶ τόσους κατέβαλον κόπους, ἂν καὶ τόσους διέτρεξαν κινδύνους. Τὰ πάντα ἐξαρτοῦσαν ἀπὸ τὸν Θεόν.

Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ποὺ εὑρισκόμεθα εἰς τὴν περίοδον τῆς χάριτος, ἂς μιμηθῶμεν, καὶ ἂς ἀναπέμψωμεν δόξαν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει κάθε εἶδος δοξολογίας εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

56. Α' Κορ. 6, 15.
57. Α' Κορ. 10, 8.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΔ' (44) ΨΑΛΜΟΝ

160 A Ὕμνος νίκης διὰ τὰ ἄνθη τῶν υἱῶν Κορέ. Ἄλλος: Εἰς τὸν νικοποιὸν διὰ τὰ κρῖνα τῶν υἱῶν Κορέ. Ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει: Ἀλ σωσανείμ, ἀντὶ τοῦ διὰ τὰ κρῖνα. Ὕμνος συνετὸς εἰς τὸν ἀγαπητόν. Ἄλλος: Ὕμνος ἐπιστήμονος χάριν τῆς φιλίας. Ἄλλος εἰς τοὺς ἀγαπημένους. Ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει: Ἰδιδώθ. Οἱ Ἑβδομήκοντα ἑρμηνευταί: Εἰς τὸ τέλος χάριν ἐκείνων ποὺ θὰ ἀλλάξουν εἰς τοὺς υἱοὺς Κορέ, πρὸς σύνεσιν, ὕμνος χάριν τοῦ ἀγαπητοῦ.*

B Ἀπὸ τὴν καρδίαν ἐξεχείλισε λόγος ὡραῖος. Ἄλλος (λέγει): ἡπλώθη ἔξω. Ἄλλος (λέγει): Παρεκίνησε τὴν καρδίαν μου λόγος ὡραῖος.

Ἤθελα τώρα δὰ νὰ παρευρίσκοντο ἐδῶ ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἐθνικοὶ καὶ ἀφοῦ πάρω ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους τὸ βιβλίον αὐτὸ (τῶν Ψαλμῶν) νὰ διαβάσω ἐνώπιόν των τὸν Ψαλμόν. Διότι γνωρίζετε βεβαίως, ὅτι καὶ εἰς τὰ δικαστήρια καὶ παντοῦ τότε κυρίως ἡ ἀπόδειξις διὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων δὲν ἀμφισβητεῖται, ὅταν αὐτὴ προσάγεται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

C Διὰ νὰ συμβῇ λοιπὸν καὶ σήμερον αὐτό, παρουσιάζομεν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, διὰ νὰ ἐντροπιασθοῦν καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἐθνικοί· οἱ μὲν Ἰουδαῖοι μὲ τὸ νὰ διαβάζουν καὶ νὰ μὴ κατανοοῦν· οἱ δὲ Ἐθνικοὶ μὲ τὸ νὰ βλέπουν ὅτι αὐτὰ τὰ βιβλία προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας. Διότι ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἠμποροῦν νὰ λέγουν, ὅτι αὐτὰ τὰ βιβλία ἔχουν ἐπινοηθῆ ἀπὸ ἡμᾶς· ὄχι ἡμεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ ἐσταύρωσαν τὸν Χριστὸν παρέχουν εἰς

* Ὅλοι οἱ Ψαλμοὶ ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο πρώτους, ἔχουν ἐπιγραφάς. Ἴσως νὰ ἐτέθησαν ἀπὸ τοὺς ποιητάς, ἢ ἀπὸ τοὺς μετέπειτα ταξινόμους των, ἢ ἀπὸ τοὺς μουσικούς. Ἀναφέρονται δέ, συνήθως, εἰς τὰς περιστάσεις συνθέσεως τοῦ Ψαλμοῦ. Αἱ ἐν μεταφράσει ἐγγραφαὶ εἶναι τοῦ Ἀκύλα, Θεοδωρήτου καὶ τῶν Ἑβδομήκοντα.

ἡμᾶς τὰ βιβλία, πού ἀναφέρουν διὰ τὴν δύναμιν Αὐτοῦ.

Ἀλλ' εἴτε αὐτοὶ παρευρίσκονται, εἴτε ὄχι, ἡμεῖς θὰ ἐπιτελέσωμεν τὸ καθῆκον μας καὶ θὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἑρμηνείαν. Διότι εἰς τὸν Χριστὸν ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἔχει ἀναγραφή· D δι' αὐτὸ καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφήν· «εἰς τὸν ἀγαπητὸν» καὶ «ὑπὲρ ἐκείνων, πού θὰ ἀλλοιωθοῦν». Διότι ἀλλοίωσιν μεγάλην ἔκαμεν εἰς ἡμᾶς. Οὕτως καὶ μεταβολὴν τῶν πραγμάτων καὶ μετατροπήν. Αὐτὴν δὲ τὴν ἀλλοίωσιν φανερώνων καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγεν· «Ὅποιος λοιπὸν εἶναι ἑνωμένος μὲ τὸν Χριστὸν ἀποτελεῖ νέαν δημιουργίαν, νέον ἄνθρωπον».[1]

Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἀρχίζῃ, δὲν λέγει· «εἶπεν ἡ καρδία μου». Πράγματι δὲ ἐπειδὴ ἀπὸ ὅσα θὰ ἔλεγε, τίποτε δὲν ἦτο ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ διηγηθῇ οὐράνια καὶ πνευματικά, καὶ αὐτὰ μάλιστα ὄχι ἀπὸ ἰδικήν του ἀνακάλυψιν, ἀλλ' ἀπὸ θεϊκὴν ἐπενέργειαν, παρουσιάζει αὐτὸ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ «ρεψίματος». E Διότι ρευόμεθα, ὄχι ὅταν θέλωμεν· ἐπειδὴ τὸν μὲν συγκεκριμένον λόγον τὸν διατυπώνομεν μὲ τὸ στόμα ὁπόταν θέλωμεν, καὶ τὸν λέγομεν καὶ τὸν ἔχομεν εἰς τὴν ἐξουσίαν μας· δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸ «ρέψιμο» τοῦ στομάχου. Δείχνοντας λοιπὸν ὅτι αὐτὰ πού θὰ ἔλεγε δὲν προήρχοντο ἀπὸ ἀνθρωπίνην φροντίδα, ἀλλὰ ἀπὸ ἔμπνευσιν τοῦ Θεοῦ, πού ἐκίνει τὸν νοῦν του, ὠνόμασε τὴν προφητείαν «ρέψιμο».[2]

Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ «ρέψιμο» ὀφείλεται εἰς τὴν ποιότητα τῶν τροφῶν, ἔτσι καὶ ἡ πνευματικὴ διδασκαλία. Ὅσα ἀνήρχοντο ἐκ τοῦ στομάχου, διὰ τοῦ «ρεψίματος» ἦσαν ἀνάλογα μὲ ἐκεῖνα πού ἔτρωγε.

Πρόσεξε δὲ καὶ εἰς ἄλλο μέρος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἄλλον προφήτην, πού παρομοιάζει μὲ αἰσθητὴν εἰκόνα τὴν ἐνέργειαν αὐτήν· παρουσιάζεται ὁ προφήτης νὰ τρώγῃ τὴν
161 A ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου, νὰ τὴν τρώγῃ μάλιστα καὶ μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν. «Ἔγινε γλυκὺ» —λέγει— «τὸ βιβλίον εἰς τὸ στόμα μου, σὰν μέλι».[3]

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδέχοντο μέσα των τὴν πνευματικὴν

1. Β' Κορ. 5, 17.

2. Θαυμασιώτατα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος περιγράφει τὴν ἐνέργειαν τῆς θεοπνευστίας. Παρομοιάζει δὲ αὐτὴν μὲ ἐρυγὴν (=ρέψιμο), διότι «τὰ λεγόμενα» δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου· ὁ Θεὸς κινεῖ τὴν βούλησιν καὶ τὰ χείλη τοῦ «λέγοντος», δι' ἰδικῆς «ἐπιπνοίας» (ἐμπνεύσεως, φωτισμοῦ).

3. Ἰεζεκ. 3, 3.

χάριν, δι' αὐτὸ καὶ τοιούτου εἴδους «ρεψίματα» ἐρεύοντο. Ὅτι βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ τοῦ στομαχικοῦ «ρεψίματος», οὔτε περὶ ὑλικῶν τροφῶν, πού τὸ προκαλοῦν, πρόσεξε τί ρεύεται καὶ ποῖος εἶναι αὐτός, πού ρεύεται. Δὲν εἶναι τὸ στομάχι, πού δέχεται τὰς ὑλικὰς τροφάς, ἀλλὰ ἡ καρδία. Διότι λέγει· «ἡ καρδία μου ἐρεύθη». Καὶ τί ρεύεται; Ὄχι φαγητόν, οὔτε ποτόν, ἀλλὰ αὐτά, πού ἁρμόζουν εἰς τὸ τραπέζι, δηλαδὴ λόγον ἀγαθὸν διὰ τὸν Μονογενῆ· διότι αὐτὸς ὁ λόγος, πρὸ παντός, εἶναι ἀγαθός, καλόδεκτος. «Διότι» —λέγει— «δὲν ἦρθα τώρα, διὰ νὰ δικάσω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν σώσω ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν».[4]
B Ὅλα ἤρεμα, ὅλα ἐλεύθερα ἀπὸ ἀπειλὴν τιμωρίας. Ρεύεται δὲ τέτοια, ἐπειδὴ ἔχει καθαρίσει τελείως τὴν καρδίαν του. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ γαστέρα, ὅταν γεμίσῃ ἀπὸ δρωμερούς χυμούς, τότε καὶ συγγενικὰ «ρεψίματα» προκαλεῖ, ἐνῷ ὅταν διατηρῆται ὑγιὴς κάνει καὶ ἀνάλογον «ρέψιμον»· ἔτσι καὶ ἡ καρδία τοῦ προφήτου, ἐπειδὴ ἦτο ἐλαφρωμένη ἀπὸ ἁμαρτήματα, ἐδέχθη τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀναβιβάζει εἰς τὰ χείλη, ὅπως τὸ ρέψιμο, λόγον ἀγαθόν.

Ἀπὸ ἐδῶ πληροφορούμεθα καὶ ἕνα ἄλλον, ὅτι οἱ προφῆται δὲν ἦσαν ὅπως οἱ μάντεις. C Διότι ἐκεῖ μέν, εἰς τὴν μαντείαν, ὅταν ἐπιπέσῃ εἰς τὴν ψυχὴν ὁ δαίμων, τυφλώνει τὴν διάνοιαν καὶ σκοτίζει τὴν σκέψιν· καὶ ἔτσι οἱ μάντεις τὰ λέγουν ὅλα μηχανικά, χωρὶς ἡ διάνοιά των νὰ γνωρίζῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα λέγουν, ὡσὰν ἕνας ἄψυχος αὐλὸς πού παράγει φθόγγους χωρὶς ἁρμονίαν.

Αὐτὸ καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους των ἐβεβαίωσεν εἰπὼν τὰ ἑξῆς· «Ὅπως ἀκριβῶς οἱ χρησμωδοὶ καὶ οἱ θεομάντεις λέγουν μὲν πολλά, ἀλλὰ τίποτε δὲν γνωρίζουν ἀπὸ ὅσα λέγουν».[4α]

Ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δὲν κάνει ἔτσι· ἀφήνει τὴν καρδίαν ἐλευθέραν νὰ γνωρίζῃ τὰ λεγόμενα. Διότι ἐὰν δὲν ἐγνώριζεν, πῶς θὰ ἔλεγεν, «Λόγον ἀγαθόν»; D Διότι ὁ μὲν δαίμων, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἐχθρὸς καὶ ὁ πολέμιος, πολεμεῖ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀπὸ φροντίδα βεβαίως καὶ εὐεργετικὴν διάθεσιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καθιστᾷ κοινωνούς τῆς θεϊκῆς σκέψεως αὐτούς πού δέχονται τὴν χάριν Του καὶ ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ

4. Ἰωάν. 12, 47.

4α. Πλάτωνος Ἀπολογ. Σωκρ. 22c. Ὡς γνωστὸν οἱ χρησμοὶ διατυποῦντο ἀσυναρτήτως καὶ τοὺς ἐσχημάτιζον εἰς λογικὰς προτάσεις οἱ ἱερεῖς.

λεγόμενα διὰ τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς τῆς διανοίας τῶν προφητῶν.[5]

«Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου εἰς τὸν Βασιλέα». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς τοῦ Ψαλτηρίου ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ γράφει· «τὰ ποιήματά μου». Ποῖα ἔργα ἐννοεῖ; Τὴν προφητείαν. Ὅπως ἀκριβῶς ἔργον τοῦ χαλκουργοῦ εἶναι νὰ κατασκευάση τὸ σκεπάρνι, καὶ τοῦ οἰκοδόμου νὰ κτίση σπίτι καὶ τοῦ ναυπηγοῦ νὰ συναρμολογήση τὸ καράβι· ἔτσι καὶ τοῦ προφήτου ἔργον εἶναι νὰ συνθέση τὴν προφητείαν. Ὅτι καὶ αὐτὸ βεβαίως εἶναι ἐργασία, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστὸς διὰ τοὺς Ἀποστόλους· E «εἶναι δίκαιον ὁ πνευματικὸς ἐργάτης νὰ λαμβάνη τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας του».[6] Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος προσθέτει· «περισσότερον ἂς ἀμείβωνται ἐκεῖνοι ποὺ κοπιάζουν εἰς τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν».[7] Ἐὰν δὲν ἦτο ἐργασία, πῶς θὰ εἶχε κόπον; Πράγματι τί εἶναι τιμιώτερον ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἔργον; Τί δὲ εἶναι χρησιμώτερον; Ἀπὸ ὅλας τὰς τέχνας εἶναι ἀνώτερον.

Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ ἔργον, ποὺ ἀναφέρει εἰς τὸν Βασιλέα; Αὐτὸν τὸν ὕμνον, αὐτὴν τὴν προφητείαν.

Καὶ δὲν εἶπεν εἰς ποῖον βασιλέα, ὑποσημαίνων ὅτι ἀπευθύνεται εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅταν θέλωμεν νὰ εἴπωμεν τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, δὲν ἀναφέρομεν ἁπλῶς τὴν λέξιν βασιλέα, ἀλλὰ προσθέτομεν τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ὁμοίως καὶ τὸν βασιλέα τῶν Ἀρμενίων· 162 A ὅταν πάλιν λέγωμεν κάτι διὰ τὸν ἰδικόν μας, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν τίποτε ἄλλο, ἀλλ' ἀρκούμεθα εἰς τὸ νὰ εἴπωμεν βασιλέα· ἔτσι ἀκριβῶς κάνει καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ ἔλεγε διὰ τὸν πραγματικὸν βασιλέα, ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ εἴπη, «εἰς τὸν Βασιλέα», χωρὶς ἄλλην προσθήκην.

Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅταν εἴπωμεν παντοκράτορα, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην προσθήκης, διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλος παντοκράτωρ· ἔτσι καὶ ὅταν λέγωμεν βασιλέα, δὲν χρειάζεται νὰ προσθέσωμεν τίποτε ἄλλο, διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θε-

5. Γνώρισμα τῶν εἰδικῶν χαρισμάτων τῆς προφητείας καὶ τῆς θεοπνευστίας εἶναι ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ ἀποκαλυπτόμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἔχει ἐπίγνωσιν ὁ προφήτης τοῦ τί τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀποκαλύπτει ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν περιπίπτει εἰς κατάστασιν καταληψίας, ἀλλὰ παραμένει ἐν ἐγρηγόρσει (ξυπνητός).

6. Λουκ. 10, 7.

7. Τιμ. 5, 17.

ός - Βασιλεύς. Ἄλλωστε καὶ ἐκεῖνος ποὺ λέγει αὐτὰ εἰς τὸν Ψαλμὸν ἦτο βασιλεύς.[8]

Ὥστε εἶναι ὁλοφάνερον, ὅτι δὲν ἔλεγε διὰ κανένα κοινὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν τῶν ὅλων· δι' αὐτὸ καὶ δεν εἶπε «εἰς Βασιλέα», B ἀλλ' «εἰς τὸν Βασιλέα», δηλώνοντας μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου τὴν ἐξουσιαστικότητα ἐπὶ πάντων.

Μετὰ πάλιν φανερώνων, ὅτι τὰ λεγόμενα δὲν εἶναι καρπὸς ἀνθρωπίνης ἐπινοήσεως καὶ μελέτης καὶ συνθέσεως, ἀλλὰ τῆς θείας χάριτος καὶ ὅτι αὐτὸς τὴν γλῶσσαν του μονάχα ἐδάνεισεν, προσέθεσεν· «Ἡ γλῶσσα μου εἶναι πέννα γραμματικοῦ ποὺ γράφει γρήγορα». Ἡ δὲ πέννα γράφει ὅσα βεβαίως τὴν διατάσσει τὸ χέρι, ποὺ τὴν κρατᾶ. Ἄλλος πάλιν ἑρμηνευτὴς λέγει· «ἡ γλῶσσα μου εἶναι ὅπως τὸ γραφίδι ἑνὸς ταχυγράφου γραφέως». Τί θέλει νὰ εἴπῃ μὲ τὸ «ταχυγράφου»; Νὰ φανερώση καὶ ἀπὸ τὴν λέξιν αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν τῆς Θείας Χάριτος.

Διότι ἐκεῖνος, ποὺ ὁμιλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ του, σκέπτεται καὶ ἀργοπορεῖ μὲ τὸ νὰ μελετᾶ, συναρμολογῶν τμηματικῶς τὴν ὁμιλίαν του, C ἐπειδὴ ἐμποδίζεται καὶ ἀπὸ ἄγνοιαν καὶ ἀπὸ ἀμάθειαν καὶ ἀπὸ ἀναβλητικότητα· καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ποὺ καταστρέφουν τὴν ταχύτητα τοῦ λόγου. Ὅταν ὅμως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κινεῖ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, τίποτε δὲν ὑπάρχει, ποὺ νὰ ἐμποδίζη. Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς τὸ ὁρμητικὸ νερὸ προχωρεῖ μὲ πολὺ παφλασμόν, ἔτσι καὶ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ μὲ μεγάλην ταχύτητα, ὥστε νὰ τὰ ὁμιλῆ ὅλα ὁ δεχόμενος αὐτὴν μὲ μεγάλην εὐκολίαν, μὲ μεγάλην γλαφυρότητα. Μετὰ πάλιν τὸ ἴδιον ξεκαθαρίζων καὶ φανερώνων, ὅτι τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα δὲν εἶναι ἀνθρώπινον, προσέθεσεν ὁ ψαλμῳδός· «εἶσαι ὁ ὡραιότερος ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

Μερικοὶ λοιπὸν λέγουν, ὅτι αὐτὸ ἔχει λεχθῆ διὰ τὴν γλῶσσαν· ὅτι δηλαδὴ ἡ πέννα, μὲ τὰ ὅσα γράφει, εἶναι πάρα πολὺ ὡραία· D ἐγὼ ὅμως ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ψαλμῳδὸς ἐννοεῖ τὸν Χριστόν. Δι' αὐτὸ καὶ ἕνας ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἐξηγεῖ ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ· «μὲ ἀσύγκριτον ὠμορφίαν ἐστολίσθης (ὡραιότερον) ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους».[9] Διότι ἀπὸ θερμὸν πόθον καὶ ἐπιθυμίαν διὰ τὸν Χριστὸν πρὸς Αὐτὸν στρέφει τὸν λόγον, ὅπως, δηλαδή, ἔλεγε καὶ ὁ Ἰακώβ· «ἀπὸ βλαστόν, υἱέ μου, ἀνέβηκες· ἀφοῦ ἀνέπε-

8. Ὁ Δαυΐδ.

9. Ἀκύλας.

σες, ἐλώφαξες ὡς λέων».[10] Διότι ἐμπνευσθεὶς ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ Αὐτὸν ἤδη συνομιλεῖ καὶ πρὸς Αὐτὸν ἀπευθύνει τὸν λόγον. Αὐτὸ δὲ δὲν τὸ λέγει μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς συγκρίσεως πρὸς ἄλλο πρόσωπον· διότι δὲν εἶπεν «ὡραιότερος», ἀλλὰ «ὡραῖος κατὰ τὸ κάλλος ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». E Διαφορετικὸ αὐτὸ τὸ κάλλος, λέγει, ἀπὸ ἐκεῖνο. Καὶ πρόσεξε πῶς ἀνακινεῖ πρῶτον τὸν περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας λόγον. Ὅτι δὲ ἐννοεῖ περὶ τῆς οἰκονομίας, εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὰ ἑξῆς: Διότι ἀφοῦ εἶπεν· «εἶσαι ὁ κατ' ἐξοχὴν ὡραῖος ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων», προσέθεσεν· «ἁπλώθηκε χάρις εἰς τὰ χείλη σου». Χείλη ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἔχει, ἀλλ' ἐδῶ πρόκειται διὰ τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας. Ἕνας ἄλλος δὲ ἑρμηνευτὴς μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «ἐχύθη ἄφθονα ἐπάνω εἰς τὰ χείλη σου χάρις», ἀπεσαφήνισε τοῦτο περισσότερον. 168 A Τί δὲ ἄλλο σημαίνει τὸ «ἐχύθη ἄφθονα ἐπάνω», παρὰ ὡς ἐὰν ἔλεγεν κανεὶς «ἡ χάρις ποὺ εὑρίσκετο μέσα ἀνέβλυσεν, ἔτρεξεν ἀπὸ τὴν πηγήν;». Πῶς λοιπὸν ἄλλος προφήτης λέγει· «τὸν εἴδομεν καὶ δὲν εἶχε εὔμορφον πρόσωπον, οὔτε κάλλος, ἀλλὰ τὸ πρόσωπόν του ἦτο ἄσχημον, περιφρονημένον ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;»[11] Δὲν ἐννοεῖ διὰ τὴν ἀσχημίαν τοῦ προσώπου, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ τὸ εὐκολοκαταφρόνητον. Διότι ἀφοῦ μιὰ φορὰ κατεδέχθη νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, ἐπέρασεν ἀπὸ ὅλα τὰ ταπεινὰ σχήματα τοῦ βίου· οὔτε ἡ Μητέρα του εἶχε τὸν τίτλον βασιλίσσης, οὔτε τότε ποὺ ἐσπαργανώθη ἐτοποθετήθη εἰς χρυσὸ κρεβάτι, ἀλλὰ εἰς τὴν φάτνην, οὔτε ἀνετράφη εἰς πολυτελῆ οἰκίαν, ἀλλ' εἰς τὸ ταπεινὸν δωμάτιον μαραγκοῦ. B Καὶ ὅταν πάλιν ἐπῆρε μαθητάς, ὄχι ρήτορας, καὶ φιλοσόφους καὶ βασιλεῖς ἐξέλεξεν, ἀλλὰ ἁλιεῖς καὶ τελώνας· καὶ ἔζη αὐτὴν τὴν ἁπλοϊκὴν ζωήν, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὔτε οἰκίαν, οὔτε νὰ ἐνδύεται μὲ πολυτελῆ φορέματα, οὔτε νὰ δοκιμάζῃ τὴν ἀπόλαυσιν πλουσίας τραπέζης, ἀλλὰ νὰ τρέφεται ἀπὸ ἄλλους, νὰ ὑβρίζεται, νὰ καταφρονῆται, νὰ ἀπελαύνεται, νὰ καταδιώκεται. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ἔκανε ἀπὸ ὑπεροχὴν θεϊκῆς ἀνωτερότητος, κατασυντρίβων τὴν ὑψηλοφροσύνην τῶν ἀνθρώπων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἦτο φαντασμένος οὔτε καυχησιάρης, οὔτε τὸν συνώδευαν ἀκόλουθοι καὶ δορυφόροι, ἀλλὰ κάποτε - κάποτε καὶ μόνος του περιήρχετο, ὡσὰν ἕνας ἐκ τῶν πολλῶν, δι' αὐτὸ ἐκεῖνος μὲν λέγει· C «Τὸν εἴδομεν

10. Γενέσ. 49, 9.
11. Ἡσαΐας 53, 2. 3.

καὶ δὲν εἶχε εὔμορφον πρόσωπον, οὔτε κάλλος»,[12] αὐτὸς δὲ· «Ὡραῖος κατὰ τὸ κάλλος ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων», φανερώνοντας ἔτσι τὴν χάριν, τὴν σοφίαν, τὰ θαύματά του. Μετὰ ἀποσαφηνίζων τὴν «ὡραιότητα» λέγει· «Ἁπλώθηκε χάρις εἰς τὰ χείλη σου». Βλέπεις ὅτι ἐδῶ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας; Ποία εἶναι δὲ αὐτὴ ἡ χάρις; Ἐκείνη διὰ τῆς ὁποίας ἐδίδασκε, διὰ τῆς ὁποίας ἐθαυματουργοῦσε. Ἐδῶ λέγει διὰ τὴν χάριν, ποὺ ἦλθεν ἐπάνω εἰς τὴν Σάρκα. Δι' αὐτὴν λέγει· «Εἰς ὁποιον ἴδῃς τὸ Πνεῦμα νὰ κατεβαίνῃ σὰν περιστέρι καὶ νὰ μένῃ ἐπάνω εἰς αὐτόν, αὐτὸς εἶναι ποὺ βαπτίζει».[13] D Διότι ὅλη ἡ χάρις ἁπλώθηκε εἰς ἐκεῖνον τὸν Ναόν. Ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δὲν ἐδόθεν εἰς ἐκεῖνον μὲ μέτρον. Ἡμεῖς βεβαίως ἐδέχθημεν ἀπὸ τὸ πλήρωμα Αὐτοῦ· ἐνῷ ὁ Ναὸς ἐκεῖνος, δηλαδὴ ὁ Χριστός, ἔλαβεν ὁλόκληρον τὴν χάριν. Αὐτὸ φανερώνων καὶ ὁ Ἡσαΐας (κατόπιν θεϊκῆς ἀποκαλύψεως εἰς αὐτὸν) ἔλεγεν· «Θὰ ἀναπαυθῇ ἐπάνω εἰς Αὐτὸν Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, Πνεῦμα βουλῆς καὶ δυνάμεως, Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας. Πνεῦμα φόβου Θεοῦ θὰ τὸν πλημμυρίσῃ».[14] Ἀλλ' ἐκεῖ μέν, εἰς τὸν Χριστόν, ὁλόκληρος ἡ χάρις ὑπάρχει· εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅμως ἕνα παραμικρὸν μέρος, καὶ σταγόνα ἀπὸ τὴν χάριν ἐκείνην ἐδόθη. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶπε· «δίδω τὸ Πνεῦμα μου», ἀλλὰ E «σκορπίζω ἀ π ὸ τὸ Πνεῦμα μου εἰς κάθε ἄνθρωπον».[15]

Αὐτὸ λοιπὸν καὶ συνέβη. Διότι ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἐδέχθη ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ Πνεῦμα. Ἤρχισε πράγματι ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην ἡ δωρεά· ἐπέρασε ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Φοινίκην, εἰς τὴν χώραν τῶν Σύρων, τῶν Κιλίκων· διέβη τὸν Εὐφράτην, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Καπαδοκίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Σκυθίαν, τὴν Θράκην, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν, ὁλόκληρον 164 A τὴν Λιβύην, τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς αὐτὸν τὸν Ὠκεανόν. Καὶ διὰ ποίαν ἀνάγκην νὰ λέγω τὰ πολλά; Ὅσα μέρη γῆς ἐλέγχει ὁ ἥλιος, ἐκεῖ ἔφθασε καὶ ἡ χάρις αὐτή· καὶ αὐτὴ ἡ σταγόνα καὶ αὐτὴ ἡ ρανίδα τοῦ ἁγ. Πνεύματος κατεπλημμύρισεν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἀπὸ θεϊκὴν γνῶσιν. Μὲ τὴν δύναμιν αὐτῆς τὰ θαύματα ἐγένοντο, τὰ ἁμαρτήματα ὅλων συνεχωροῦντο. Καὶ ὅμως· αὐτὴ ἡ χάρις, ποὺ ἔχει σκορπίσει εἰς τόσα κλίματα, εἶναι μό-

12. Ἡσαΐας 53, 2 - 3.
13. Ἰωάν. 1, 33.
14. Ἡσαΐας 11, 2.
15. Ἰωὴλ 3, 1.

νον ἕνα μικρὸν μέρος τῆς δωρεᾶς καὶ μία ὑπόσχεσις. Διότι «ἔδωσε» —λέγει— «τὴν ἐγγύησιν καὶ ὑπόσχεσιν τοῦ ἁγ. Πνεύματος εἰς τὰς καρδίας μας».[16] Ἐννοεῖ τὸ μέρος τῆς ἐνεργείας. Διότι βεβαίως ὁ παράκλητος δὲν διαιρεῖται.[17] Πρόσεχε δὲ τὴν πηγὴν πόση εἶναι κατὰ τὴν ποικιλίαν τῶν χαρισμάτων. Διότι εἰς ἄλλον μέν, διὰ τοῦ ἁγ. Πνεύματος, δίδεται λόγος σοφίας· εἰς ἄλλον δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ἰδίου ἁγ. Πνεύματος· εἰς ἕτερον δὲ πίστις· εἰς ἄλλον πάλιν θεϊκὴ ἱκανότης νὰ θεραπεύῃ ἀσθενείας· εἰς ἄλλον ἐνέργειαι δυνάμεων δι' ὑπερφυσικὰ ἔργα, διὰ τοῦ ἰδίου ἁγ. Πνεύματος· εἰς ἄλλον προφητικαὶ ἱκανότητες, **B** εἰς ἄλλον τὸ χάρισμα νὰ διακρίνῃ τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων, εἰς ἄλλον τὸ χάρισμα νὰ ὁμιλῇ ξένας γλώσσας.[18] Καὶ τόσα πολλὰ χαρίσματα καὶ ποικίλα εἰς τόσον διάφορα ἔθνη ἐσκόρπισεν εἰς ὅλην τὴν γῆν ἡ χάρις, ποὺ δίδεται κατὰ τὸ ἅγιον Βάπτισμα· καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ πραγματοποιεῖ ἡ ρανίδα τοῦ ἁγ. Πνεύματος. Ὅτι πράγματι πρόκειται περὶ ρανίδος, τὸ ἐφανέρωσε μὲ τὸ ρητόν· «θὰ σκορπίσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου»[19] καὶ μὲ τὸ νὰ ὀνομάσῃ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγ. Πνεύματος «ἀρραβῶνα», δηλαδὴ ὑπόσχεσιν. Διότι μὲ αὐτὸ δείχνει, ὅτι ἐδόθη ἕνα μικρὸν μέρος ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγ. Πνεύματος. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης τὸ ἴδιο δηλώνων ἔλεγεν· «Ἀπὸ τὸν ἄπειρον πλοῦτον του ἐλάβομεν ὅλοι ἡμεῖς».[20] Ὡς νὰ ἤθελε νὰ εἰπῇ κανείς, δηλαδή, «ὅλοι ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν πλοῦτον, ποὺ ἀναβλύζει ἄμετρα, ποὺ εἶναι ἄφθονος, ποὺ ἁπλώνεται παντοῦ πλημμυριστά». Πρόσεξε λοιπὸν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, **C** πῶς φθάνει μὲ τὸ παραπάνω παντοῦ, ἀφοῦ ἐπὶ τόσους χρόνους ἐπαρκεῖ εἰς τόσον μεγάλην οἰκουμένην, καὶ παρὰ ταῦτα δὲν περιορίζεται, οὔτε ἐξοδεύεται, ἀλλὰ ὅλους μὲν τοὺς πλημμυρίζει μὲ πνευματικὸν πλοῦτον καὶ χάριν, ἐνῷ αὐτὴ καθόλου δὲν τελειώνει. Μετά, ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἀποδίδεται μὲ πολλὰ ὀνόματα, (διότι καὶ ἄγγελος καὶ ψυχὴ καὶ ἄνεμος ὀνομάζεται αὐτὸ καὶ ἄλλα πολλὰ) προσέθεσεν «ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου».[21] Ὅπως λοιπὸν ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου συνυπάρχει μὲ τὸν ἄνθρωπον, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν διαφορὰν ποὺ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀπο-

16. Β' Κορινθ. 1, 22.
17. Ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐννοεῖ τὸ ἀμέριστον τῆς οὐσίας τῶν τριῶν προσώπων τῆς ἁγ. Τριάδος.
18. Α' Κορινθ. 12, 8-10.
19. Ἰωὴλ 2, 28.
20. Ἰωάν. 1, 16.
21. Ἰωὴλ 2, 28.

τελεῖ ἰδίαν ὑπόστασιν.[22] **D** Καὶ τοῦτο ἐπεξηγῶν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε· «Διότι ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γνωρίζει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ὑπάρχει μέσα εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον; Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, κανεὶς ἄλλος δὲν γνωρίζει, παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ».[23] Τὸ λέγει δὲ αὐτὸ ὁ Ἀπ. Παῦλος ὄχι διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ὑποστάσεις, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν καταγωγὴν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Ὅση λοιπὸν εἶναι ἡ ἁρμονία τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν ἑαυτόν της,[24] τόση εἶναι καὶ ἡ σχέσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὸν Πατέρα. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ β' πρόσωπον τῆς Ἁγ. Τριάδος, ὁ Υἱός, λέγεται Λόγος· ὄχι ὅμως χωρὶς ἰδίαν ὑπόστασιν, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, μὲ αὐτό, τὴν πνευματικὴν συγγένειαν καὶ σχέσιν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, λέγεται Πνεῦμα, ἀλλ' ὄχι χωρὶς ὑπόστασιν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Υἱὸς μᾶς χαρίζῃ τὴν υἱοθεσίαν, ἐπειδὴ εἶναι γνήσιος Υἱὸς τοῦ Πατρός, **E** ἔτσι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μᾶς παρέχει τὰ χαρίσματα, ἐπειδὴ ἐκ φύσεως εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Θεόν. Ἀφοῦ καὶ ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ ζωγραφίσῃ εἰκόνα ἀνθρώπου, διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι φύσει ἄνθρωπος. «Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς σὲ εὐλόγησεν εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ». Βλέπεις πῶς ἐξ ὁλοκλήρου ἀπευθύνεται πρὸς Αὐτὸν ἀπὸ σφοδρὰν ἐσωτερικὴν ὁρμήν; Δι' αὐτὸ καὶ εἰς ἄλλο μέρος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δὲν προφητεύει ἁπλῶς, ἀλλ' ὁμιλεῖ ὡς νὰ διατυπώνῃ συγκεκριμένην κατηγορίαν· ὅπως, π.χ., ὅταν λέγῃ· «Διατί ἐξηγριώθησαν καὶ ἀφηνίασαν τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν ἁμαρτωλὰ σχέδια;».[25]

Ἔτσι βεβαίως ἐκφράζεται καὶ ἐδῶ ὅταν λέγῃ· 165 **A** «Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς σὲ εὐλόγησεν εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας». Ἀλλ' ὅμως χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τίποτε διὰ τὴν γέννησίν Του, οὔτε διὰ τὴν ἀνατροφήν του, οὔτε διὰ τίποτε ἄλλο, εἰσάγει, ἀπὸ τὸν στίχον αὐτόν, τὸν λόγον δι' Αὐτόν. Διατί ἄραγε; Διότι ἡ μὲν συστηματικὴ ἐξιστόρησις τῆς ζωῆς τοῦ Σωτῆ-

22. Ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διακρίνει τὴν αἰτίαν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος (πνεῦμα Θεοῦ) ἀπὸ τὴν ὑπόστασιν Αὐτοῦ (ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει μένον).
23. Α' Κορινθ. 2, 11.
24. Ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος προφανῶς νὰ ἐννοῇ τὴν τριμερῆ, κατὰ φιλοσοφίαν Πλάτωνος, διαίρεσιν τῆς ψυχῆς· καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν δὲ ψυχολογίαν ἡ ψυχή, ἁπλῆ πνευματικὴ οὐσία, διακρίνεται εἰς τὴν παράστασιν, τὸ συναίσθημα καὶ τὴν βούλησιν.
25. Ψαλμ. 2, 1.

ρος, εἶναι ἔργον τῶν Εὐαγγελιστῶν· δι' αὐτὸ καὶ αὐτὰ τὰ ἄφησεν εἰς ἐκείνους· ἐπειδὴ θὰ τὰ διηγοῦντο ἐκεῖνοι. Ἐνῷ τὸ ἔργον τῆς προφητείας εἶναι νὰ παίρνουν οἱ προφῆται μερικὰ μέρη ἀπὸ αὐτά, ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν καὶ δι' αὐτὰ νὰ κάνουν λόγον. Ἕνεκεν τούτου οἱ προφῆται παντοῦ τὸ ἴδιον κάνουν· ἀφοῦ, δηλαδή, παρεμβάλλουν μερικὰ εἰς τὴν ἀφήγησίν των καὶ αὐτὰ συνεσκιασμένα, μεταβαίνουν εἰς ἄλλο θέμα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης ἐδῶ λέγει· «Σὲ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας», B δείχνοντας ἔτσι ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Σωτῆρος ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ μεγίστην χάριν. Πρόσεξε λοιπὸν νὰ ἰδῇς τὴν δύναμιν τῆς χάριτος αὐτῆς.

Περιεπάτει κάποτε πλησίον τῆς θαλάσσης[26] καὶ εὑρίσκει Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ τοὺς λέγει· «Ἐλᾶτε ὀπίσω μου διὰ νὰ σᾶς κάμω ἁλιεῖς ἀνθρώπων».[27] Ἐκεῖνοι δὲ ἀμέσως ἄφησαν τὸν πατέρα των καὶ τὰ δίκτυά των καὶ τὸν ἠκολούθησαν. Κάποτε ἄλλοτε, ὅταν εἶπεν εἰς ὅλους τοὺς μαθητάς· «Μήπως καὶ σεῖς θέλετε νὰ φύγετε;», ὁ Πέτρος τοῦ ἀπήντησεν· «Κύριε, Σὺ ἔχεις λόγους, ποὺ δίδουν ζωὴν καὶ ἡμεῖς ἔχομεν πιστεύσει εἰς Σὲ καὶ ἔχομεν σχηματίσει προσωπικὴν ἀντίληψιν, ὅτι Σὺ εἶσαι, πράγματι, ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· πρὸς ποῖον λοιπὸν νὰ ἀπέλθωμεν;».[28] Ἀλλὰ διατί ἀναφέρω μόνον τοὺς μαθητάς; Οἱ ἴδιοι οἱ Φαρισαῖοι, ἀφοῦ ἀπέστειλαν ὑπηρέτας πρὸς τὸν Ἰησοῦν, διὰ νὰ τὸν συλλάβουν, ὅταν ἐπέστρεψαν, ἤκουσαν νὰ τοὺς λέγουν· «Ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἐδίδαξεν ἄλλος ἄνθρωπος, C ὅπως αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος».[29] Καὶ ἄλλοι, πάλιν, ἔλεγον· «Ποτὲ δὲν ἐφάνησαν τόσα θαύματα εἰς τὸν Ἰσραήλ».[30] «Καὶ παρέμεναν κατάπληκτοι» —λέγει— «διότι τοὺς ἐδίδασκεν μὲ κῦρος καὶ ὄχι ὅπως οἱ γραμματεῖς των καὶ οἱ Φαρισαῖοι».[31]

Ἂν δὲ θέλῃς καὶ σὺ νὰ μάθῃς πόσον ἀποτελεσματικὴ ἦτο ἡ χάρις αὐτή, πρόσεξε τὸν ὄγκον τῶν ἐντολῶν Του καὶ θὰ διαπιστώσῃς τὴν δύναμίν της· «Ἂν κανεὶς δὲν ἀρνηθῇ ὅλα», λέγει, «ἀκόμη δὲ ἂν δὲν μισήσῃ τὴν ψυχήν του, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἄξιος μαθητής μου».[32] Καὶ ὅμως ὁ λόγος αὐτὸς ἠμπόρεσε νὰ γίνῃ ἔργον ἀπὸ ὅσους τὸν ἐδέχθησαν·

26. Λίμνη Τιβεριάδος.
27. Ματθ. 4, 21.
28. Ἰωάν. 6, 68 - 70.
29. Ἰωάν. 7, 46.
30. Ματθ. 9, 33.
31. Ματθ. 7, 28 - 29.
32. Λουκᾶ 14, 33 καὶ Ἰωάν. 12, 25.

τόσον δυνατὴ ἦτο ἡ χάρις Του. D Τί ἠμπορεῖ νὰ εἶναι προσφιλέστερον ἀπὸ τὴν ζωήν μας; Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἔχει καταφρονηθῆ χάριν τῆς προσταγῆς Ἐκείνου. Σὺ τώρα, ποὺ ἀκοῦς· «Σὲ εὐλόγησεν ὁ Θεός», μὴ κλονισθῇς, οὔτε νὰ βάλῃ ὁ νοῦς σου κάτι ταπεινὸν διὰ τὸν Θεόν. Διότι ὅπως εἶπα προηγουμένως ἐδῶ γίνεται λόγος διὰ τὴν σάρκα, τὸ σῶμα, ποὺ ἔχει χείλη, ποὺ δέχεται τὴν χάριν, ποὺ δέχεται τὴν εὐλογίαν· διότι ἡ Θεότης εὑρίσκεται ἔξω ἀπὸ κάθε ἀνάγκην. «Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει» —λέγει— «τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωντανεύει, ἔτσι E καὶ ὁ Υἱὸς ὅποιους θέλει τοὺς ζωοποιεῖ».[33] Καὶ πάλιν· «Τὰ ἔργα, ποὺ Ἐκεῖνος κάμνει, τὰ ἴδια καὶ ὁ Υἱὸς ἐπίσης κάμνει».[34] Καὶ πάλιν· «Ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατὴρ καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα».[35] Αἱ λέξεις λοιπὸν «οὕτω», «ὁμοίως» καὶ τὸ «καθὼς» φανερώνουν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κατὰ πάντα ἀπαράλλακτος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἀλλ' ἐδῶ ὅμως γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. Ἀκούομεν δὲ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Σωτῆρα νὰ μᾶς λέγῃ πάλιν· «Διὰ τοῦτο μὲ ἀγαπᾷ ὁ Πατήρ, διότι ἐγὼ τὴν ψυχήν μου θυσιάζω ὑπὲρ τῶν προβάτων».[36] Μήπως καὶ πρὶν τῆς θυσίας δὲν τὸν ἠγάπα; Πῶς λοιπὸν ἔλεγεν· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπημένος»;[37] 166 A Τὸ ἀναφέρει ὅμως, διότι θέλει νὰ φανερώσῃ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖ ἡ παράθεσις τῶν λόγων ἔχει ὡρισμένην αἰτίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ, εἰς τὰς φράσεις τοῦ ψαλμοῦ, ἡ αἰτία εἶναι φανερά. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ ἀκριβῶς τὴν αἰτίαν εἶπεν, ἐκ τῶν προτέρων, ὁ ψαλμῳδός· «Κατ' ἐξοχὴν ὡραῖος ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων» καὶ «ἁπλώθηκε χάρις εἰς τὰ χείλη σου», καὶ «δι' αὐτὸ σὲ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας». Ἀναβιβάζω ἔτσι τὸν νοῦν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, διὰ νὰ μὴ κλονισθῇς σὺ ὅταν πρόκειται νὰ εἴπῃ πάλιν κάτι κατώτερον ἀπὸ τὴν ἀξίαν Αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀντιληφθῇς διὰ τί ὁμιλεῖ. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰακὼβ φανερώνοντας τὴν οἰκονομίαν αὐτήν, μετὰ ἀπὸ πολλά, ἔλεγε· «Οἱ ὀφθαλμοί του θὰ ἀκτινοβολοῦν χαράν, ὅπως ὁ οἶνος καὶ τὰ δόντια του θὰ εἶναι λευκότερα ἀπὸ τὸ γάλα».[38] B Δόντια ὅμως ἡ Θεότης δὲν

33. Ἰωάν. 5, 21.
34. Ἰωάν. 5, 19.
35. Ἰωάν. 10, 15.
36. Ἰωάν. 10, 17.
37. Ματθ. 3, 17.
38. Γεν. 49, 12.

ἔχει. Καὶ ἕνας ἄλλος προφήτης λέγει «Θὰ πατάξη τὴν γῆν μὲ τὸν λόγον τοῦ στόματός Του καὶ μὲ τὴν πνοὴν τῶν χειλέων Του θὰ θανατώνη τὸν ἀσεβῆ»,[39] ὁμιλῶν τὰ ἴδια μὲ τὸν Παῦλον, ὅταν λέγη· «Τὸν ὁποῖον (ἄνομον) θὰ ἐξαφανίση μὲ τὴν πνοὴν τοῦ στόματός του καὶ θὰ τὸν ἐξουδετερώση μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς παρουσίας Του».[40] Διὰ νὰ μὴ καταφρονήσης λοιπὸν σύ, ὅταν ἀκούσης αὐτά, σοῦ φανερώνει τὴν δύναμιν τῆς Θεότητος.

Οὔτε λοιπὸν τὴν σάρκα χωρίζει ἀπὸ τὴν Θεότητα, οὔτε τὴν Θεότητα ἀπὸ τὴν σάρκα, μὴ ἐξαφανίζων τὰς οὐσίας· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἕνωσιν φανερώνων.[41] Δι' αὐτὸ λέγει· «Σὲ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας». C Ποῖος δὲ εἶναι ὁ τρόπος τῆς εὐλογίας αὐτῆς; Ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι παρεστάθησαν, θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαί, ἐξουσίαι ψάλλοντες ἔνδοξον ὕμνον· ὅλη ἡ γῆ ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον μέχρι τὸ ἄλλο δοξολογεῖ καὶ ὑμνεῖ καὶ ἐπαινεῖ τὸν σαρκωθέντα Θεόν.

Διότι ὁ μὲν πρῶτος Ἀδὰμ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀναριθμήτους κατάρας ἐνῷ Αὐτός, ὁ Χριστός, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνον, ἐδέχθη πολλὴν τὴν εὐλογίαν. Ἐκεῖνος, ὁ Ἀδὰμ ἤκουσεν, «κατηραμένος θὰ εἶσαι σὺ εἰς τὰ ἔργα σου»[42] καὶ μετὰ ἄλλος πάλιν· «κατηραμένος νὰ εἶναι αὐτός, ποὺ ἐκτελεῖ ἀμελῶς τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου»[43] καὶ «κατηραμένος αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ μείνη εἰς ὅλα ὅσα ἔχουν ἀναγραφῆ εἰς τὸ βιβλίον αὐτό»[44] καὶ «κατηραμένος αὐτὸς ποὺ θὰ κρεμασθῆ εἰς τὸ ξύλον».[45] Βλέπεις πόσαι κατάραι; D Ἀπὸ ὅλας αὐτὰς μᾶς ἠλευθέρωσεν ὁ Χριστός, μὲ τὸ νὰ γίνη, χάριν ἡμῶν, κατάρα.[46] Ὅπως ἀκριβῶς ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτόν του, διὰ νὰ σὲ ἐξυψώση, καὶ ἀπέθανεν, διὰ νὰ σὲ καταστήση ἀθάνατον· ἔτσι ἔγινε καὶ κατάρα, διὰ νὰ γεμίση σὲ ἀπὸ

39. Ἠσ. 11, 4.
40. Β' Θεσ. 2, 8.
41. Ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀπηχεῖ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς ὑποστατικῆς ἐν τῷ Χριστῷ ἑνώσεως τῶν δύο φύσεων, ἥτις διετυπώθη ἀργότερα ὑπὸ τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (431) εἰς τὸ Χριστολογικὸν Δόγμα. Κατὰ τὸν ὅρον τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ' ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν «ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα» (τέλειον Θεὸν) «καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα» (τέλειον ἄνθρωπον).
42. Γεν. 3, 17.
43. Ἱερεμ. 48, 10.
44. Δευτ. 27, 26.
45. Δευτ. 21, 23.
46. Γαλ. 3, 13.

εὐλογίαν. Τί ὑπάρχει ἴσον πρὸς τὴν εὐλογίαν αὐτήν, ὅταν διὰ κατάρας χαρίζη εὐλογίαν; Διότι δὲν εἶχεν Αὐτὸς ἀνάγκην ἀπὸ εὐλογίαν, ἀλλ' εἰς σὲ δίδει αὐτήν. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν εἴπω «ἐταπεινώθη» δὲν ἐννοῶ μεταβολήν, ἀλλὰ τὴν συγκατάβασιν τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας· ἔτσι καὶ ὅταν εἴπω, ὅτι ηὐλογήθη, δὲν ἐννοῶ τοῦτο, ὅτι εἶχεν ἀνάγκην εὐλογίας, ἀλλὰ δείχνω E πάλιν τὴν συγκατάβασιν τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις λοιπὸν ηὐλογήθη. Διότι ἀφοῦ ἀνεστήθη ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν,[47] δὲν ἀποθνήσκει πλέον, οὔτε ὑπόκειται εἰς κατάραν· ἂν καὶ οὔτε πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσιν ὑπέκειτο εἰς κατάραν, ἀλλ' ἐπῆρε ἐπάνω Του τὴν κατάραν, διὰ νὰ ἀπαλλάξη σὲ ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατάραν.

«Ζῶσε γύρω ἀπὸ τὴν μέσην σου καὶ κρέμασε ἀπὸ τὸν μηρόν σου τὸ σπαθί σου, δυνατέ». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει «Ζῶσε καὶ κρέμασε μάχαιραν ἀπὸ τὸν μηρόν σου». Ἄλλος ἑρμηνευτής· «Βάλε γύρω - γύρω ἀπὸ τὸν μηρὸν σὸν μάχαιράν σου». «Διὰ τὴν ὡραιότητά σου καὶ τὸ κάλλος σου». Ἄλλος λέγει· «Τον ἔπαινόν σου καὶ τὸ ἀξίωμά σου».167 A Ἄλλος πάλιν· «Διὰ τὴν δόξαν σου καὶ τὴν μεγαλοπρέπειάν σου». Ποία εἶναι ἡ μεταβολὴ καὶ ποία ἡ μεταφορικὴ σημασία τῶν λέξεων; Διότι ἐνῷ ὁμιλεῖ περὶ διδασκάλου (αὐτὸ βεβαίως σημαίνει τὸ «ἁπλώθηκε χάρις εἰς τὰ χείλη σου») μᾶς παρουσιάζει ἔξαφνα πάνοπλον βασιλέα· καὶ μάλιστα ἐκφράζεται ὄχι ὡς νὰ προφητεύη, ἀλλ' ὡς νὰ ἔχη ἐμπρός του τὸ πρόσωπον καὶ νὰ τὸ ἱκετεύη. Διότι δὲν εἶπε· «Θὰ περιζωσθῆ τὴν ρομφαίαν αὐτοῦ», ἀλλὰ ἀξιώνει καὶ λέγει· «Ζῶσε γύρω τὴν ρομφαίαν σου». Μετὰ καὶ εἰς τὸν ὁπλισμὸν αὐτὸν ἀνακατεύει ὀμορφιά· καὶ τώρα μὲν τὸν φανερώνει ὁπλίτην, ἀμέσως δὲ καλλωπιζόμενον. «Διὰ τὴν ὡραιότητά σου» —λέγει— «καὶ τὸ κάλλος σου». Μετὰ τὸν ἐμφανίζει τοξότην. Διότι λέγει· «τὰ βέλη σου εἶναι ἀκονισμένα, δυνατέ». B Καὶ πάλιν τὸν παρουσιάζει νικητήν, ποὺ ἔχει πολλὰ τρόπαια. «Πλῆθος λαῶν» —λέγει— «θὰ εὑρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρον σου, διότι τὰ βέλη θὰ πλήξουν τὴν καρδίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως». Καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον πάλιν μᾶς τὸν παρουσιάζει νὰ χρίεται μὲ μῦρα, τὸν ὁπλίτην, καὶ βασιλέα, καὶ τοξότην, καὶ νικητήν. Διότι λέγει· «Εὐωδιασμένα μῦρα καὶ σταγόνα ἀπὸ πολύτιμο ἀρωματισμένο δένδρο καὶ κασσία ἐκπέμπονται ἀπὸ τὰ ἱμάτιά σου».

47. Ρωμ. 6, 9

Τί κοινὸν λοιπὸν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀνάμεσα εἰς τὰ ὅπλα καὶ τὰ μῦρα, εἰς τὸ χρῖσμα καὶ τὴν μάχαιραν, εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν πόλεμον, εἰς τὰ τόξα καὶ τὸν καλλωπισμόν; Διότι ἄλλα μὲν ἀπὸ αὐτὰ εἶναι σύμβολα εἰρήνης, ἄλλα ὅμως μάχης καὶ πολεμικῆς παρατάξεως. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτός, ποὺ εἶναι συγχρόνως εἰρηνικὸς καὶ πολεμικός; Ποὺ στάζει εὐωδιασμένο μῦρον καὶ ποὺ ἁρματώνεται μὲ ὅπλα; C Αὐτός, ποὺ βγαίνει ἀπὸ ἐλεφαντίνους πύργους καὶ τοξεύει ἀναρίθμητα πλήθη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ποὺ πραγματοποιεῖ τόσας σφαγάς; Πῶς θὰ λύσωμεν αὐτὴν τὴν ἀπορίαν; Ἂν μάθωμεν καλὰ ὅτι αὐτὰ λέγονται καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς Αὐτοῦ. Ἐπειδὴ καὶ Αὐτόν, τὸν Πατέρα, τὸν παρουσιάζει ὁ προφήτης, εἰς ἄλλο μέρος, νὰ ὁπλίζεται, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Ἂν ὅμως σεῖς δὲν ἐπιστρέψετε καὶ μετανοήσετε, θὰ ἀκονίσῃ ὁ Κύριος τὸ μαχαίρι Του· τὸ τόξον Του τὸ ἔχει ἤδη τεντώσει καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἔχει τοποθετήσει θανατηφόρα βέλη».[48] Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο μέρος λέγει· «θὰ ἐνδυθῇ μὲ δικαιοσύνην, ὅπως ὁ πολεμιστὴς μὲ τὸν θώρακα».[49] Πρόσεχε δὲ καὶ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν. D Διότι ὅπως ἐκεῖ ἀκριβῶς λέγει· «Τὸ μαχαίρι Του θὰ ἀκονίσῃ», χωρὶς νὰ διαταχθῇ ἀπὸ κανέναν, ἀλλ' ἐνεργῶν μόνος Του αὐτεξουσίως· ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει· «Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἔχουν ἀκονισθῇ, λαοὶ θὰ εὑρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρον σου, διότι τὰ βέλη θὰ πλήξουν τὴν καρδίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως». Μετά, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ κάνει αὐτεξουσίως, λέγει· «Θὰ σὲ ὁδηγήσῃ ἀξιοθαύμαστα ἡ δεξιά σου». Δὲν θὰ δεχθῇς —λέγει— ἀπὸ ἀλλοῦ τὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' εἶσαι σὺ ὁ ἴδιος ἀρκετὸς διὰ τὸν ἑαυτόν Σου. Ἄκουε δὲ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, τὸν Θεὸν τῆς εἰρήνης, νὰ λέγῃ πρὸς τοὺς μαθητάς Του· «Δὲν ἦλθα νὰ ἐπιβάλω εἰρήνην εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν».[50] Καὶ ἀλλοῦ πάλιν λέγει· «Φωτιὰ ἦλθα νὰ βάλω ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τί ἄλλο θέλω ἐὰν πλέον ἔχει ἀνάψει»;.[51] Αὐτὸς δέ, ὅταν ὁμιλῇ διὰ τὸν ἑαυτόν Του, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἔλθῃ, λέγει· «Θὰ κατεβῇ ἀθορύβως, ὅπως ἡ βροχὴ ἐπάνω εἰς τὸ ποκάρι τῶν μαλλιῶν καὶ ὅπως ἡ δροσιά, ποὺ στάζει ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».[52]

E Τὰ λέγω αὐτά, διὰ νὰ ἔχετε ἐντεταμένην τὴν προσο-

48. Ψαλμ. 7, 13.
49. Σοφ. Σολ. 5, 18.
50. Ματθ. 10, 34.
51. Λουκᾶ 12, 49.
52. Ψαλμ. 71, 6.

χήν σας καὶ ἀφοῦ ἑρμηνεύετε σωστὰ αὐτά, ποὺ σημαίνουν αἱ λέξεις, νὰ λύετε μόνοι σας καὶ τὴν ἀπορίαν. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὀνόματα σημαίνουν τὰς ἐνεργείας Αὐτοῦ. Ἔτσι καὶ ἐδῶ ὅταν ἀκούσῃς «Ζῶσε καὶ κρέμασε μάχαιραν ἀπὸ τὸν μηρόν σου, δυνατέ» νὰ φέρῃς εἰς τὸν νοῦν σου, πῶς τὸ ὄνομα φανερώνει τὴν ἐνέργειαν Αὐτοῦ· τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὰ τόξα καὶ βέλη. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἁγ. Γραφὴ λέγει ὅτι ὁ Θεὸς ὀργίζεται, χωρὶς νὰ ἀποδίδῃ εἰς Αὐτὸν πάθος,
148 A ἀλλὰ μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν φανερώνει τὴν τιμωρητικὴν ἐνέργειάν Του πρὸς τοὺς ἁμαρτωλούς, ἐγγίζουσα ἔτσι τὴν ψυχὴν καὶ τῶν πλέον ἀμαθῶν, ποὺ ἔχουν παχυλὴν τὴν διάνοιαν· κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον ὅταν λέγῃ ὅπλα, τὸ ἴδιον πρᾶγμα δείχνει. Ἐπειδὴ ἡμεῖς, δηλαδή, δὲν τιμωροῦμεν μόνοι τὸν ἑαυτόν μας, ἀλλὰ μὲ ἄλλα ὄργανα τιμωρούμεθα, δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς θέλων νὰ δείξῃ τὴν τιμωρητικὴν δύναμιν Αὐτοῦ, μᾶς τὸ ἐφανέρωσε με γνωστὰ ὀνόματα, ὄχι διὰ νὰ σκεφθῶμεν ὅπλα γύρω ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ διὰ νὰ πληροφορηθῶμεν παραστατικώτερον τὴν κόλασιν, ποὺ ἔχει ὁρίσει Αὐτὸς διὰ τοὺς ἁμαρτωλούς. Ἀλλὰ πολλοὶ —ἰσχυρίζονται— ὅτι ἀπὸ αὐτὸ ἐζημιώθησαν· χωρὶς λόγον ὅμως καὶ ματαίως ἐζημιώθησαν ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν των· διότι ἔπρεπε νὰ καταλάβουν ὅτι αὐτὰ ὅλα ἔχουν λεχθῆ κάπως ἀλληγορικά, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἤκουον, ὅτι ἀνεφέροντο εἰς τὸν Θεόν· B τώρα δὰ ὅμως ἡ ἁγ. Γραφὴ δὲν παραμέλησε νὰ διδάξῃ εἰς αὐτούς, μὲ ἄλλας λέξεις, πῶς ὁ Θεὸς εἶναι ἀπαθής. Ἄκουσε λοιπὸν πῶς ἀλλοῦ φανερώνει τὴν εὐκολίαν τῆς τιμωρίας Του, μὲ τὸ νὰ λέγῃ· «Ἂς ἀναστηθῇ ὁ Θεὸς και ἂς σκορπίσουν οἱ ἐχθροί Του».[53] Μήπως ὑπάρχει ἀνάγκη ὅπλων; Μήπως ἀνάγκη ρομφαίας; Εἶναι ἀρκετὴ μονάχα —λέγει— ἡ Ἀνάστασις. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι ὁπωσδήποτε χονδρὸν εἰς τὸ νόημά του. Δι' αὐτὸ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη λέγει ἡ ἁγ. Γραφή· «Αὐτὸς ποὺ ρίπτει ἕνα βλέμμα εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάνει νὰ τρέμῃ».[54] Καὶ πάλιν· «Ἀπὸ τὴν παρουσίαν Του ἐσαλεύθη ἡ γῆ».[55] Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι ὁπωσδήποτε χονδρόν. Ἄκουσε τὸ ὑψηλότερον· «Ὅλα, ὅσα ἠθέλησεν, τὰ ἔκανε».[56] Εἶναι, δηλαδή, εἰς Αὐτὸν ἀρκετὴ μονάχα ἡ θέλησις. C Πρόσεξε δὲ νὰ ἴδῃς πῶς καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ παχυλότερα δείχνει ὅτι

53. Ψαλμ. 67, 2.
54. Ψαλμ. 103, 32.
55. Ψαλμ. 113, 7.
56. Ψαλμ. 134, 6.

ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κανένα πρᾶγμα. Διότι δὲν ἔκανε προηγουμένως λόγον δι' ὅπλα, παρὰ μόνον ὅταν ὠνόμασε Αὐτόν, τὸν Θεόν, δυνατόν· καὶ πάλιν, ἀφοῦ ἀπηρίθμησε τὰ ὅπλα, ὅλην τὴν νίκην τὴν ἀπέδωσεν εἰς τὴν δεξιὰν Αὐτοῦ, δηλαδὴ εἰς τὴν θεϊκήν Του φύσιν καὶ τὴν δύναμίν Του. Πρᾶγμα, ποὺ φανερώνει καὶ ἄλλος προφήτης ὅταν λέγῃ· «Ἡ ἐξουσία Αὐτοῦ ὑπάρχει ἐπάνω εἰς τὸν ὦμον Του»[57] τὸ λέγει αὐτὸ ὄχι διὰ νὰ βάλῃς εἰς τὸν νοῦν σου πῶς ὁ Θεὸς ἔχει ὦμον, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ συμμαχίαν ἄλλων. «Ζῶσου γύρω ἀπὸ τὴν μέσην σου καὶ κρέμασε ἀπὸ τὸν μηρόν σου τὴν ρομφαίαν σου, δυνατέ, ὥστε νὰ βαρύνῃ εἰς τὴν ὡραιότητά Σου καὶ τὸ κάλλος Σου». Τί θέλει λοιπὸν νὰ εἰπῇ ἐδῶ; D Μὲ αὐτὰ τὰ ὀνόματα, ποὺ ἔχουν ὑλικωτέραν ἔννοιαν, φανερώνει τὴν ἐνέργειαν Αὐτοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐξουσίασε τὴν οἰκουμένην, διὰ τῆς ὁποίας ἐτελείωσε τὸν πόλεμον καὶ ἔστησε τὸ τρόπαιον. Καὶ πράγματι ὁ πόλεμος ἦτο φοβερός, ἀπὸ ὅλους τοὺς πολέμους ὁ πιὸ πικρός, διότι δὲν ἐπολεμοῦσαν βάρβαροι, ἀλλὰ οἱ δαίμονες εἶχαν στήσει παγίδα θανάτου καὶ κατέστρεψαν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Ἠσαΐας ἔλεγε· «Καὶ τῶν ἰσχυρῶν θὰ μοιράσῃ τὰ λάφυρα».[58] Καὶ εἰς ἄλλο πάλιν σημεῖον ὁ Ἠσαΐας λέγει· «Πνεῦμα Κυρίου εἶναι ἐπάνω μου, διότι ὁ Κύριος μὲ ἔχρισεν, μὲ ἔχει ἀποστείλει νὰ φέρω χαρούμενες εἰδήσεις εἰς τοὺς πτωχούς, νὰ κηρύξω εἰς τοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερίαν».[59] Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος παντοῦ εἰς τὰς ἐπιστολάς του ἔγραφε εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἔλεγεν· E «Εἴθε νὰ εἶναι χάρις εἰς σᾶς καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸν Πατέρα μας καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν».[60] Καὶ πάλιν· «Διότι Αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας, ποὺ συνήνωσε τὰ δύο ἀντίθετα».[61] Διὰ νὰ μὴ νομίσῃς δέ, ὅτι πρόκειται διὰ πραγματικὴν ὑλικὴν μάχαιραν, ὅταν ἀκοῦς· «Ζῶσου γύρω ἀπὸ τὴν μέσην σου τὴν ρομφαίαν σου», πρόσεξε τὰ ἑξῆς: Μόλις εἶπε «βάλε γύρω σου τὴν μάχαιράν σου» προσέθεσε· «εἰς τὴν ὡραιότητά Σου καὶ εἰς τὸ κάλλος Σου» αὐτὸ εἶναι ἡ μάχαιρα, ἡ ὡραιότης Του, καὶ ἡ ἀθάνατος εὐμορφία Του, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ ἐξουσία, καὶ ἡ μεγαλωσύνη, καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια. 169 A Ἀπὸ τίποτε βεβαίως δὲν ἔχει ἀνάγ-

57. Ἠσ. 9, 5.
58. Ἠσ. 53, 12.
59. Ἠσ. 61, 1.
60. Ἐφεσ. 1, 2.
61. Ἐφεσ. 2, 14

κην ἡ Ὑπερτάτη ἐκείνη ὕπαρξις, διὰ νὰ κατορθώσῃ αὐτά, ποὺ ἐξετέθησαν προηγουμένως· διότι εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀνάγκης. Παρακαλεῖ λοιπὸν ὁ προφήτης, διεγείρων Αὐτὸν εἰς πόλεμον χάριν τῆς οἰκουμένης. Μετὰ ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ πάλιν νοήματα καταβιβάζει τὸν λόγον εἰς τὰ ὑλικώτερα. Διότι ἀφοῦ εἶπε «μάχαιραν» καὶ «μηρόν», ἀνέβηκεν εἰς τὴν ὡραιότητα· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν κατέβηκεν εἰς αὐτὰ ποὺ ταιριάζουν περισσότερον εἰς τὸ σῶμα, καὶ λέγει· «καὶ τέντωσε τὸ τόξον Σου, καὶ προχώρει μὲ ἐπιτυχίαν καὶ στῆσε τὸ βασίλειόν Σου». Μὲ τὸ νὰ εἰπῇ δὲ «τέντωσε», μᾶς ἐφανέρωσε τὸ τόξον καὶ τὸ βέλος. Ἀφοῦ πάλιν μᾶς ἔδειξεν, ὅτι Αὐτὸς δὲν χρειάζεται ὅπλα, προσέθεσεν, «καὶ προχώρει μὲ ἐπιτυχίαν καὶ στῆσε τὸ βασίλειόν Σου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Πρόκοπτε, αὔξανε». B Ἐδῶ δὲ Βασιλείαν ἐννοεῖ, ἐκείνην που ἵδρυσε εἰς τὰ ὑστερινὰ χρόνια, μὲ τὸν ἐρχομόν Του εἰς τὴν γῆν, τὴν εὑρισκομένην εἰς τὴν διάθεσιν μας νὰ οἰκειοποιηθῶμεν καὶ νὰ γνωρίσωμεν.

Τὰ λόγια δὲ αὐτὰ προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὸν πόθον τοῦ προφήτου, ποὺ βλέπει ἤδη τὰ κατορθώματα καὶ τὴν οἰκουμένην νὰ χειραγωγῆται πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Δι' αὐτὸ καὶ μὲ τρόπον παραινετικὸν χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν. Διότι συνηθίζουν καὶ οἱ κατώτεροι ὅταν ἐνθουσιάζωνται, πρὸς τοὺς ἀνωτέρους αὐτὰ τὰ λόγια νὰ χρησιμοποιοῦν. «Ἕνεκα ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης». Χρησιμοποιεῖ ἐπίρρημα ἀληθείας. Βλέπεις πῶς ἑρμηνεύει τὸν ἑαυτόν της ἡ ἁγ. Γραφὴ καὶ δείχνει πῶς ἡ νίκη, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ, εἶναι νοερὰ καὶ πνευματική; C Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀνέφερεν ὅπλα, καὶ σπαθιὰ καὶ τόξα, πῶς ἐδῶ κάμνει λόγον διὰ τὴν πραότητα; Τί κοινόν, πράγματι, δύναται νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ πραότητος καὶ πολέμου, μεταξὺ ἐπιεικείας καὶ μάχης; Εἶ λοιπὸν πολύ, ἐὰν κανεὶς ἤθελε ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα μετὰ προσοχῆς.

Ὡς γνωστὸν καὶ ὁ Δαυῒδ καὶ ὁ Μωϋσῆς ἦσαν πρᾶοι. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἁγ. Γραφὴ λέγει διὰ τὸν πρῶτον· «Ἐνθυμήσου, Κύριε, τὸν Δαυῒδ καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀνεξικακίαν του».[62] Διὰ δὲ τὸν Μωϋσῆν λέγει, ὡσαύτως, ὅτι «ἦτο ὁ πιὸ ἀνεξίκακος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἔζων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».[63] Καὶ ὅμως αὐτοὶ ποὺ ἦσαν πιὸ πρᾶοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, φαίνονται οἱ πιὸ ἐκδικητικοὶ ἀπὸ ὅλους, ὅταν κάτι ὑπερασπίζωνται. Ἀλλ' ἐὰν θέλετε, ἂς εἴπωμεν προη-

62. Ψαλμ. 131, 1.
63. Ἀριθμ. 12, 3.

γουμένως διὰ τὴν πραότητά των. Ἂν καὶ πολλάκις συνέλαβεν ὁ καλότυχος ἐκεῖνος Δαυῒδ τὸν Σαούλ, καὶ εἶχε ὅλην τὴν δυνατότητα νὰ τὸν σκοτώσῃ, D ἐν τούτοις δὲν ἔβαλε χέρι ἐπάνω του· καὶ ὅταν ἀκόμη οἱ ἄλλοι τὸν παρακινοῦσαν, τὸν ἐλυπήθη, καὶ τὸν θυμὸν ἔσβυσε.[64] Καὶ ὅταν ὁ Σεμεεὶ τὸν ὕβριζε μὲ φοβερὰς ὕβρεις καὶ τὸν ἐχλεύαζε τότε διὰ τὴν συμφοράν του[65] καὶ ἐνῷ οἱ στρατηγοὶ τοῦ Δαυῒδ ζητοῦσαν νὰ περάσουν ἀπέναντι καὶ νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν ὑβριστήν, ποὺ σὰν μεθυσμένος δὲν ἤξερε τί ἔλεγε, μὲ ποῖα ὑπέροχα λόγια τοὺς ἀπαντᾷ, γεμᾶτα ἀπὸ σοφίαν;[66] Μὲ ποῖον τρόπον δὲ ἐμπιστεύεται εἰς τοὺς στρατηγούς του τὸ διεφθαρμένο ἐκεῖνο παλληκάρι, ποὺ ἐτόλμησε νὰ σκεφθῇ νὰ σκοτώσῃ τὸν πατέρα του; Τοὺς λέγει: «Λυπηθῆτε μου τὸ παιδάκι μου, τὸν Ἀβεσσαλώμ».[67] E Ὅταν δὲ οἱ ἀδελφοί του τὸν κακολογοῦσαν καὶ τὸν ὕβριζον ἀπὸ φθόνον, λίγο πρὶν ἀποτολμήσῃ τὴν σύγκρουσίν του μὲ τὸν Γολιάθ, ποὺ θὰ ἔφερε τὴν νίκην, σκέψου μὲ πόσην πραότητα τοὺς συνομιλεῖ· τοὺς λέγει μονάχα· «Ἕναν ἁπλὸν λόγον δὲν εἶπα;».[68]

Ὁ Μωϋσῆς, πάλιν, τί ἔκανεν; Ἄκουσε τί λέγει χάριν ἐκείνων, ποὺ τὸν ἐλιθοβόλησαν, χάριν ἐκείνων, ποὺ ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν σκοτώσουν,[69] ἐφ' ὅσον ὁ λόγος τὸ ἔφερε· «Ἂν τοὺς συγχωρήσῃς τὴν ἁμαρτίαν των αὐτήν, συγχώρεσέ τους· ἀλλοιώτικα ἐξάλειψε μαζί τους καὶ ἐμὲ ἀπὸ τὸ βιβλίον Σου, εἰς τὸ ὁποῖον μὲ ἔγραψες».[70] Ὅταν δὲ πάλιν ἄλλοι προσπαθοῦσαν νὰ τὸν κάνουν νὰ φθονήσῃ καὶ τὸν παρώξυνον 170 A διὰ νὰ ἀγανακτήσῃ, τοὺς ἀπήντησε μὲ ἐκεῖνα τὰ γεμᾶτα φιλοσοφίαν λόγια· «Ποῖος δὲν θὰ ηὔχετο νὰ δώσῃ ὁ Κύριος ὥστε ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι προφῆται;».[71] Χάριν δὲ τῆς ἀδελφῆς του, ποὺ τὸν ἐκακολόγησε, πόσον ἱκετεύει τὸν Θεόν;[72] Καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῇ τὴν πραότητά του· ἀκόμη καὶ τότε, ποὺ ἔχασε τὴν γῆν καὶ ἠμποδίσθη νὰ εἰσέλθῃ

64. Α' Βασιλ. 24, 11 καὶ 26, 7 - 12.
65. Πρόκειται διὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ἐναντίον τοῦ Δαυΐδ.
66. Β' Βασιλ. 16, 5 - 14.
67. Β' Βασιλ. 18, 5.
68. Α' Βασιλ. 17, 29.
69. Ἔξοδος 17, 4.
70. Ἔξοδος 32, 32.
71. Ἀριθμ. 11, 29.
72. Ἀριθμ. 12, 13.

εἰς τὴν Παλαιστίνην, συνομιλεῖ μὲ ὅλην τὴν καλωσύνην πρὸς τοὺς Ἰουδαίους.

Καὶ ὅμως αὐτὸς ὁ πρᾶος ἐζήτησε νὰ ἀνοίξῃ ἡ γῆ καὶ νὰ καταπιῇ τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν καὶ Κορέ, ὅταν ἀπετόλμησαν νὰ ἁρπάξουν τὴν ἱερωσύνην καὶ νὰ καοῦν οἱ ἄλλοι, ποὺ ἔφεραν ξένη φωτιὰ διὰ τὴν θυσίαν.[73] B Καὶ ὁ Δαυῒδ πάλιν ὁ πρᾶος ἐφόνευσε τὸν Γολιὰθ καὶ τὸν στρατὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ ἐσήκωσε ψηλὰ τὸ τρόπαιον τῆς νίκης.[74] Διότι αὐτὸ πρὸ παντὸς εἶναι τὸ γνώρισμα τοῦ πράου, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ συγχωρῇ ὅσους τὸν ζημιώνουν, νὰ ἀγωνίζεται ὅμως διὰ νὰ προστατεύσῃ τοὺς ἀδικουμένους· ὅπως ἀκριβῶς ἔκανε καὶ ὁ Χριστός. Ὅταν δηλαδὴ ἀνέβηκεν εἰς τὸν σταυρὸν ἔλεγε· «Πατέρα μου συγχώρεσέ τους».[75] Καὶ ὅταν, πάλιν, ἐθρηνοῦσε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔλεγε· «Πόσες φορὲς ἠθέλησα νὰ περιμαζεύσω τὰ παιδιά σας καὶ δὲν ἠθελήσατε· νὰ τώρα ἡ πόλις σας ἀφίνεται ἔρημος.[76] Καὶ ὅταν ἐρραπίζετο δὲν ἀνταπέδωσε τὸ ῥάπισμα, ἀλλ' ἀπελογεῖτο πρὸς ἐκεῖνον, ποὺ τὸν ἐρράπιζε·[77] καὶ ἐνῶ τὸν ὠνόμαζαν δαιμονισμένον, ἔβγαζε τοὺς δαίμονας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους·[78] ἂν καὶ τὸν C ἐφώναζαν πλανεμένο καὶ ἐχθρὸ τοῦ Θεοῦ, ἐν τούτοις Αὐτὸς τοὺς χειραγωγοῦσε πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.[79] Καὶ τοὺς Μαθητάς του προέτρεπε παντοῦ νὰ μαστιγώνωνται, νὰ διώκωνται, νὰ ἐξορίζωνται καὶ νὰ διαλέγουν διὰ τὸν ἑαυτόν των, τὴν πιὸ ἀσήμαντη θέσι. «Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ εἶναι πρῶτος ἀνάμεσά σας» — τοὺς εἶπε — «ἂς εἶναι ὑπηρέτης σας».[80] Καὶ παίρνοντας τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸν ἑαυτόν Του, τοὺς ἔλεγε· «Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἦλθε νὰ ἐξυπηρετηθῇ, ἀλλὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ νὰ προσφέρῃ τὴν ζωήν του λύτρον διὰ νὰ σωθοῦν πολλοί».[81] Ἂν δὲ διώχνῃ δαίμονας, καὶ πολεμῇ ἐναντίον τοῦ Διαβόλου, καὶ τὴν πλάνην καταργῇ, D αὐτὸ πρὸ παντὸς εἶναι δεῖγμα πραότητος· τὸ νὰ διαλύῃ δηλαδὴ ὁλόκληρον τὴν κακίαν, νὰ ἐλευθερώνῃ τοὺς αἰχμαλώτους τῆς κακίας, νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς δαίμονας ποὺ

73. Ἀριθμ. 16, 15.
74. Α' Βασιλ. 17.
75. Λουκᾶ 23, 34.
76. Ματθ. 23, 37 - 38.
77. Ἰωάν. 18, 22 - 23.
78. Ματθ. 9, 32 - 34.
79. Ἰωάν. 7, 12.
80. Ματθ. 20, 26.
81. Ματθ. 20, 28.

ἐπιδιώκουν τὰ κακόν μας, νὰ ἐλευθερώνῃ δὲ ἀπὸ τὰς συμφορὰς ὅσους προσεβλήθησαν. Τί σημαίνει δὲ «Ἕνεκα ἀληθείας, καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης»; Εἶπε διὰ τὸν πόλεμον, ἀνέφερε τὴν παράταξιν, παρουσίασε τὸν ὁπλίτην· ἐν συνεχείᾳ λέγει καὶ τὰ κατορθώματα τῆς βασιλείας του, τὸ εἶδος τοῦ τροπαίου, λέγει διὰ τὴν φυσικὴν κατάστασιν τῆς νίκης. Διότι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι πολεμοῦν, ὅταν βασιλεύουν, ἢ διὰ τὴν κατάκτησιν πόλεων, ἢ διὰ χρήματα, ἢ ἀπὸ ἔχθρα, E ἢ ἀπὸ κενοδοξία. Αὐτὸς ὅμως, ἀντιθέτως, διὰ τίποτα ἀπὸ αὐτὰ δὲν πολεμᾷ· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀλήθειαν, νὰ τὴν φυτεύσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ διὰ τὴν πραότητα, νὰ ἐξημερώσῃ αὐτοὺς ποὺ εἶναι φοβερώτεροι ἀπὸ τὰ θηρία· καὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην, νὰ δικαιώσῃ αὐτούς, ποὺ τυραννοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνομίαν, πρῶτον μὲν μὲ τὴν χάριν, δεύτερον δὲ καὶ μὲ τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς. «Καὶ θὰ Σὲ ὁδηγήσῃ ἡ δεξιά Σου εἰς θαυμαστὰ κατορθώματα». Ἄλλος ἑρμηνευτής 171 A «Καὶ θὰ Σὲ φωτίσῃ εἰς φοβερὰ πράγματα ἡ δεξιά Σου». Ἄλλος, πάλιν· «Θὰ Σοῦ ὑποδείξῃ φοβερὰ ἡ δεξιά Σου».[82]

Εἶδες πῶς σιγὰ - σιγὰ μᾶς ἐφανέρωσε πάλιν τὴν ἀξιοσύνη Αὐτοῦ ποὺ κατορθώνει τέτοια πράγματα; Διότι ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως, ἀφοῦ ἀνέφερεν ὅπλα καὶ ρομφαίαν, εἰς τὴν ὡραιότητα ἀνέβηκε καὶ ἔφερε τὸν ἀκροατὴν εἰς τὸ ἐπίπεδον ὑψηλῶν πνευματικῶν ἐννοιῶν· ἔτσι πάλιν, ἀφοῦ κατέβηκε εἰς ὑλικωτέρας ἐννοίας, τὰ τόξα καὶ τὰ βέλη, ἀνεβάζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν ἀκροατὴν ὁμιλῶν διὰ τὰς αἰτίας τοῦ πολέμου, τὴν ἀλήθειαν, δηλαδή, τὴν πραότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην· μετὰ πάλιν ἀναφέρει καὶ τὸν τρόπον τῆς νίκης. B Ποῖος δὲ εἶναι αὐτός; «Καὶ θὰ Σὲ ὁδηγήσῃ» — λέγει — «ἡ δεξιά Σου εἰς θαυμαστὰ κατορθώματα». Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει ἔχει τὴν ἑξῆς ἔννοιαν: Εἶναι ἀρκετὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ φύσις Του, φθάνει μονάχη ἡ δύναμίς Του καὶ διὰ νὰ ἰδῇ αὐτά, ποὺ πρέπει νὰ γίνουν, καὶ νὰ τὰ ἐκτελέσῃ μὲ τὴν ἀπαιτουμένην τελειότητα. Καὶ καλὰ εἶπε ἕνας ἄλλος ἑρμηνευτής· «εἶναι φοβερὰ ἡ δεξιά Σου»· διότι εἶναι πολὺ φοβερὰ τὰ κατορθώματα καὶ γεμᾶτα ἀπὸ φρίκη. Ὁ θάνατος κατελύθη, ὁ Ἅδης κατεκρημνίσθη, ὁ Παράδεισος ἤνοιξε, ὁ Οὐρανὸς ἐλευθερώθηκε, οἱ Δαίμονες ἐδέθησαν, ἐπικοινώνησαν τὰ ἐπουράνια μὲ τὰ ἐπίγεια, ὁ Θεὸς ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ὁ ἄνθρωπος κάθεται ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον· ἀναστάσεως ἐλπίδες ἐζωογονήθησαν, ἐφούντωσαν πόθοι ἀθανασίας, δυνατὴ πλέον ἡ ἀπόλαυσις C ἀνεκφράστων

82. Πρόκειται διὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς τῆς Π. Δ. Ἀκύλαν καὶ Σύμμαχον.

ἀγαθῶν, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὅσα κατώρθωσε μὲ τὴν παρουσίαν Του. Καὶ διὰ τοῦτο εἶπε· «θὰ σὲ ὁδηγήσῃ εἰς αὐτὰ τὰ φοβερὰ ἡ δεξιά Σου», δείχνοντας πῶς εἶναι ἀρκετὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ φύσις Του — λέγει — καὶ φθάνει ἡ δύναμίς Του καὶ εἰς τὸ νὰ εὕρῃ καὶ εἰς τὸ νὰ ἐπιτελέσῃ μὲ ἐπιτυχίαν ὅσα ἀρχικῶς ἔχουν τεθῆ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς σωτηρίας μας. Οἱ δὲ Ἑβδομήκοντα λέγουν· «θὰ σὲ ὁδηγήσῃ ἡ δεξιά Σου εἰς θαυμαστὰ κατορθώματα»· δηλαδὴ πρέπει νὰ θαυμάζῃ κανεὶς ὄχι μόνον αὐτά, ποὺ ἔχουν κατορθωθῆ, ἀλλὰ καὶ τὸν παράδοξον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον κατωρθώθησαν. Διότι ὁ θάνατος μὲ τὸν θάνατον κατελύθη, ἡ κατάρα μὲ τὴν κατάραν ἐξαλείφθηκε καὶ ἐδόθη εὐλογία· ἐπειδὴ ἐφάγαμεν τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν ἐξεδιώχθημεν ἀπὸ τὸν Παράδεισον εἰς τὴν ἀρχήν, καὶ μᾶς ἔδωσεν πάλιν ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸν χάρις εἰς τροφήν.[83] D Παρθένος[84] ἐστάθη αἰτία νὰ ἐκδιωχθῶμεν ἀπὸ τὸν Παράδεισον, διὰ μέσου Παρθένου εὑρήκαμεν πάλιν τὴν αἰώνιον ζωήν. Μὲ ὅσα πράγματα κατεδικάσθημεν, μὲ τὰ ἴδια ἐστεφανωθήκαμε. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Προφήτης εἶχεν ὅλα αὐτὰ εἰς τὸν νοῦν του ἔλεγεν· «θὰ σὲ ὁδηγήσῃ ἡ δεξιά Σου εἰς θαυμαστὰ κατορθώματα». Μήπως ἐχρειάζοντο ὅπλα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτήν; Μήπως μάχαιρα; Μήπως τόξα καὶ βέλη; Εἶδες πῶς μόνη της εἶναι ἀρκετὴ ἡ φύσις καὶ ἡ δύναμις Αὐτοῦ; Ἀλλὰ βλέπε πάλιν Αὐτόν, σὰν νὰ εἶναι ἄριστος χορευτής, βλέπε Τον πάλιν νὰ κατεβαίνῃ ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ εἰς τὰ ὑλικώτερα. «Τὰ βέλη Σου εἶναι ἀκονισμένα, Δυνατέ. Πλῆθος λαῶν θὰ εὑρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρον Σου, διότι τὰ βέλη Σου θὰ πλήξουν τὴν καρδίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Εἰς τὴν καρδίαν (θὰ κτυπηθοῦν) οἱ ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως». Πρόσεξε πάλιν, πῶς καὶ ὅταν ἀνέφερε βέλη πῶς καὶ τότε ἀκόμη E ἐχρησιμοποίησε τὴν λέξιν «δυνατός», διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ βέλη, ἀλλ' εἶναι ὁ ἴδιος αὐτάρκης εἰς δύναμιν. Ἡ λογικὴ σειρὰ εἶναι αὐτή· «Τὰ βέλη Σου εἶναι ἀκονισμένα, Δυνατέ, θὰ πλήξουν τὴν καρδίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως». Τὸ δὲ ἄλλο· «Πλῆθος λαῶν θὰ εὑρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρον Σου» εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς προτάσεως. Ἐδῶ λοιπὸν ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἐξήγησις εἶναι διπλῆ· ἢ δηλαδὴ λέγει ὁ Προφήτης διὰ τὴν

83. Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὴν θείαν Μετάληψιν, διὰ τῆς ὁποίας γενόμεθα πηγῆς ἀθανάτου. Τὸ νόημα αὐτὸ ἀποδίδει ὁ ὕμνος· «Διὰ βρώσεως ἐξήγαγε τοῦ Παραδείσου ὁ ἐχθρὸς τὸν Ἀδάμ».
84. Ἐννοεῖ τὴν Εὔαν.

άλωσιν τῆς Ἰουδαίας καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν πολιτῶν καὶ τὴν ὁλοσχερῆ καταστροφήν,[85] ἤ, κατὰ τὴν ἀναγωγικὴν μέθοδον, βέλη ὀνομάζει τὴν δύναμιν τοῦ λόγου τοῦ Εὐαγγελίου. 172 A Διότι, πράγματι, πιὸ γρήγορα καὶ ἀπὸ τὰ βέλη περιέτρεξεν ὁλόκληρον τὴν Οἰκουμένην καὶ ἐκέντησε τὴν καρδίαν ἐκείνων, ποὺ ἦσαν πρὶν ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως, ὄχι ὅμως διὰ νὰ τοὺς φονεύσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ· πρᾶγμα ποὺ συνέβη καὶ εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον. Διότι δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἂν ὠνόμαζε βέλος τὴν λέξιν ἐκείνην, ποὺ ἐξηκοντίσθη ἀπὸ τὸν Οὐρανόν, ἐκέντησε τὴν καρδιὰ τοῦ πρὶν ἐχθροῦ καὶ τὸν ἔκανε φίλον.[86] «Πλῆθος λαῶν θὰ εὑρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρον Σου». Εἶδες τί κατώρθωσεν ὁ πόλεμος; Τὴν προσέγγισιν, μὲ τὴν δύναμιν τῆς χάριτος, ἐκείνων ποὺ πρὶν ἦσαν ἐπαναστάται; τὴν διδασκαλίαν; τὴν κατήχησιν διὰ νὰ γίνουν πιστοί; B Διότι αὐτὸ τὸ γονάτισμα ἐνώπιόν Του καὶ ἡ ὑποταγὴ εἰς Αὐτὸν εἶναι δι' ὅλους ἀφορμὴ καὶ ῥίζα ἐξυψώσεως. Ἀφοῦ, δηλαδή, ἐλευθέρωσε αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀναισθησίαν, τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν πλάνην τῶν δαιμόνων, τοὺς ὑπέταξεν εἰς τὸν ἑαυτόν Του. Ἔτσι καὶ ἕνας ἄλλος Προφήτης παρουσιάζει Αὐτὸν αἱματωμένον καὶ λέγει· «Ποῖος εἶναι αὐτός, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ Ἐδώμ; Τὰ ἐνδύματά Του εἶναι κόκκινα ἀπὸ Βοσόρ;».[87] Δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ ὅπλα καὶ τόξα καὶ βέλη, ἀλλ' ἐνδύματα. Καὶ ἐδῶ ἡ λέξις «ἐνδύματα» εἶναι κάπως ὑλικωτέρα, ὁπωσδήποτε ὅμως λεπτοτέρα ἀπὸ τὰς ἄλλας λέξεις «ὅπλα, βέλη, τόξα»· ὡστόσον ὅμως καὶ μὲ τὴν ὑλικότητα αὐτὴ τῆς ἐκφράσεως ἀνυψώνει σιγὰ - σιγὰ τὸν λόγον πρὸς τὰ ἐκεῖ, τὰ ἀσώματα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐρωτᾶ ὁ Προφήτης, «ἀπὸ ποῦ εἶναι κόκκινα τὰ ἐνδύματα», ἀπαντᾶ «διότι ἐπάτησα ἐντελῶς μόνος μου τὰ σταφύλια εἰς τὸ πατητήρι»,[88] διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐκολίαν τῆς νίκης καὶ ὅτι δὲν εἶχε κανένα συνεργόν, ἀλλ' ὅτι ὁ ἴδιος ἤρκεσεν εἰς τὸν ἑαυτόν του. C Διότι ὅπως ἀκριβῶς λέγει ἐδῶ «θὰ Σὲ ὁδηγήσῃ ἡ δεξιά Σου εἰς θαυμαστὰ κατορθώματα», ἔτσι λέγει καὶ ἐκεῖ «ἐπάτησα ἐντελῶς μόνος μου τὰ σταφύλια εἰς τὸ πατητήρι». Μὲ τὸν τρόπον, δηλαδή, ποὺ εἶναι εὔκολον εἰς τὸν ἐργάτην τοῦ πατητηριοῦ νὰ πατᾷ σταφύλια, ἔτσι καὶ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι εὔκολον νὰ κάνῃ αὐτά, ποὺ θέλησε· καὶ μάλιστα ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ καὶ πολὺ

85. Πρόκειται περὶ τῆς βαβυλωνείου αἰχμαλωσίας.
86. Πράξ. 9, 8 - 9.
87. Ἡσ. 63, 1. Β ο σ ό ρ (=Βόσορρα), πόλις τῆς Ἰουδαίας.
88. Ἡσ. 63, 2.

πιὸ εὐκολώτερα. «Ὁ θρόνος Σου, Θεέ μου, θὰ παραμείνῃ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ ἡ βασιλικὴ Σου ῥάβδος θὰ εἶναι ἐξουσία ἀμεροληψίας καὶ δικαιοσύνης. Ἠγάπησες τὴν δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησες τὴν παρανομίαν. Διὰ τοῦτο σὲ ἔχρισεν, Θεέ μου, ὁ Θεὸς Πατήρ Σου μὲ ἔλαιον χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, ἀσυγκρίτως ἀνώτερον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ χρίονται οἱ μέτοχοι τῆς δόξης Σου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει «Ὁ θρόνος Σου, Θεέ μου, εἶναι αἰώνιος». D Ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τὸ «Ὁ Θεός, ὁ Θεός σου», Ἐλωειμ, Ἐλωάχ.[89] Τί ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ ἐδῶ ὁ Ἰουδαῖος; Διὰ ποῖον λοιπὸν λέγονται αὐτά; Τί δὲ ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὁ αἱρετικός; Διότι ἐὰν λέγῃ, ὅτι διὰ τὸν πατέρα λέγεται τὸ «Ὁ θρόνος Σου, Θεέ μου, εἶναι αἰώνιος», πῶς τότε θὰ προσαρμόσῃ εἰς Αὐτὸν τὸ ἑξῆς «Διὰ τοῦτο Σὲ ἔχρισεν Θεέ μου, ὁ Θεός Σου;». Διότι βεβαίως δὲν εἶναι ὁ πατὴρ ὁ Χριστός, οὔτε Αὐτὸς ἔχει χρισθῆ. Εἶναι λοιπὸν φανερόν, ὅτι ὁ λόγος γίνεται διὰ τὸν Μονογενῆ, περὶ τοῦ Ὁποίου ἔχουν λεχθῆ καὶ τὰ προηγούμενα. Πρᾶγμα βεβαίως, ποὺ καὶ ὁ Ἡσαΐας ἔλεγεν· ὅτι, δηλαδή, «τῆς Βασιλείας Αὐτοῦ δὲν θὰ ὑπάρξῃ τέλος».[90][91]

E Ἀλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ ἐκεῖνο· διατί λοιπὸν τώρα ὁμιλεῖ περὶ τῆς θεότητος, ἐνῶ προηγουμένως ἔκανε λόγον διὰ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν; Διότι καὶ ὁ Ματθαῖος ἔτσι κάνει. Ἀρχίζει δηλαδὴ ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ εἰσάγει τὸν ἀναγνώστην μὲ αὐτὰ τὰ λόγια· «Βίβλος γενεαλογίας Ἰησοῦ Χριστοῦ»[92]. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀρχίζει καὶ ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Μᾶρκος· μόνον ὁ Ἰωάννης ἀρχίζει διαφορετικά. Ἀφοῦ δηλαδὴ προηγουμένως εἶπε περὶ τῆς θεότητος, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς τέλειος ἦτο ὁ Λόγος»[93] καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνέφερε περὶ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου, μετὰ εἶπε «καὶ ὁ Λόγος ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ κατεσκήνωσε μεταξὺ ἡμῶν»[94]. A 173 Ἂν δὲ καὶ διαφορετικὰ πρὸς τοὺς ἄλλους ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιον, παρὰ ταῦτα ὅμως μεγάλην συμφωνίαν παρουσίασε πρὸς αὐτούς.[95] Καὶ πῶς ἠμπορεῖ — λέγει — νὰ δικαιολογηθῇ ὅτι ὑπάρχει συμφωνία εἰς τὴν δια-

89. Εἰς τὸ ἑβραϊκὸν γράφεται
90, 91. Ἡσ. 9, 6.
92. Ματθ. 1, 1.
93. Ἰωάν. 1, 1.
94. Ἰωάν. 1, 14.
95. Ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ὑπαινίσσεται καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν Ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν γενικώτερον.

φοράν καὶ ἀντίθεσιν, Δὲν γνωρίζεις, πῶς καὶ τὸ νὰ τρώγῃς εἶναι ἀντίθετον μὲ τὸ νὰ μὴ τρώγῃς; Καὶ τὸ νὰ πίνῃς μὲ τὸ νὰ μὴ πίνῃς; Καὶ τὸ νὰ δίδῃς μὲ τὸ νὰ μὴ δίδῃς; Πολλὰς φορὰς δὲ καὶ ὁ ἰατρὸς κάνει πολλὰ τέτοια, ὄχι ἐπειδὴ ἀντιμάχεται πρὸς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ πάρα πάνω συμφωνῶν· διότι πρὸς ἕνα σκοπὸν ἀποβλέπει, τὴν ὑγείαν τοῦ ἀρρώστου. Αὐτὸ λοιπὸν ἔχει συμβῆ καὶ εἰς τοὺς Εὐαγγελιστάς. Ἄλλωστε καὶ τὸ θέρος εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸν χειμῶνα· ἀλλὰ τοῦτο πρὸς ἕνα σκοπὸν ἀποβλέπει, εἰς τὴν ὡριμότητα καὶ ἀφθονίαν τῶν καρπῶν. B Καὶ ὁλόκληρος ὁ κόσμος ἀπὸ ἀντίθετα πράγματα ἔχει συσταθῆ, ἐν τούτοις ὅμως παρουσιάζει πολλὴν τὴν ἁρμονίαν εἰς τὴν ζωήν μας. Καὶ ὁ Χριστὸς ἀκόμη ἦλθε καὶ ἔζησε κατὰ τρόπον διαφορετικὸν πρὸς τὸν Ἰωάννην. Διότι ὁ μὲν ἔτρωγεν, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἐνήστευεν. «Διότι ἦλθεν ὁ Ἰωάννης», — λέγει — «χωρὶς νὰ τρώγῃ καὶ χωρὶς νὰ πίνῃ καὶ λέγουν δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τρώγων καὶ πίνων καὶ λέγουν, νὰ ἄνθρωπος φαγᾶς καὶ οἰνοπότης».[96] Ἀλλὰ ἂν καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνοντο ἀντίθετα, αὐτά, ποὺ συνέβαινον, ἐν τούτοις ἀπέβλεπον εἰς κοινὸν σκοπόν, εἰς τὸ νὰ σαγηνευθοῦν, δηλαδή, αὐτοὶ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ σωθοῦν.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ σειρὰ αὐτὴ τῆς ἀφηγήσεως περὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, ἂν καὶ ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἰωάννην ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἄλλους, ἐν τούτοις ὅμως εὑρίσκεται εἰς καταπληκτικὴν C ἁρμονίαν πρὸς αὐτούς. Καὶ τὸ πῶς, τὸ λέγω ἀμέσως. Διότι εἰς τὴν ἀρχήν, πρὶν ἀκόμη διαδοθῆ τὸ κήρυγμα, ἑπόμενον ἦτο νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν λόγον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, καὶ νὰ προγυμνάζουν τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς σαρκώσεως, οἱ ὁποῖοι, ἔτσι εἰσάγονται εἰς τὰ ὑψηλὰ νοήματα ἀπὸ τὰ ὑλικώτερα καὶ αἰσθητά. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσταθεροποιήθη ἡ γνῶσις διὰ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐδέχθησαν τὸ κήρυγμα, δι' αὐτὸ πλέον ἦτο κατάλληλος ἡ περίστασις νὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τὰ ὑψηλά, τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ δηλαδή.

Δι' αὐτὸ καὶ οἱ Προφῆται, ὁσάκις κάνουν λόγον δι' Αὐτόν, ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν καὶ μὲ αὐτὴν προετοιμάζουν ψυχικῶς τοὺς ἀνθρώπους. Πρόσεξε λοιπὸν πῶς ὁ Μιχαίας ἀρχίζει ἀπὸ κάτω, ἀπὸ τὰ ἐπίγεια καὶ σαρκικά. «Καὶ D σὺ Βηθλεὲμ γῆ Ἰούδα δὲν εἶσαι καθόλου ἀσήμαντος μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων Ἰούδα. Διότι ἀπὸ σένα θὰ

96. Λουκᾶ 7, 33.

προέλθῃ Ἀρχηγός, ποὺ θὰ βασιλεύσῃ εἰς τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ».[97] Καὶ ὅμως δὲν ἦτο ἡ Θεότης ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ, ἀλλὰ ἡ σάρξ, ποὺ ἐνεδύθη ἡ Θεότης. Δὲν ἐστάθη ὅμως μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Θεότητα ἀνέβη, μὲ τὸ νὰ λέγῃ «Καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ ἀνάγεται εἰς τὴν αἰωνιότητα».[98] Καὶ ὁ Προφήτης Ἡσαΐας λέγει πάλιν «Νὰ ἡ Παρθένος θὰ συλλάβῃ θαυματουργικῶς εἰς τὴν γαστέρα της καὶ θὰ γεννήσῃ Υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσουν Ἐμμανουήλ, ποὺ θὰ εἰπῆ ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας».[99] Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον καὶ ὁ Προφήτης αὐτὸς ἀνέβη ἀπὸ τὴν σάρκα πρὸς τὴν Θεότητα; Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο μέρος πρόσεξε ὅτι τὸ ἴδιον γίνεται· E διότι λέγει ὁ Προφήτης Ἡσαΐας· «Διότι ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς παιδίον, καὶ μᾶς ἐδόθη υἱός· καὶ τὸ ὄνομά Του θὰ εἶναι ἄγγελος μεγάλης ἀποφάσεως, θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, ποὺ ἐξουσιάζει, Ἄρχων εἰρήνης, πατέρας αἰώνιος».[100] Βλέπεις πῶς καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν λέξιν «παιδίον» καὶ ἀπὸ τὴν κατὰ σάρκα οἰκονομίαν, σὰν νὰ ἀναβαίνῃ διαφόρους βαθμοὺς ἀνέρχεται καὶ στέκει γύρω ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς Θεότητος; 174 A Ἔτσι καὶ ὁ Πατήρ του ἐγνωρίσθη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους διὰ μέσου τῆς ὑλικῆς κτίσεως πρῶτον. «Διότι τὰ ἀόρατα ἰδιώματα Αὐτοῦ» — λέγει ὁ Παῦλος — «γίνονται αἰσθητὰ ἀπὸ τότε ποὺ ἐκτίσθη ὁ κόσμος διὰ μέσου τῶν ὑλικῶν δημιουργημάτων».[101] Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ ὁ Ἴδιος λαμβάνει πολλάκις τὸ σχῆμα αἰσθητοῦ προσώπου, ὥστε νὰ ἀνυψώνῃ σιγὰ - σιγὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὰς ἀσωμάτους πνευματικὰς ἐννοίας. Καὶ διατὶ θαυμάζεις, ἂν εἰς τὰς δογματικὰς ἀληθείας ἔτσι ἐχρησιμοποίησε τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας, ἀφοῦ καὶ εἰς τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα καὶ τὰς ἐντολὰς τὸ ἴδιον κάμνει; Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ ὁ Προφήτης χρησιμοποιεῖ ἔτσι ἐδῶ τὸν λόγον ἀνερχόμενος ἀπὸ τὴν σάρκα πρὸς τὴν Θεότητα B (διότι τὰ χείλη εἶναι μέρος τῆς σαρκός). Καὶ πάλιν κατερχόμενος ἀπὸ τὴν Θεότητα πρὸς τὴν σάρκα, διότι ἐπιδιώκει μὲ τὴν ποικιλίαν τοῦ λόγου τὴν σωτηρίαν τῶν κατηχουμένων. «Ὁ θρόνος Σου, Χριστέ μου, θὰ παραμείνῃ σταθερὸς εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας». Ἐδῶ θρόνον λέγει ὄχι ἁπλῶς τὸ ἔπιπλον τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν. Ἐδῶ μὲν ὀνομά-

97. Μιχ. 5, 1.
98. Μιχ. 5, 1.
99. Ἡσ. 7, 14 καὶ Ματθ. 1, 23.
100. Ἡσ. 9, 6.
101. Ρωμ. 1, 20.

ζει τὸν θρόνον αἰώνιον, εἰς ἄλλο δὲ μέρος ὑψηλόν. «Εἶδα» — λέγει — «τὸν Κύριον νὰ κάθεται ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν θρόνον».[102] Καὶ ἄλλος προφήτης λέγει, ἐπίσης· «Βλέπω νὰ κάθεται ἐπάνω εἰς ἔνδοξον θρόνον».[103] Ὁ δὲ Δαυΐδ τὸν παρουσιάζει καὶ ὡς θρόνον φιλανθρωπίας. Λέγει λοιπὸν «Ἐλεημοσύνη καὶ δικαιοσύνη θὰ εἶναι τὸ θεμέλιον τοῦ θρόνου Του».[104]

C Ὅλα αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ διὰ τὴν Βασιλείαν Του, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τέλος (διότι αὐτὸ σημαίνει εἰς αἰῶνα αἰῶνος), ἐπειδὴ εἶναι δοξασμένη, ἐπειδὴ εἶναι ὑψηλή, ἐπειδὴ ἐξουσιάζει καὶ εἶναι δυνατή. Ὅταν, πάλιν, λέγῃ «ἡ Βασιλεία Σου, Κύριε, εἶναι αἰωνία»,[105] ἐννοεῖ πῶς δὲν ἔχει ἀρχήν, ὅτι εἶναι ἄναρχος. Ὅπως δὲ ἀκριβῶς ὁ θρόνος εἶναι σύμβολον βασιλείας, ἔτσι καὶ ἡ ράβδος εἶναι σύμβολον καὶ τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Δι' αὐτὸ λέγει «ράβδος ἀδεκάστου κρίσεως, θὰ εἶναι ἡ ράβδος τῆς βασιλείας Σου, Κύριε». Διότι ἐκεῖ τὸ δίκαιον εἶναι καθαρόν, ἐκεῖ, εἰς τὸν Θεόν, τὸ σωστὸν εἶναι καθαρόν, τίποτε ἐκεῖ δὲν σκεπάζεται ἀπὸ σκιάν. Ἂς τὰ ἀκούουν αὐτὰ οἱ μανιακοὶ καὶ οἱ παράφρονες ἢ καλύτερα αὐτοὶ ποὺ εἶναι χειρότεροι ἀπὸ αὐτούς. Ποῖοι δὲ εἶναι αὐτοί; D Ἐκεῖνοι ποὺ κατηγοροῦν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ λέγουν· διατὶ αὐτὸ καὶ τὸ ἄλλο νὰ γίνουν ἔτσι;

Διότι πῶς δὲν εἶναι ἄτοπον, ὅταν κανεὶς κάθεται κοντὰ εἰς τὸν μαραγκόν, νὰ τὸν βλέπῃ νὰ σπάζῃ καὶ νὰ πριονίζῃ ξύλα, χωρὶς νὰ ζητᾷ λόγον οὔτε εὐθύνας· καὶ ὅταν βλέπῃ τὸν ἰατρὸν νὰ κόβῃ καὶ νὰ καίῃ τὴν σάρκα, νὰ κλείνῃ τὸν ἄρρωστο εἰς δωμάτιον καὶ νὰ τὸν βασανίζῃ μὲ δίαιταν, νὰ μὴ πολυπραγμονῇ δι' αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ ἄρρωστος, οὔτε κανεὶς ἀπ' αὐτούς, ποὺ ὑποφέρουν· καὶ ὅταν βλέπῃ τὸν κυβερνήτην νὰ τεντώνῃ τὸ σχοινί, καὶ νὰ χαλαρώνῃ τὰ πανιά, καὶ πάλιν νὰ τὰ ἁπλώνῃ καὶ νὰ βυθίζῃ εἰς τὸ κῦμα τὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου, νὰ μὴ πολυπραγμονῇ καὶ νὰ μὴ περιεργάζεται E τὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τεχνίτας, ἀλλὰ νὰ ἡσυχάζῃ καὶ νὰ σωπαίνῃ, ἂν καὶ πολλὰς φορὰς κάμνουν σφάλματα γύρω ἀπὸ τὴν τέχνην των· καὶ ὅμως νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν νὰ περιεργάζεται καὶ νὰ ἐρευνᾷ λεπτομερῶς τὴν ἀπερίγραπτον σοφίαν τοῦ

102. Ἠσ. 6, 1.
103. «Ἐθεώρουν ἕως ὅτου θρόνοι ἐτέθησαν... ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρός» (Δανιὴλ 7, 9).
104. Ψαλμ. 96, 2.
105. Ψαλμ. 144, 13.

Θεοῦ, τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν φροντίδα του, αὐτὴν τὴν ἀπέραντον; Καὶ ποίας μεγάλης τρέλλας ἐμπνεύσεις δὲν εἶναι αὐτά;

Καὶ ὅταν μὲν πρόκειται νὰ βοηθήσουν καὶ νὰ διαθέσουν χρήματα δι' ἀδικουμένους, δὲν θὰ τὸ ἀπεφάσιζαν εὐκόλως· ἐν τούτοις ὅμως ἐξετάζουν μὲ ἐπιμονήν, διατὶ ὁ τάδε νὰ πεινᾷ, διατὶ ὁ ἄλλος νὰ εἶναι πτωχός, διατὶ ὁ τρίτος νὰ εἶναι πλούσιος. Πονηρὲ δοῦλε καὶ ἀνόητε, δὲν σκύβεις κάτω, δὲν κατακρίνεις τὸν ἑαυτόν σου, δὲν χαλιναγωγεῖς τὴν γλῶσσαν σου, 175 A δὲν συμμαζεύεις τὸ μυαλό σου; Ἀφοῦ σταματήσῃς νὰ ἐξετάζῃς αὐτά, δὲν στρέφεις καλύτερα ὅλην αὐτὴν τὴν περιέργειαν εἰς τὴν ζωήν σου;[106] Ρίξε μιὰ ματιὰ εἰς αὐτά, ποὺ ἔχεις κάνει, εἰς τὸ πέλαγος τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἐὰν εἶσαι περίεργος καὶ σοῦ ἀρέσει νὰ πολυπραγμονῇς, τότε ζήτησε εὐθύνας ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σου διὰ τὰ λόγια, διὰ τὰ πράγματα, ὅσα εἶπες κακά, ὅσα ἔκανες ἄσχημα· τώρα ὅμως, ἐνῷ ἀφίνεις τὸν ἑαυτόν σου ἀνεξέλεγκτον, ἂν καὶ αὐτὴ ἡ ἀδιαφορία ὁδηγῇ εἰς κόλασιν, ἡ δέ, διὰ τὰ ἁμαρτήματα, πολυπραγμοσύνη φέρει σωτηρίαν, κάθεσαι καὶ δικάζεις τὸν Θεὸν καὶ προσθέτεις εἰς τὰ ἁμαρτήματά σου καὶ ἄλλα. Δὲν ἀκούεις τὸν Προφήτην ποὺ λέγει· B «Ράβδος ἀδεκάστου κρίσεως θὰ εἶναι ἡ ράβδος τῆς βασιλείας Σου;» Καὶ ἄλλον Προφήτην, ποὺ λέγει πάλιν· «Ἡ κρίσις Αὐτοῦ ὡσὰν φῶς θὰ ἐξέλθῃ».[107] Ἂν δὲ δὲν γνωρίζῃς ἐπακριβῶς τὰ σχετιζόμενα μὲ τὸν Δεσπότην σου, δι' αὐτὸ δόξασέ Τον, δι' αὐτό, πρὸ παντός, προσκύνησέ Τον, διὰ τὴν ἀνέκφραστον μεγαλωσύνην του, διὰ τὴν ἀκατανόητον πρόνοιάν Του, διὰ τὴν σοφὴ φροντίδα του, ποὺ τόσον ποικιλομόρφως ἐκδηλώνεται.

«Ἠγάπησες τὴν δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησες τὴν παρανομίαν». Ἀφοῦ λοιπὸν προηγουμένως ὁ Προφήτης ἀνέφερε τὰ κατορθώματα, τὰς νίκας, τὰ τρόπαια, τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκουμένης, πῶς τὴν ἐγέμισεν ἀπὸ ἀλήθειαν, ἀπὸ πραότητα, ἀπὸ δικαιοσύνην, δείχνοντας ὅτι αὐτὰ δὲν ἔγιναν παραλόγως, C ὁμιλεῖ ἐν συνεχείᾳ διὰ τὰ ἀξιώματα Αὐτοῦ ποὺ κατώρθωσεν ὅλα αὐτά· ὅτι, δηλαδή, εἶναι Θεός, ὅτι εἶναι βασιλεύς, ὅτι ἡ βασιλεία Του δὲν ἔχει τέλος, ὅτι εἶναι δικαστὴς ἀνεπηρέαστος εἰς τὸ δίκαιον, ὅτι ἀγαπᾷ τοὺς δικαίους, ὅτι μισεῖ τοὺς πονηρούς. Ἐπειδὴ — λέγει — εἶναι

106. Σύστασις, ποὺ μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ γνωστὸν γνωμικὸν τῶν ἀρχαίων «γνῶθι σαυτόν».
107. Ὠσ. 6, 5.

τέτοιος, δι' αὐτὸ ἔχει κατορθώσει τέτοια κατορθώματα. Κανεὶς λοιπὸν —λέγει— ἂς μὴ ἔχῃ ἀπιστίαν. Διότι Αὐτός, ποὺ κατώρθωσε τόσα, καὶ ἠδύνατο καὶ ἤθελε νὰ τὰ κατορθώσῃ.

Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπε τὰ ὑψηλὰ τῆς Θεότητος Αὐτοῦ, κατεβάζει πάλιν τὸν λόγον εἰς τὴν σάρκα καὶ λέγει· «Διὰ τοῦτο, Κύριέ μου καὶ Θεέ, Σὲ ἔχρισεν ὁ ἐπουράνιος Πατήρ Σου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν Σὲ ἤλειψεν· διὰ νὰ κατορθώσῃς —λέγει— ὅσα ἀνέφερα, νὰ ἐκδιώξῃς τὴν ἀνομίαν, νὰ φυτεύσῃς εἰς τὴν γῆν καὶ τὰς καρδίας δικαιοσύνην, διὰ νὰ κάνῃς ὅσα D ἔκανες. Σὺ δὲ νὰ μὴ ταραχθῇς, ὅταν ἀκούῃς ὅτι ὅλα αὐτὰ ἀποδίδονται εἰς τὸν Πατέρα. Διότι δὲν τὰ λέγει αὐτά, διὰ νὰ ἀποστερήσῃ Αὐτὸν ἀπὸ αὐτὰ τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ ἀποδίδων ὅσα ἔχει ὁ Υἱὸς εἰς τὸν πατέρα, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὅτι καὶ ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ εἶναι Αὐτοῦ. "Ὅλα τὰ ἰδικά μου εἶναι ἰδικά Σου καὶ ὅλα τὰ ἰδικά Σου εἶναι ἰδικά μου».[108] Δι' αὐτὸ καὶ διὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ὁ μὲν Παῦλος ὅταν ὁμιλῇ, λέγει· «ὁ Θεὸς ἀνήγειρεν Αὐτὸν ἐκ νεκρῶν»,[109] ἐνῷ ὁ Ἰωάννης· «Κατακρημνίσατε τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ ἐγὼ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω».[110] Τί σημαίνει δὲ «ἔλαιον ἀγαλλιάσεως»; Ἀλλ' ὅμως ὁ Χριστὸς πουθενὰ δὲν ἐχρίσθη μὲ ἔλαιον, παρὰ μόνον μὲ Πνεῦμα ἅγιον. Διὰ τοῦτο προσέθεσε E «ὑπεράνω αὐτῶν ποὺ εἶναι μέτοχοί Σου» εἶναι, δηλαδή, ὡς νὰ λέῃ ὅτι κανεὶς δὲν εἶναι ὅπως Αὐτός. Διότι πολλοὶ πρὶν ἀπὸ Αὐτὸν εἶχον χρισθῆ, ἦσαν χριστοί· ἔτσι ὅμως οὔτε ἕνας· ὅπως ἀκριβῶς ὑπάρχουν πολλοὶ ἀμνοί, Αὐτὸς ὅμως εἶναι ὁ ξεχωριστός.[111] Κατ' ἀναλογίαν ὑπάρχουν πολλοὶ υἱοί, κατὰ χάριν, Αὐτὸς ὅμως εἶναι ὁ Μονογενὴς κατὰ φύσιν. Διότι ὅλα εἰς Αὐτὸν εἶναι ἐξαιρετικά, ὄχι μόνον ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν Θεότητά Του, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν· ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἐχρίσθη μὲ τέτοιο πνεῦμα. Ἂν δὲ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ὀνομάζῃ ἔλαιον, μὴ ἀπορρήσῃς· ἐφ' ὅσον εἶναι Προφήτης ὁμιλεῖ κάπως συνεσκιασμένα. 176 A Καὶ καλὰ εἶπε «ἔλαιον ἀγαλλιάσεως», διὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι εἶναι χαροποιόν. «Διότι ὁ καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη».[112] Ἄλλος πάλιν ἑρμηνευτὴς εἶπεν «μὲ

108. Ἰωάν. 17, 10.
109. Α' Κορινθ. 6, 14.
110. Ἰωάν. 2, 19.
111. Ὡς γνωστὸν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὀνομάζεται καὶ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν θῦμα διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι «ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου» (Ἰωάν. 1, 29).
112. Γαλ. 5, 22.

ἔλαιον λαμπροῦ στολισμοῦ».[113] Εἰς δὲ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον ἀναφέρεται ἡ λέξις «Σαδών», δηλαδὴ ἔλαιον κομψότητος, δόξης, στολισμοῦ. Ἂν δὲ εἰπῇς καὶ ἔλαιον, ποὺ φέρει χαρὰν καὶ αὐτὸ εἶναι ἀληθινό. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἤκουσες ρομφαίαν, δὲν ἐννοεῖς τὴν μάχαιραν, καὶ ὅταν ἤκουσες βέλη καὶ τόξα, δὲν ἐννοεῖς τόξα καὶ βέλη ὡς ἀντικείμενα, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν Αὐτοῦ, ποὺ κατώρθωσε αὐτὰ τὰ κατορθώματα, ποὺ ἀνέφερα προηγουμένως· ἔτσι καὶ τώρα ποὺ ἤκουσες ἔλαιον, νὰ μὴ νομίζῃς τὸ συνηθισμένον ἔλαιον, ἀλλὰ νὰ φέρῃς εἰς τὸν νοῦν σου τὴν χρῖσιν, ποὺ γίνεται μὲ τὸ ἔλαιον. Διότι τὸ ἔλαιον εἶναι σύμβολον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος B ἑπομένως τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὸ πρότερον ἦτο τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἔλαιον εἶναι σύμβολον τοιούτου πνεύματος, τότε χωρὶς κανένα δισταγμὸν νὰ ὀνομάζῃς Αὐτὸν Χριστόν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἀβραὰμ Χριστὸς ἐκαλεῖτο καὶ οἱ Προφῆται, ἂν καὶ δὲν ἐχρίσθησαν ὅλοι μὲ ἔλαιον. Ὅπως ἀκριβῶς φαίνεται ἀπὸ τὴν φράσιν· «μὴ ἐγγίζετε αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὸ χρῖσμα μου καὶ μὴ σκέπτεσθε πονηρὰ ἐναντίον τῶν προφητῶν μου».[114] Πότε δὲ ἐχρίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός; Ὅταν κατῆλθεν ἐπάνω εἰς Αὐτὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὑπὸ μορφὴν περιστερᾶς. Ἐδῶ δὲ ὀνομάζει μετόχους ὅλους, ὅσοι ἔλαβον Πνεῦμα, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· «Καὶ ἀπὸ τὸν πλοῦτον του ἡμεῖς ἐλάβομεν χάριν ἐπάνω εἰς τὴν χάριν»·[115] περὶ δὲ Αὐτοῦ· C «Δὲν δίδει ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα μὲ μέτρον».[116] Καὶ πάλιν· «Θὰ σκορπίσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμά μου εἰς κάθε ἄνθρωπον».[117] Ἐκεῖ ὅμως, εἰς τὸν βαπτιζόμενον Ἰησοῦν, ὄχι μέρος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἦλθε· δι' αὐτὸ καὶ εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής· «δὲν δίδει ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα μὲ μέτρον».[118] «Ἀρώματα, ὅπως σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἐκπέμπονται ἀπὸ τὰ ἱμάτιά Σου». Κατ' ἄλλον ἑρμηνευτὴν «εἰς τὸν ἱματισμόν Σου». Κατ' ἄλλον «ὅλα τὰ ἱμάτιά σου».

Μερικοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι μὲ τὸν στίχον αὐτὸν ὁ προφήτης ὑπαινίσσεται τὸν τάφον τοῦ Κυρίου· ἄλλοι, πάλιν, ὅτι μὲ τὸν στίχον αὐτὸν προλέγει τὴν διαφορὰν τῆς χρίσεως. Διότι, κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχήν, τὸ ἔλαιον τοῦ χρίσματος

113. Σύμμαχος.
114. Ψαλμ. 104, 15.
115. Ἰωάν. 1, 16.
116. Ἰωάν. 3, 34.
117. Ἰωὴλ 3, 2.
118. Ἰωάν. 3, 34.

δὲν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ μῦρα αὐτά, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλα. Καὶ διὰ νὰ μάθης, ὅτι πρόκειται περὶ ἄλλου τρόπου χρήσεως, ἐφανέρωσεν D τὴν διαφορὰν τῆς ἐνεργείας μὲ τὴν διαφορὰν τῶν ὑλῶν. Ἡ δὲ φράσις τοῦ στίχου· «ἀπὸ τὰ ἱμάτιά Σου», δείχνει, ὅτι καὶ τὰ ἱμάτια Αὐτοῦ ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ τὴν Θείαν Χάριν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἡ αἱμορροοῦσα, μόλις ἤγγισε τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου τοῦ Ἰησοῦ, ἀπεξήρανε ἀμέσως τὴν βρύσην τοῦ αἵματος.[119] Κανεὶς λόγος δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ δεχθῶμεν αὐτὴν ἢ τὴν ἄλλην ἑρμηνείαν· διότι, κατ' ἐμέ, καὶ τὰ δύο ἠμπορεῖ νὰ δεχθῇ κανείς. Ὅπως ἀκριβῶς (τίποτε δὲν μὲ ἐμποδίζει νὰ ἐπαναλαμβάνω πάλιν τὰ ἴδια) ὅταν ἀκοῦς «τόξον» καὶ ρομφαίαν» καὶ τὰ παρόμοια, δὲν τὰ ἐννοεῖς αἰσθητῶς, ὡς ὑλικὰ ἀντικείμενα· ἔτσι καὶ τώρα, οὔτε «σμύρναν», οὔτε «κασσίαν» ποὺ ἤκουσες, θὰ πρέπει νὰ τὰ ἐννοήσῃς αἰσθητῶς, ἀλλὰ νοερῶς. «Ἀπὸ πύργους ἐλεφαντίνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους σὲ ἐχαροποίησαν πριγκίπισσαι, θυγατέρες E βασιλέων, ἀνήκουσαι εἰς τὴν τιμητικήν συνοδείαν σου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἀπὸ ναοὺς ἐλεφαντίνους, ἀπὸ ὅπου Σὲ ἐχαροποίησαν μὲ τὸ νὰ Σὲ τιμοῦν».[120] Ἄλλος, πάλιν· «Εἰς τὰ δοξασμένα Σου». Ἀφοῦ ἀνέφερεν ὅσα κατώρθωσεν, λέγει τώρα καὶ διὰ τὴν τιμήν, ποὺ ἐπηκολούθησεν μετὰ ἀπὸ τὰ κατορθώματα Αὐτοῦ· ὅτι δηλαδή, πρόκειται νὰ προσκυνῆται εἰς πολυτίμους ναούς. Διότι κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν τὸ ὑλικὸν ποὺ ἦτο κυρίως πολύτιμον καὶ ἀξιόλογον, ἦτο αὐτὸ ποὺ προήρχετο ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν. Δι' αὐτὸ καὶ ἄλλος προφήτης ἔλεγεν· 177 A «Ἀλλοίμονον αὐτοί, ποὺ κοιμῶνται ἐπάνω εἰς ἐλεφάντινα κρεβάτια».[121] Καὶ φανερώνει πάλιν, ὅτι τὸ κήρυγμα δὲν θὰ συγκινήσῃ μόνον ἁπλοϊκοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ θὰ ὑποτάξῃ καὶ βασιλείας καὶ θὰ ἀνεγείρωσιν δι' αὐτὸ πολυτίμους οἴκους. Αὐτὰ τὰ βλέπει ἤδη ὁ προφήτης νὰ συμβαίνουν πραγματικῶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤθελεν ὁ προφήτης νὰ δείξῃ τὴν δύναμιν τοῦ κηρύγματος, λέγει μὲ ποῖον τρόπον κατέκτησε, πῶς ὑπέταξε γυναῖκας, ἄνδρας, ἁπλοϊκούς, πλουσίους, αὐτοὺς ποὺ φοροῦν τὰ στέμματα καὶ αὐτάς, ποὺ συνοικοῦν μαζί τους καὶ ὅτι παντοῦ ὅλοι αὐτοὶ ἀνεγείρουν ναοὺς εἰς τὸν Θεόν. Μετά, ἀφοῦ πλέον ἔφθασε εἰς τὸ θέμα αὐτό, τὸ ἀναπτύσσει πλατύτερον καὶ περιγράφει αὐτούς, ποὺ λατρεύουν Αὐτὸν καὶ Τὸν ἱκετεύουν. B Πα-

119. Ματθ. 9, 20.
120. Σύμμαχος.
121. Ἀμὼς 6, 4.

ρουσιάζει ἀκόμη μὲ ποῖον τρόπον οἱ λαοὶ ὑπετάγησαν εἰς Αὐτόν, πῶς συνεκίνησεν τὴν καρδίαν των, πῶς ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ἐχθρούς, μὲ ποῖον τρόπον ἡ δεξιά Του τὸν κατηύθυνε μὲ ἐπιτυχίαν, πῶς ἐφύτευσεν ἀνεκρίζωτα ἀλήθειαν, πραότητα καὶ δικαιοσύνην. Καὶ πάλιν χρησιμοποιεῖ τὸν λόγον μὲ μεταφορικὴν σημασίαν, περιγράφων δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν δι' εἰκόνος καὶ παρουσιάζων ὅσα μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν εἴπει οἱ Ἀπόστολοι, ὅπου, ὡς γνωστόν, ἕνας ἐξ αὐτῶν λέγει· «Σᾶς ἐμνήστευσα πρὸς ἕναν ἄνδρα, διὰ νὰ παρουσιάσω εἰς τὸν Χριστὸν τὴν ψυχήν σας ἁγνὴν παρθένον»·[122] ὁ ἄλλος «ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν νύμφην εἶναι ὁ νυμφίος»·[123] ὁ τρίτος «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν παρομοιάζεται μὲ βασιλέα, ποὺ ἔκαμε γάμον εἰς τὸν υἱὸν Αὐτοῦ».[124] C Τὰ ἴδια καὶ αὐτὸς προφητεύει, μὲ τὸ νὰ παρουσιάζῃ, εἰς τὸν ψαλμόν, τὴν νύμφην ποὺ εἶναι συγχρόνως καὶ βασίλισσα. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ἐστάθη μεγαλοπρεπὴς εἰς τὰ δεξιά Σου ἡ βασίλισσα». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «ἐστηλώθη», δηλαδὴ ἐστάθη μὲ σιγουριά, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ περίπτωσις νὰ μετακινηθῇ· πρᾶγμα, ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει ἀλλοῦ, πὼς «πύλαι τοῦ Ἅδου δὲν θὰ καταβάλλουν αὐτήν».[125] Εἶδες ἐξαιρετικὴν τιμήν; Εἶδες ὑπεροχὴν ἀξιώματος; Αὐτὴν ποὺ τὴν πατοῦσαν, ποὺ ἐσύρετο κάτω, εἶδες, εἰς πόσον ὕψος τὴν ἀνέβασεν, ὥστε νὰ τὴν παρουσιάσῃ δίπλα του; Ἀντελήφθης τώρα εἰς ποῖον ἀξίωμα ἀνέβηκε ἡ αἰχμάλωτος, ἡ διωγμένη, ἡ πόρνη, ἡ ἁμαρτωλή; Ἔχει σταθῆ μαζὶ μὲ τὰς λειτουργικὰς δυνάμεις, τοὺς Ἀγγέλους. Διότι ὁ μὲν Υἱός, ἐπειδὴ εἶναι ὁμότιμος πρὸς τὸν Πατέρα, κάθεται εἰς τὰ δεξιά· αὐτὴ δὲ στέκεται ἔμπροσθεν. D Διότι ἂν καὶ εἶναι βασίλισσα, ἐν τούτοις ὅμως εἶναι φύσεως κτιστῆς. Πῶς λοιπὸν λέγει ὁ Ἀπ. Παῦλος· «Μᾶς συνανέστησε καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ παρακαθήσωμεν μαζὶ εἰς τὰ ἐπουράνια διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»;[126] Ναί, ἀλλὰ πρόσεχε εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν λεγομένων. Δὲν εἶπεν ἁπλῶς· «Μᾶς ἀνέστησε μαζὶ καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ παρακαθίσωμεν μαζί», ἀλλὰ προσέθεσεν· «ἐν Χριστῷ», δηλαδὴ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν — λέγει— ἡ κεφαλή μας εὑρίσκεται ἄνω, ἡμεῖς δὲ εἴμεθα σῶμα, ἀφοῦ ἡ κεφαλὴ κάθεται ἐπάνω, μετέχομεν καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὴν τὴν τιμήν, ἂν καὶ στεκώμεθα ἐδῶ εἰς τὴν γῆν. «Στο-

122. Β' Κορινθ. 11, 2.
123. Ἰωάν. 3, 29.
124. Ματθ. 22, 2.
125. Ματθ. 16, 18.
126. Ἐφεσ. 2, 6.

λισμένη καὶ ἐνδεδυμένη μὲ φόρεμα ὑφασμένον μὲ χρυσᾶ ὑφάδια». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς «μὲ διάδημα χρυσοῦ ἀπὸ Σουφείρ».[127-128] Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ βασιλέως, δὲν ἐννοοῦμεν ὑπὸ τὴν ὑλικὴν σημασίαν βέλη καὶ τόξα, E ἔτσι καὶ ἐδῶ, εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς νύμφης, νὰ μὴ ἐννοῇς ἱμάτια ὑλικὰ ἀλλά, διὰ μέσου τῶν αἰσθητῶν, νὰ σχηματίζῃς εἰς τὸν νοῦν σου νοήματα, ποὺ πρέπουν εἰς τὸν Θεόν, θεῖα. Ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς κάτι τέτοιο, ὅτι πρόκειται, δηλαδή, περὶ ὑλικῶν ἱματίων, προσέθεσεν· «Ὅλη ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως προέρχεται ἀπὸ μέσα, ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν της». Καὶ ὅμως τὰ ἱμάτια εἶναι κυρίως ἔξω ἀπὸ ὅλα τὰ ἐνδύματα, καὶ ἔχουν σκοπὸν νὰ προκαλοῦν τὴν προσοχὴν τῶν βλεπόντων αὐτά, ὅταν βεβαίως πρόκειται διὰ τὰ ἐνδύματα τοῦ σώματος. 178 A Ὅταν ὅμως ὁ λόγος ἀναφέρεται εἰς τὰ πνευματικά, τότε νὰ στρέψῃς τὸ βλέμμα τῆς διανοίας σου μέσα, εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Αὐτὸ τὸ ἱμάτιον τὸ ἐξύφανε ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν ἐνέδυσε μὲ αὐτό, διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος. «Ἐπειδὴ ὅσοι» —λέγει— «ἐβαπτισθήκατε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἔχετε ἐνδυθῇ τὸν Χριστόν».[129] Διότι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἦτο γυμνὴ καὶ ἀδιάντροπος, εὑρισκομένη εἰς τὴν ἁμαρτωλὸν διάθεσιν ὅσων ἐβάδιζαν δίπλα της εἰς τὸν δρόμον· μόλις ὅμως ἐφόρεσεν αὐτὸ τὸ ἱμάτιον, ἀνυψώθη εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο καὶ ἀξιώθηκε νὰ στέκεται εἰς τὰ δεξιά. Σωστὰ δὲ τὸ χαρακτηρίζει καὶ πολύχρωμον. Διότι δὲν εἶναι ὁμοιόμορφον τὸ ἱμάτιον. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν μόνον μὲ τὴν δύναμιν τῆς χάριτος νὰ σωθῇ κανείς· ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ πίστις καὶ μαζὶ μὲ τὴν πίστιν καὶ ἡ ἀρετή. B Ἀλλὰ τώρα ὅμως δὲν γίνεται λόγος διὰ τὰ ἱμάτια. Διότι οὔτε καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔχει τόσον ἐνδιαφέρον, ὥστε νὰ περιγράφῃ χρυσᾶ ἱμάτια γυναικός. Διότι ἂν ὁ Ἠσαΐας κατηγορῇ τὰς γυναῖκας, ποὺ στολίζονται καὶ παντοῦ ἔχει καταδικασθῇ ἡ ἀπόλαυσις, πῶς εἶναι δυνατὸν ἐδῶ τὸ Πνεῦμα νὰ ἐπήνεσε γυναῖκα στολιζομένην;[130] «Ἄκουσε θυγατέρα καὶ ἴδε καὶ στῆσε τὸ αὐτί σου καὶ λησμόνησε ἐντελῶς τὸν λαόν σου καὶ τὸ πατρικόν σου σπίτι καὶ τότε ὁ βασιλεὺς θὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν ὀμορφιάν σου». Ἄλλος λέγει, «διὰ νὰ ἐπιθυμήσῃ». «Ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι κύριός σου». Ἄλλος λέγει· «Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι Κύριός σου. C Καὶ θὰ προσκυνήσουν αὐτόν». «Καὶ προσκύνησε Αὐτόν. Καὶ κόρη τῆς Τύρου μὲ δῶρα». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἡ δὲ κόρη εἶναι δυνατὴ καὶ θὰ φέρῃ δῶρα». «Οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ θὰ ζητοῦν μὲ λιτανείας τὸ πρόσωπόν Σου».

Βλέπεις πῶς τίποτε δὲν εἶναι αἰσθητόν; Πῶς τίποτε δὲν εἶναι σωματικόν, ἀλλὰ ὅλα εἶναι νοερά; Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ νύμφη νὰ εἶναι θυγάτηρ Αὐτοῦ; Πῶς δὲ ἡ θυγάτηρ γίνεται νύμφη τοῦ ἰδίου; Εἰς τὰ σωματικὰ δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτό· ἀλλὰ ἄλλο εἶναι αὐτὸ καὶ ἄλλο εἶναι ἐκεῖνο. Εἰς τὸν Θεὸν ὅμως καὶ τὰ δύο εἶναι δυνατά. Διότι Αὐτὸς ἐγέννησε αὐτὴν πνευματικῶς διὰ τοῦ Βαπτίσματος, ὁ Ἴδιος καὶ ἐνυμφεύθη αὐτήν. «Ἄκουσε, κόρη καὶ ἴδε». Παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν δύο· D καὶ διδασκαλίαν μὲ τοὺς λόγους καὶ θέαμα μὲ τὰ θαύματα καὶ μὲ τὴν πίστιν· καὶ ἄλλα μὲν ἐπραγματοποίησεν, ἄλλα δὲ ὑπεσχέθη. Ἄκουσε λοιπὸν τοὺς λόγους μου, ἰδὲ τὰ θαύματά μου καὶ τὰ ἔργα μου καὶ κράτησε εἰς τὸν νοῦν σου τὰς συμβουλάς μου. Καὶ πρόσεξε ποῖον παράγγελμα δίδει πρῶτο· «Νὰ λησμονήσῃς τὸν λαόν σου καὶ τὸν πατρικόν σου οἶκον». Ἐπειδὴ τὴν ἔλαβεν ὡς νύμφην ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας, αὐτὸ παραγέλλει εἰς αὐτὴν προηγουμένως, νὰ ἐξαφανίσῃ ἐκείνην τὴν συνήθειαν, νὰ ξεχάσῃ, νὰ βγάλῃ αὐτὰ ἀπὸ τὴν σκέψιν της, συμβουλεύων ὄχι μόνον νὰ φύγῃ ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ τὰ ἐνθυμῆται. E «Καὶ νὰ λησμονήσῃς τὸν λαόν σου καὶ τὸν πατρικόν σου οἶκον». Ὅταν δὲ λέγῃ καὶ λαὸν καὶ οἶκον, ἐννοεῖ ὅλα ὅσα πράττονται ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας, καὶ τὸν βίον, δηλαδή, καὶ τὰ φιλοσοφικά τους δόγματα. «Καὶ ὁ Βασιλεὺς θὰ ἐπιθυμήσῃ τὸ κάλλος σου». Βλέπεις, ὅτι δὲν πρόκειται διὰ τὸ σωματικὸν κάλλος· διότι ἂν θὰ κάνῃς αὐτά, τότε θὰ εἶσαι καλή, τότε ὁ βασιλεὺς θὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν ὀμορφιάν σου. Καὶ πράγματι σωματικὸν κάλλος αὐτὰ δὲν τὰ κάμνει. Διότι καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους βλέπομεν σωματικὴν ὀμορφιὰν καὶ γυναῖκας ὡραίας, ποὺ εἶναι εἰδωλολάτρισσαι. Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν γίνεται λόγος 179 A περὶ σωματικοῦ κάλλους, λέγει, ὅτι αὐτὸ προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ὑπακοήν· ἡ ὑπακοὴ ὅμως δὲν προσδιορίζει τὸ σωματικὸν κάλλος, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν. Διότι ἐὰν θὰ κάνῃς αὐτὰ —λέγει— τότε θὰ εἶσαι καλή, πολυαγαπημένη εἰς τὸν νυμφίον. «Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριός σου». Νὰ ὁ πατὴρ καὶ σύζυγος καὶ ἐξουσιαστὴς ἀπεδείχθη. Διότι ἀφοῦ διέταξε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πατρικόν της, νὰ λησμο-

127. Θεοδοτίων.
128. Σωφείρ ἢ Ὠφείρ, χώρα τῆς Ἀνατολῆς, πιθανῶς παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, ἀπ' ὅπου εἰσήγετο ἀπὸ τὸν βασιλέα Σολομῶντα χρυσὸς κ.λ.π.
129. Γαλ. 3, 27.
130. Ἡσ. 3, 16-26.

νήση λαούς, νὰ ἀποβάλη τὴν συνήθειαν, φανερώνει ἔτσι ὅτι τὸ δικαίωμά του νὰ διατάζη εἶναι μέγιστον καὶ ὅτι εἶναι σημαντικαὶ αἱ συνέπειαι τοῦ λόγου καὶ πρέπει νὰ γίνη αὐτό. Διότι ἐφ' ὅσον ὁ Ἴδιος εἶναι καὶ πατέρας σου, καὶ νυμφίος καὶ κύριος, B θὰ εἶναι δίκαιον, ἀφοῦ ἐγκαταλείψης ὅλα ἐκεῖνα, νὰ ἀφιερωθῇς εἰς Αὐτόν. Καὶ δὲν εἶπε «διότι αὐτὸς εἶναι πατέρας σου» ἀλλὰ «ἐπειδὴ Αὐτὸς εἶναι κύριός σου», διὰ νὰ τὴν συγκλονίση μὲ αὐτὸ περισσότερον· διότι καὶ ὁ κύριος καὶ ἐξουσιαστὴς καὶ πατέρας σου ἠθέλησε νὰ γίνη καὶ νυμφίος· ἂν καὶ μόνον αὐτό, τὸ νὰ γίνη κύριός της, δείχνει πολλὴν φροντίδα καὶ φιλανθρωπίαν, νὰ διαλέξη δηλαδὴ διὰ τὸν Ἑαυτόν του τὴν δούλην τῶν δαιμόνων, καὶ τὴν κυριευμένην ἀπὸ τὴν πλάνην. Ὄχι μονάχα δὲ δούλη, ἀλλὰ καὶ θυγατέρα καὶ νύμφη Του τὴν κατέστησε. «Νὰ λησμονήσης τὸν λαόν σου, καὶ τὸ πατρικόν σου σπίτι». Διότι δὲν προσέρχεσαι εἰς κάποιον ξένον, ἀλλὰ πρὸς τὸν δημιουργόν σου, C τὸν περισσότερον οἰκεῖον ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, ποὺ ἐνδιαφέρεται καὶ φροντίζει γιὰ σένα. Διότι Αὐτὸς εἶναι καὶ κύριός σου καὶ πατέρας σου καὶ ὅλα Αὐτός σοῦ τὰ ἔχει δώσει. «Καὶ θὰ προσκυνήσουν Αὐτὸν καὶ ἡ θυγάτηρ Τύρου μὲ δῶρα». Ποία εἶναι αὐτὴ ἡ σειρά; Ἡ πλέον ἀρίστη· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος προτροπῆς. Πρόσελθε, λέγει· διότι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμίς Του· καὶ ὅλοι θὰ ὑπακούσουν εἰς Αὐτόν. Καὶ ἀποφεύγων ὁ προφήτης νὰ εἴπη τὴν οἰκουμένην, ἀναφέρει τὴν γειτονικὴν πόλιν (τὴν Τύρον), ποὺ ἦτο τότε κυριευμένη ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν, τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Διαβόλου, ποὺ ἦτο ἐξακουστὴ διὰ τὴν πολυτέλειάν της, ἀναφερόμενος ἔτσι συμβολικῶς ἀπὸ τὸ μερικὸν εἰς τὸ σύνολον (ἀπὸ τὴν πόλιν εἰς τὴν οἰκουμένην). Μοῦ φαίνεται δέ, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρίση ἔτσι καὶ D ὅλην γενικῶς τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν ἀσωτίαν· διότι γνωρίζει ἡ Ἁγία Γραφὴ νὰ χαρακτηρίζη ἀπὸ τὰς πόλεις τὰ ἤθη, ὅπως ὅταν λέγη· «Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, σεῖς οἱ ἄρχοντες τῶν Σοδόμων· προσέξατε τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ σας, λαὸς τῆς Γομόρρας».[131] Καὶ ὅμως διελέγετο πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔκαναν τὰ ἁμαρτωλὰ ἔργα τῶν Σοδόμων, δι' αὐτὸ τοὺς ὀνομάζει μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Σοδόμων. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἂν τοὺς ὀνομάζη ἔτσι ἀπὸ πατρίδα, ἀφοῦ καὶ πατέρας ἀναλόγου ἠθικῆς τοὺς δίδει, ὅταν λέγη· «ὁ πατέρας σου ἦτο Ἀμορραῖος, καὶ ἡ μήτηρ

131. Ἠσ. 1, 10.

σου Χετταία».[132] Καὶ δὲν σταματᾷ ἕως ἐδῶ τὴν κατηγορίαν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τὰ θηρία ἀκόμη ἀναφέρει τὸν λόγον (καὶ συγκρίνει μὲ αὐτὰ τοὺς κακούς)· E ἔτσι εἰς τὴν Καινὴν διαθήκην λέγει· «Φίδια, παιδιὰ ἀπὸ ὀχιές»·[133] εἰς τὴν Παλαιάν, πάλιν, Διαθήκην λέγει· «αὐγὰ ἀσπίδων ἐπωάζουν καὶ ἱστὸν ἀράχνης ἐξυφαίνουν».[134] Καὶ εἰς ἄλλο μέρος· «Δὲν εἶσθε σεῖς ὅπως οἱ Αἰθίοπες δι' ἐμέ;»[135] Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ αὐτούς, ποὺ ἔχουν ζήσει εἰς τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν ἀσέλγειαν τοὺς ὠνόμασεν Τυρίους. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς θὰ ἐπιβληθῶ —λέγει— καὶ θὰ ἐξουσιάσω· καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον θὰ τοὺς ἐξουσιάσω, ὥστε καὶ νὰ προσκυνήσουν αὐτοί· καὶ ὄχι ἁπλῶς νὰ προσκυνήσουν, 180 A ἀλλὰ νὰ προσφέρουν καὶ δῶρα καὶ ἀπαρχάς,[136] ποὺ εἶναι τὸ μέγιστον εἶδος λατρείας καὶ γνώρισμα ὑπερβολικῆς ὑπακοῆς. «Οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ θὰ ζητοῦν μὲ λιτανείας τὸ πρόσωπόν Σου». Τί σημαίνει θὰ λιτανεύσουν; Θὰ τιμήσουν, θὰ δοξάσουν οἱ μεγάλοι, αὐτοὶ ποὺ κατέχουν ὑψηλὰ ἀξιώματα τώρα. Πράγματι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὸ συμβαίνει· τοὺς ἐναρέτους τιμοῦν καὶ σέβονται ὅλοι, ἔστω καὶ ἐὰν εἶναι πλούσιοι ἢ κατέχουν ἀξιώματα. Διότι ἡ ἀρετὴ ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα.

Καὶ τὴν Ἐκκλησίαν βλέπετε, ὅτι τιμᾶται ἀπὸ ὅλους. Καὶ εἶπε σωστὰ «τὸ πρόσωπόν Σου», δηλαδὴ τὴν δόξαν Σου, τὸ κάλλος Σου, τὴν ὀμορφιάν Σου. Μετά, ἐπειδὴ ἀνέφερε τὸ πρόσωπον, καὶ φορέματα καὶ ὀμορφιά, B διὰ νὰ μὴ βάλης εἰς τὸν νοῦν σου τίποτε αἰσθητὸν ἀπὸ τὰ ὑλικώτερα, προσέθεσεν· «Ὅλη ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως παρέρχεται ἀπὸ μέσα, ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν της». Νὰ εἰσέλθης εἰς τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λέξεων, ἐξέτασε καὶ μάθε καλῶς τὴν ὀμορφιὰ τῆς ψυχῆς· δι' ἐκεῖνα σοῦ συζητῶ, ἔστω καὶ ἐὰν χρησιμοποιῶ τὴν λέξιν ἱματισμός, ἢ ὀμορφιά, ἢ χρυσάφι, ἢ κρόσσια, ἢ χρυσοῦφαντα, ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλην λέξιν, ὁ λόγος ὅμως ἀναφέρεται εἰς ὑψηλὰ καὶ βαθύτερα νοήματα, πρόκειται περὶ διδασκαλίας ψυχῆς, ὅσα λέγονται ἀφοροῦν τὴν ἀρετήν, τὴν ἐσωτερικὴν δόξαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπαναφέρει θαρρετὰ καὶ πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰς σωματικὰς εἰκόνας, ἀφοῦ διώρθωσε, μὲ ὅσα ἐλέ-

132. Ἰεζεκ. 16, 3.
133. Ματθ. 23, 33.
134. Ἠσ. 59, 5.
135. Ἀμὼς 9, 7.
136. Ἀπαρχαὶ ἐλέγοντο αἱ προσφοραὶ εἰς τὸν Ναόν, ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, τῶν πρώτων καρπῶν τῆς συγκομιδῆς.

χθησαν προηγουμένως, τὸν ἀκροατὴν μὲ τὴν παχυλὴν διάνοιαν. C «Μὲ κροσσωτὰ χρυσοκέντητα φορέματα ἔχει ἐνδυθῆ καὶ στολισθῆ». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἔχει ἐνδυθῆ ποικιλόχρωμα μὲ χρυσὲς ζῶνες, ποὺ σφίγγουν (τὴν μέσην)». Καὶ ἐδῶ πάλιν ἀπέδωσε τὴν ἀρετὴν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ χρυσαφιοῦ. Ἔτσι λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· «Ἂν δὲ κανεὶς κτίζῃ ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ θεμέλιον χρυσάφι, ἄργυρον, λίθους πολυτίμους, ἢ ξύλα, χαρτάρι, καλάμια»,[137] ἀποδίδων εἰς ἡμᾶς τὰς ἐννοίας τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας, μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ὑλικῶν αὐτῶν. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃς λοιπόν, ὅτι αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ ἐπιθυμητόν, δὲν σὲ ἀφήνει νὰ φαντάζεσαι τὰ πράγματα τοῦ ἔξω κόσμου, ἀλλὰ σύρει πρὸς τὰ μέσα τὴν διάνοιάν σου. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα φαίνεται ὡραῖον, ὅταν ἔχῃ ἐνδυθῆ μὲ αὐτά, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὀμορφαίνει ὅταν φορῇ τὴν ἐνδυμασίαν τῆς ἀρετῆς. «Θὰ ὁδηγηθοῦν ἀπὸ τὸν βασιλέα ἁγναὶ νεάνιδες, ποὺ θὰ τὴν ἀκολουθήσουν ὀπίσω της». D Ἄλλος ἑρμηνευτής· «Θὰ ἀκολουθήσουν». Ἄλλος πάλιν· «Θὰ παρουσιασθοῦν». «Αἱ φίλαι της θὰ ὁδηγηθοῦν εἰς Σέ, ποὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Νυμφίος. Θὰ βαδίσουν μὲ χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν· θὰ φθάσουν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Βασιλέως». Εἶδες τὰ φορέματα μὲ τὰ κρόσσια; Εἶδες τὴν χρυσοΰφαντη στολήν, τὸ ἄνθος τῆς παρθενίας; Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔνδυμα τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ πρόσεξε σὲ παρακαλῶ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ Προφήτου. Ἐπειδή, δηλαδή, δὲν ἐξήνθησε ἀμέσως ἡ ὡραιότης καὶ τὸ θεῖον ἀγαθὸν τῆς παρθενίας, μόλις ἱδρύθη ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ ὕστερα, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον χρόνον, δι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς τὸ παρουσιάζει μετὰ ἀπὸ αὐτά· μετὰ τὸ νὰ λησμονήσῃ αὐτή, ἡ νύμφη, τὸν λαόν της καὶ τὸν πατρικόν της οἶκον καὶ μετὰ τὸ νὰ φορέσῃ ἐκεῖνον τὸν στολισμὸν καὶ νὰ λάμψῃ μὲ ὀμορφιά. E Δι' αὐτὸ λέγει «Ὀπίσω ἀπὸ αὐτὴν αἱ φίλαι της θὰ προσαχθοῦν». Αἱ φίλαι (πλησίον) ὄχι ἁπλῶς κατὰ τὸν τόπον, ἀλλὰ ὅσαι συμφωνοῦν μαζί της καὶ κατὰ τὸν τρόπον καὶ κατὰ τὰ δόγματα· διότι βεβαίως τὰς γυναῖκας τῶν αἱρετικῶν, ποὺ ζοῦν μὲ ἁγνότητα καὶ ἄσκησιν, δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ τὰς ὀνομάσῃ κανεὶς παρθένους, ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκονται κοντὰ εἰς τὴν βασίλισσαν.[138] «Θὰ προχωροῦν μὲ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν». Πρόσεξε νὰ ἰδῇς ὅτι ἐδῶ ἀπαστράπτει τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν καὶ δείχνεται ὁλοφάνερα καὶ εἰς τὸν προφήτην ἐκείνη ἡ ἀποστολικὴ ἀπόφασις. Ποία, δηλαδή, ἀπόφασις; Ὅτι «ὅσαι ὑπανδρεύονται θὰ ἔχουν θλῖψιν εἰς τὸ σῶμα των».[139] Α 181 Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖναι θὰ ἔχουν θλῖψιν, ἔτσι καὶ ὅσαι ἀκολουθήσουν παρθενικὸν βίον θὰ ἔχουν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Διότι ἡ μὲν ἔγγαμος ἀναγκάζεται νὰ μεριμνᾷ καὶ διὰ τέκνα, καὶ διὰ σύζυγον, καὶ διὰ τὸ σπίτι, καὶ δι' ὑπηρέτας, καὶ διὰ συγγενεῖς, καὶ διὰ συμπεθέρους, καὶ διὰ γαμβρούς, καὶ διὰ τὰ ἐγγόνια καὶ διὰ τὰ ἐπακόλουθα τῆς πολυτεκνίας καὶ διὰ τὴν ἀτεκνίαν (ὄν καὶ δὲν εἶναι τώρα καιρὸς νὰ ἐκθέσωμεν τὴν χιονοθύελλα τοῦ γάμου)· ἡ δὲ παρθένος καθηλωμένη εἰς τὸν σταυρόν, ἐλεύθερη ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ ἀνωτέρα ἀπὸ τὰς φροντίδας τοῦ βίου, ἀπὸ τότε ποὺ ἐπῆρε τὴν ἀπόφασιν, ἀφοῦ κατενίκησε κάθε ἀμφιβολία, καὶ βλέπει καθημερινὰ πρὸς τὸν οὐρανόν, τρυγᾷ τὴν χαρὰν τοῦ πνεύματος, πλημμυρίζει ἀπὸ ἀγαλλίασιν. Ὄχι δὲ μόνον τὰ παρόντα, περιγράφει ὁ Προφήτης, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα ὑπαινίσσεται B, ὅπου, καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀναμένουν νὰ προϋπαντήσουν τὸν Νυμφίον μὲ χαρούμενες καὶ λαμπροφώτιστες λαμπάδες.[140] Ἐδῶ δὲ Ναὸν βασιλέως ἐννοεῖ τὰ ἀνάκτορα καὶ νυμφῶνα, τὸν νυμφικὸν θάλαμον. «Ἀντὶ τῶν προγόνων σου, ἐγεννήθησαν (ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς αὐτοὺς γάμους) τὰ παιδιά σου». Ἄλλος ἑρμηνευτής· «Θὰ ὑπάρξουν διὰ σὲ οἱ υἱοί σου». Ἐπειδὴ προηγουμένως ἀνέφερε λαὸν καὶ πατέρας καὶ εἶπε· «Νὰ λησμονήσῃς τὸν λαόν σου καὶ τὴν πατρικήν σου οἰκίαν», φανερώνων τώρα, ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἀπολαύσῃ πολλὴν εὐτυχίαν, προσέθεσεν αὐτό. Διότι ἔγινε μητέρα μυριάδων παιδιῶν ἡ στεῖρα· Ὥστε ἂν καὶ ἀπεσπάσθης ἀπὸ τοὺς γονεῖς σου, ὅμως οἱ χαρούμενοι ὅμιλοι τῶν παιδιῶν σου, θὰ εἶναι τόσον δοξασμένοι, τόσον περίλαμπροι καὶ ἐξακουστοί, ποὺ θὰ χορτάσουν πνευματικὰ ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην.

C Ἔχω δὲ τὴν γνώμην, ὅτι λέγει διὰ τοὺς ἀποστόλους, δι' αὐτοὺς ποὺ θὰ γίνουν διδάσκαλοι εἰς αὐτὴν τὴν Οἰκουμένην. Μετὰ προδιαγράφων τὴν δύναμίν τους, τὸ κῦρος τους καὶ τὴν δόξαν τους, λέγει «Θὰ ἀναδείξῃς αὐτοὺς ἄρχοντας εἰς ὅλην τὴν γῆν». Μήπως ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἑρμηνείαν αὐτά; Ἐγώ, τοὐλάχιστον, δὲν τὸ νομίζω, ὅπως ἀκριβῶς

137. Α' Κορινθ. 3, 12.

138. Εἰς τοὺς περιφήμους περὶ Παρθενίας λόγους του ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος, τονίζει ὅτι ἡ παρθενία δὲν ἔχει καθ' ἑαυτὴν καμμίαν ἀξίαν, ἐὰν ὁ ἀσκῶν αὐτὴν δὲν ἔχῃ ὀρθόδοξον φρόνημα.

139. Α' Κορινθ. 7, 28.

140. Συσχετίζει τὸ νόημα πρὸς τὴν παραβολὴν τῶν δέκα παρθένων. Ματθ. 25, 1 καὶ ἑξῆς.

δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπῃ κανείς, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι λαμπρός. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν ἀκόμη πιὸ φανερὰ εἶναι ὅσα ἔχουν εἰπωθῆ· διότι καὶ ὁλόκληρον τὴν Οἰκουμένην διέτρεξαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄρχοντες ἀνεδείχθησαν ἄρχοντες μὲ περισσότερον κῦρος, ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς ἀνώτεροι. Διότι πράγματι οἱ βασιλεῖς, μόνον ἐφ' ὅσον εἶναι ζωντανοί, ἐξουσιάζουν, ὅταν δὲ ἀποθάνουν καταργοῦνται· ἀπ' ἐναντίας αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι ἀφοῦ ἀπέθανον, τότε πρὸ παντὸς γίνονται κύριοι καὶ ἐξουσιασταί. D Καὶ οἱ μὲν νόμοι τῶν Βασιλέων ἰσχύουν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐπικρατείας των, ἐνῶ τὰ προστάγματα τῶν ἁλιέων ἔχουν ἐπεκταθῆ εἰς ὁλόκληρον τὴν Οἰκουμένην. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων δὲν ἠμπορεῖ νὰ νομοθετήσῃ διὰ τοὺς Πέρσας, οὔτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν διὰ τοὺς Ρωμαίους· ἐνῶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην ἐνομοθέτουν νόμους καὶ διὰ τοὺς Πέρσας καὶ διὰ τοὺς Ρωμαίους, καὶ διὰ τοὺς Θρᾶκας καὶ διὰ τοὺς Σκύθας καὶ διὰ τοὺς Μαύρους καὶ δι' ὁλόκληρον τὴν Οἰκουμένην καὶ οἱ νόμοι αὐτοὶ ἐπεκράτουν ὄχι μόνον ἐφ' ὅσον ἔζων, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἀπέθανον. Ἀναριθμήτους δὲ φορὰς θὰ προτιμοῦσαν αὐτοὶ ποὺ ἐδέχθησαν τὸν νόμον τῶν Ἀποστόλων νὰ σκοτωθοῦν, παρὰ νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς νόμους ἐκείνους.

E «Θὰ ἐνθυμοῦμαι καὶ θὰ διαλαλῶ τὸ ὄνομά Σου εἰς ὅλας τὰς γενεὰς τῶν γενεῶν». Δι' αὐτὸ λαοὶ θὰ σὲ ὑμνήσουν ἀκαταπαύστως». Ἄλλος λέγει· «Θὰ ἀναφέρω τὸ ὄνομά Σου εἰς κάθε γενεάν». Διὰ τοῦτο λαοὶ θὰ Σὲ ὑμνοῦν εἰς τὸ μέλλον ἀσταμάτητα». Ἄλλος, ἐπίσης, λέγει· «Δι' αὐτὸ λαοὶ θὰ Σὲ ὑμνήσουν». Ὡμίλησε διὰ τὴν ἔκτασιν τῆς κυριαρχίας των ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ μῆκος τῆς γῆς, πρὸς τὸ πλάτος τῆς Οἰκουμένης, 182 A πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, ποὺ ὑπετάγησαν. Ὁμιλεῖ ὅμως καὶ ἐξ ἄλλης πλευρᾶς διὰ τὴν δύναμιν αὐτῆς, ὅτι δηλαδὴ ἡ κυριαρχία τῶν Ἀποστόλων θὰ ἐπεκταθῆ ὄχι μόνον εἰς ὁλόκληρον τὴν Οἰκουμένην, ἀλλὰ θὰ παραμείνῃ καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνες. Ἀθάνατος, δηλαδή, λέγει θὰ εἶναι ἡ ἐνθύμησίς σου, γραμμένη ἄσβεστα εἰς τὰ βιβλία μας, γραμμένη εἰς τὰς πολιτείας, γραμμένη εἰς τὰ προστάγματα. Πρόσεξε πῶς ὁ Προφήτης προφητεύει καὶ τῆς ἰδικῆς του προφητείας τὴν ἀσταμάτητον συνέχειαν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «Θὰ ἐνθυμοῦμαι καὶ θὰ διαλαλῶ τὸ ὄνομά Σου εἰς ὅλας τὰς γενεὰς τῶν γενεῶν» αὐτὸ ἀκριβῶς ἐφανέρωσε. Ἂν καὶ θὰ ἀποθάνω ἐγὼ — λέγει — ἐν τούτοις θὰ σὲ ψάλλω ἀποθνήσκων. B Διότι τὸ μὲν σῶμα θὰ διαλυθῆ· τὰ γράμματα ὅμως μένουν καὶ ὁ νόμος διαρκεῖ. «Δι' αὐτὸ λαοὶ θὰ σὲ ὑμνολογοῦν».

Ἀπὸ ἐκεῖ, ποὺ ἤρχισεν, ἐδῶ καὶ ἐτελείωσεν, εἰς τὸν Χριστόν. «Δι' αὐτό». Ποῖον εἶναι τὸ «δι' αὐτό»; Ὅτι κατώρθωσες τόσον μεγάλα πράγματα, ὅτι τέτοιους ἄρχοντας ἐγκατέστησας, ὅτι ἐξεδίωξες τὴν κακίαν, ὅτι ἐφύτευσες τὴν ἀρετήν, ὅτι προσέλαβες τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας, ὅτι ἐπραγματοποίησες αὐτὰ ὅλα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθά· δι' ὅλα αὐτὰ ὁλόκληρος ἡ Οἰκουμένη θὰ Σοῦ προσφέρῃ ὕμνον, ὄχι δι' ὀλίγον μόνον χρόνον, οὔτε εἰς διάστημα δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἐτῶν, οὔτε ἕνα μέρος τῆς Οἰκουμένης, ἀλλὰ γῆ καὶ θάλασσα, τὸ κατοικημένον μέρος τῆς γῆς καὶ τὸ ἀκατοίκητον, εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας θὰ ψάλλουν, διακηρύσσοντες εὐγνωμοσύνην διὰ τὰ πραγματοποιηθέντα ἀγαθά. C Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἂς εὐχαριστήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν φιλάνθρωπον Χριστόν, διὰ τοῦ Ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ Ὁποίου ἀνήκει δόξα εἰς τὸν Πατέρα, μαζὶ μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕ' (45) ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος χάριν τῶν υἱῶν Κορέ, χάριν τῶν μυστηριωδῶν. Ἄλλος ἑρμηνευτής, «εἰς τὸν νικητὴν τῶν υἱῶν Κορέ». Ἄλλος θρησκευτικὸν τραγούδι διὰ τὰς νεότητας.

D «Ὁ Θεός μας ἀνεδείχθη δι' ἡμᾶς τὸ καταφύγιον καὶ ἡ δύναμις, βοηθὸς εἰς τὰς ὑπερβολικὰς θλίψεις, ποὺ μᾶς εὗρον». Ἄλλος ἑρμηνευτής. «Ὅταν εὑρισκόμουν εἰς θλίψεις». Διὰ τοῦτο δὲν θὰ φοβηθῶμεν καὶ ὅταν ἀκόμη συγκλονίζεται ἡ γῆ καὶ μετακινοῦνται τὰ ὄρη διὰ νὰ βυθισθοῦν εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσῶν». Ὁ Προφήτης χρησιμοποιεῖ τὴν συνηθισμένην φιλοσοφίαν· ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἀποσπᾷ τὸν ἀκροατὴν ἀπὸ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸν ἀνυψώνει εἰς τὴν ἐκ Θεοῦ ἐλπίδα. Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς λοιπὸν — λέγει — ὅπλα E καὶ τείχη καὶ χαντάκια· οὔτε χρηματικὴν περιουσίαν, καὶ πολεμικὴν ἐμπειρίαν καὶ πλῆθος ἀπὸ ἄλογα, οὔτε τόξα καὶ βέλη καὶ σιδερένιους θώρακες, οὔτε πλήθη ἀπὸ συμμάχους, οὔτε στρατιωτικὰς φάλαγγας, οὔτε σωματικὴν δύναμιν καὶ πεῖραν τῶν ἐχθρῶν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι πιὸ ἄτονα καὶ ἀπὸ τὸν ἱστὸ τῆς ἀράχνης καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν. Ἀλλὰ ἐὰν θέλῃς νὰ ἰδῇς τὴν ἀκατανίκητον δύναμιν, τὸ ἀδάμαστον καταφύγιον, τὸ ἀσφαλισμένον φρούριον, τὸν πύργον ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ γκρεμισθῇ, τότε νὰ καταφεύγῃς εἰς τὸν Θεόν, νὰ προσελκύῃς εἰς τὸν ἑαυτόν σου ἐκείνην τὴν δύναμιν. 183 A Καὶ σωστὰ εἶπε· «Ὁ Θεός μας ἀνεδείχθη δι' ἡμᾶς τὸ καταφύγιον καὶ ἡ δύναμις», φανερώνων ἔτσι, ὅτι ἄλλοτε μὲν νικῶμεν φεύγοντες, ἄλλοτε πάλιν παραμένοντες ἀκλόνητοι εἰς τὴν θέσιν μας καὶ πολεμοῦντες. Διότι καὶ τὰ δύο κανεὶς πρέπει νὰ κάνῃ· καὶ νὰ ἀντιστέκεται εἰς τὸν τόπον καὶ νὰ ὑποχωρῇ. Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἄλλοτε μὲν ὑποχωρῶν, ἄλλοτε, πάλιν, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον ἐκείνων, ποὺ ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀληθείας. Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ ὁ Χριστὸς διδάσκοντάς μας· τὸ ἴδιον πρέπει νὰ κάνωμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ νὰ γνωρίζωμεν ἐπακριβῶς τὰς προσφερομένας εὐκαιρίας, καὶ νὰ εὐχώμεθα μὲν νὰ μὴ εἰσερχώμεθα

εἰς πειρασμόν, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου·[1] ὅταν ὅμως ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ πειρασμοῦ, B νὰ μὴ δειλιάζωμεν, ἀλλὰ νὰ στέκωμεν γενναῖοι. «Βοηθὸς εἰς τὰς ὑπερβολικὰς θλίψεις, ποὺ μᾶς εὗρον». Αὐτὸ ποὺ ἔλεγα πολλάκις, τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ τώρα. Δὲν ἐμποδίζει ὁ Θεὸς νὰ ἔλθουν ἐναντίον μας αἱ θλίψεις· ἀλλ' ὅταν ὅμως ἔλθουν, στέκει κοντά μας καὶ μᾶς κάνει ὠφελίμους καὶ ἱκανούς. Ἡ λέξις «σφόδρα» πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ «βοηθός». Διότι δὲν βοηθεῖ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, ἀλλὰ πέραν ἀπὸ κάθε μέτρον μὲ τὸ νὰ χορηγῇ περισσοτέραν τὴν παρηγορίαν ἐκ τῆς συμμαχίας Του, ἀπὸ τὴν ὀδύνην ἐκ τῶν θλίψεων. Χορηγεῖ, δηλαδή, εἰς ἡμᾶς τόσον ἰσχυρὰν τὴν συμμαχίαν, ὄχι ὅσην χρειάζεται ἡ φύσις τῶν δυσχερειῶν, ἀλλὰ κατὰ πολὺ περισσοτέραν. «Διὰ τοῦτο δὲν θὰ φοβηθῶμεν» — λέγει — «καὶ ὅταν ἀκόμη συγκλονίζεται ἡ γῆ». C Βλέπεις πῶς προσφέρει περισσοτέραν τὴν βοήθειαν καὶ ἀπὸ περίσσιαν ἀφθονίαν; Διότι δὲν εἶπεν, ὄχι μόνον δὲν θὰ καταβληθῶμεν, οὔτε θὰ πέσωμεν, ἀλλὰ δὲν θὰ πάθωμεν οὔτε τὸ πιὸ κοινὸν φυσικὸν πάθος, τὸ νὰ φοβηθῶμεν καὶ νὰ τρομάξωμεν. Ἀπὸ ποῦ δὲ προέρχεται αὐτὴ ἡ ἀφοβία; Ἀπὸ τὴν ἄφθονον βοήθειαν; Ἐδῶ δὲ κάτω ἀπὸ τὰς λέξεις «γῆν» καὶ «ὄρη» καὶ «καρδίαν θαλασσῶν» δὲν ἐννοεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα αὐτῶν ὑπαινίσσεται τοὺς φοβεροὺς κινδύνους. Καὶ ἂν ἀκόμη ἴδωμεν τὰ πάντα νὰ ἔχουν ἀνακατευθῇ — λέγει — καὶ ἂν ἀνυπόφορον σεισμόν, καὶ ἂν ἴδωμεν νὰ συμβαίνουν ὅσα ποτὲ δὲν ἔχουν γίνει D καὶ ἂν τὴν ἰδίαν τὴν κτίσιν ἴδωμεν — διὰ νὰ εἴπῃ κανεὶς ἔτσι — νὰ κομματιάζεται καὶ τοὺς ὅρους τῆς φύσεως νὰ κινοῦνται καὶ ὅλα νὰ ξερριζώνωνται ἀπὸ τὰ θεμέλια καὶ νὰ ἀνακατεύωνται εἰς μίαν μᾶζαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα καὶ νὰ γίνεται τόσον ἰσχυρὸς σεισμός, παρ' ὅλα ταῦτα ὄχι μόνον δὲν θὰ ἔχωμεν καμφθῇ, ἀλλ' οὔτε κἂν θὰ φοβηθῶμεν. Ἡ δὲ αἰτία τῆς ἀπαθείας μας αὐτῆς εἶναι ὅτι ὁ Δεσπότης ὅλων αὐτῶν βοηθεῖ, μᾶς ἁπλώνει τὸ χέρι του, στέκει κοντά μας. Ἂν δὲ ὅταν συμβοῦν αὐτά, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φοβηθῶμεν, οὔτε ἠθέλομεν ἐξασθενήσει τελείως, πολὺ περισσότερον ὅταν ἐπέρχωνται ἐναντίον μας οἱ ἐχθροὶ καὶ παρατάσσωνται διὰ νὰ μᾶς πολεμήσουν. «Ἐβούϊξαν καὶ ἀνεστατώθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν (τῶν θαλασσῶν). E Ἀνεστατώθησαν τὰ βουνὰ μὲ τὴν τρομερὰν δύναμιν Αὐτοῦ (τοῦ Κυρίου)». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ὅταν βουΐζουν καὶ θολώνουν τὰ ὕδατα (τῶν

1. «...καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν» (Ματθ. 6, 13).

θαλασσῶν) καὶ σείωνται τὰ βουνὰ μὲ τὴν δόξαν Του».[2] Ἀφοῦ εἶπε, ὅτι δὲν θὰ φοβηθῶμεν ὅταν θὰ κομματιάζωνται ὅλα, ὁμιλεῖ εἰς τὸ ἑξῆς διὰ τὴν δύναμιν Αὐτοῦ, ὅτι εἶναι ἀκαταγώνιστος ἡ ἰσχύς Του. Καὶ πολὺ σωστὰ λέγει, δὲν ἔχομεν φοβηθῆ· καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ κάνει συνεχῶς, νὰ ἀνακηρύττῃ, δηλαδή, τὴν δύναμιν Του, ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὴν κτίσιν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ἴδιο κάνει καὶ ἐδῶ. 184 A Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει ἔχει, περίπου, τὸ ἑξῆς νόημα· τὰ κινεῖ ὅλα, τὰ σαλεύει, τοὺς ἀλλάζει θέσιν, ὅταν θέλῃ· τόσον πολὺ εἶναι εὔκολα εἰς Αὐτὸν ὅλα. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὰ πλήθη τῶν ἀνδρείων καὶ τοὺς πιὸ διακεκριμένους ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὸν ἀναρίθμητον λαὸν τῶν ἀντιθέτων. Διότι εἶναι τόσον ἰσχυρὰ ἡ δύναμίς Του, — λέγει — ὥστε ἀρκεῖ ἕνα ἁπλὸ νεῦμα, καὶ νὰ γίνουν ὅλα αὐτά. Πῶς λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ φοβούμεθα, ὅταν ἔχωμεν τέτοιον Δεσπότην; Διάψαλμα. Ἄλλος ἑρμηνευτὴς «Πάντοτε». «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμητικὰ ρεύματα». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς «Διαιρέσεις». Κατὰ δὲ τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον «Φαλαγαῦ». «Εὐφραίνουν τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ.[3] Ὁ Ὕψιστος ἡγίασε τὸ μέρος, B ποὺ θὰ εἶναι ὁ ἱερός του τόπος». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει «Τὸ ἅγιον, ποὺ θὰ κατασκηνώσῃ ὁ Ὕψιστος». «Ὁ Θεὸς κατοικεῖ εἰς τὸ μέσον αὐτῆς καὶ δὲν θὰ σαλευθῇ. Θὰ βοηθήσῃ αὐτὴν ὁ Θεὸς πρωΐ, πρωῒ ἀποτελεσματικά». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «γύρω ἀπὸ τὸν ὄρθρον». Ἄλλος, πάλιν· «Τὸ νὰ ρίψῃ εὐμενῶς τὸ βλέμμα Του κατὰ τὴν πρωΐαν». Ἀφοῦ ἀνέφερε διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχὺν Αὐτοῦ καὶ ὅτι εἰς Αὐτὸν εἶναι ὅλα εὔκολα, μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Προνοίας τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς Ἰουδαίους· μὲ ὀλίγας δὲ λέξεις παρουσιάζει τὰ καλά, ποὺ τοὺς ἔχει δώσει ὁ Θεός. Διότι Αὐτός, ποὺ εἶναι τόσον δυνατός, ὁ τόσον ἰσχυρὸς καὶ φοβερός, Αὐτὸς ποὺ ὅλα τὰ ἄγει καὶ τὰ φέρει, ποὺ τὰ σείει ὅλα καὶ τὰ κινεῖ, ποὺ τοὺς ἀλλάζει θέσιν καὶ τὰ μετακινεῖ, Αὐτὸς κατεπλούτισε τὴν πόλιν μας μὲ ἀναρίθμητα ἀγαθά. C Διότι ὁ ποταμὸς φανερώνει ἐδῶ τὴν ἀφθονίαν, μὲ τὴν ὁποίαν χορηγεῖ τὰς οὐρανίους δωρεάς, τὸ ἀνεμπόδιστον καὶ αὐτὸ ποὺ πλούσια ἔχει σκορπισθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν· ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· τὰ ἀγαθὰ χύνονται ἄφθονα εἰς ἡμᾶς, σὰν νὰ ἀναβλύζουν ἀδιακόπως ἀπὸ πολλὰς πηγάς. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ποταμός, διακλαδιζόμενος σὲ πολλὰ μέρη, ποτίζει τὴν χώραν ποὺ ἐκτείνεται ἐμπρός του, ἔτσι καὶ ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν εἰσρέει, σκορπᾶ μὲ ἀφθονίαν, ἁπλώνεται ψιθυριστά[1] καὶ καταλαμβάνει τὰ πάντα. Δὲν παρέχει δὲ εἰς ἡμᾶς μόνον ἀσφάλειαν, οὔτε καὶ βοήθειαν ἰσχυράν, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴν χαράν. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ὁ Ὕψιστος ἡγίασε τὸ μέρος, ποὺ θὰ εἶναι ὁ ἱερός Του τόπος». Καὶ τοῦτο εἶναι μέρος τῆς εὐεργεσίας Του ὄχι καὶ μικρόν, τὸ νὰ ὀνομάσῃ τὸν τόπον D σκήνωμα ἰδικόν Του. Καὶ δὲν ἔβαλε χωρὶς λόγον τὴν λέξιν «ὁ Ὕψιστος». Αὐτὸς λοιπόν, ποὺ εἶναι τόσον ὑψηλός, ποὺ δὲν περιέχεται εἰς κανένα τόπον, ἡ Ὕπαρξις ποὺ δὲν δύναται κανεὶς νὰ εὕρῃ λόγους νὰ τὴν ἐκφράσῃ, μᾶς ἔδωσε τὴν μεγάλην ἀξίαν νὰ ὀνομάσῃ τὴν πόλιν μας ἱερόν Του τόπον καὶ ἀπὸ παντοῦ τὴν διαφυλάττει. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς», ὅπως λέγει καὶ ἀλλοῦ· «Καὶ νὰ ἐγὼ εἶμαι μαζί σας».[5] Ἀπὸ παντοῦ τὴν περικυκλώνει· δι' αὐτὸ ὄχι μόνον δὲν θὰ πάθῃ κανένα κακόν, ἀλλὰ οὔτε κἂν θὰ σαλευθῇ. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ἐξησφάλισε E συμμαχίαν, ποὺ ἐνεργεῖ τάχιστα, ἐπειδὴ εἶναι ἕτοιμη διὰ νὰ δράσῃ καὶ προετοιμασμένη· διότι αὐτὸ σημαίνει ἡ λέξις «πρωΐ». Δὲν εἶναι συμμαχία τοῦ μέλλοντος, οὔτε ἀργοπορεῖ, ἀλλὰ πάντοτε νεαρὰ καὶ μὲ ἀκμὴ καὶ ἑτοίμη εἰς τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν «Ἐταράχθησαν τὰ ἔθνη». Ἄλλος ἑρμηνευτής· «Συνεκεντρώθησαν διὰ πόλεμον τὰ ἔθνη». «Ἐκινήθησαν βασίλεια. Ἐξέβαλε βροντερὴ φωνὴν ὁ Ὕψιστος, ἐσείσθη ὁλόκληρος ἡ γῆ». Ἐδῶ φανερώνει τὴν δύναμιν τῆς βοηθείας Του. Διότι δὲν ἦσαν τυχαῖοι οἱ ἐπιδρομεῖς· 185 A ἀλλὰ βασιλεῖς, ἔθνη ποὺ ἐπετέθησαν ἀπὸ παντοῦ, ποὺ ἐκύκλωσαν καὶ ἐπολιόρκησαν μίαν πόλιν. Καὶ ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἔπαθε κανένα κακὸν ἀπὸ αὐτοὺς ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ διεσώθη καὶ ἐνίκησε καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς ἐπιδρομεῖς. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐκλονίσθησαν βασίλεια, ἐξέβαλε βροντερὴν φωνὴν ὁ Ὕψιστος». Ὡσὰν νὰ εἴπῃ κανείς, ἀμέσως, μὲ πολεμικοὺς ἀλαλαγμοὺς τὰς πόλεις ἐκυρίευσε. Πράγματι ἡ λέξις εἶναι κάπως βαρειὰ καὶ ὀλίγον ἀνθρώπινον αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη. Ἐπειδὴ δὲν νικᾶ ὁ Θεὸς μὲ φωνὴν καὶ μὲ βοήν, ἀλλὰ μὲ μιὰ ματιὰ καὶ μὲ τὸ νὰ τὸ σκεφθῇ μονάχα. Ἀλλ' ὅμως ἀνυψώνων Αὐτὸν ἀπὸ τὰ παχύτερα, ἐσοφίσθη λέξιν μὲ νόημα ὑψηλότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας. Ἐπει-

2. Σύμμαχος.
3. Πρόκειται διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ.

1. Προφανῶς ἐδῶ νὰ ἐννοῆ τὸ πλῆθος τῶν φωνῶν, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται ἡ ὕπαρξις τόσων καὶ τόσων ὄντων, ὑφισταμένων χάρις εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.
5. Ματθ. 28, 20.

δή, δηλαδή, παρουσιάζει Αὐτὸν συνεχῶς νὰ εἶναι ὡπλισμένος, B διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὅλα ἐκεῖνα ἔχουν λεχθῆ μὲ μεταφορικὴν σημασίαν, ἀλληγορικὰ καὶ μὲ συγκατάβασιν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα μέτρα (διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην τίποτε ἀπὸ αὐτά), προσέθεσεν «ἐξέβαλε τὴν βροντερὴν φωνήν του καὶ ἐσείσθη ὁλόκληρος ἡ γῆ» ἀποδεικνύων ἔτσι ὅτι ὄχι μονάχα πόλεις καὶ ἔθνη καὶ χώρας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ στοιχεῖον τοῦ Σύμπαντος, τὴν γῆν, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ κινῇ. Γνωρίζει δὲ νὰ ὀνομάζῃ μὲ τὴν λέξιν «γῆ» τὰ πλήθη, ὅπως ὅταν λέγῃ «καὶ ἐπεκράτει εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν μία διάλεκτος».[6] Ὁ Κύριος τῶν Δυνάμεων εἶναι μαζί μας. Προστάτης μας εἶναι ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Ὁ Ἑβραῖος ἀντὶ νὰ εἴπῃ τῶν δυνάμεων», εἶπε «Σαβαώθ». Πρόσεχε νὰ ἴδῃς πῶς ἀπὸ τὴν γῆν ἀναβιβάζει τὸν λόγον ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὰ ἄπειρα πλήθη τῶν ἀγγέλων, C εἰς τὰ ἔθνη τῶν ἀρχαγγέλων, εἰς τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις. Διατί μοῦ ἀναφέρεις στρατόπεδα καὶ βαρβάρους καὶ ἀνθρώπους ποὺ χάνονται; λέγει. Προσπάθησε νὰ καταλάβῃς τὴν δύναμιν Αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Βασιλείαν εἰς τοὺς Οὐρανούς· πόσα στρατόπεδα τῶν ἀοράτων Δυνάμεων εἶναι ὑποτεταγμένα εἰς Αὐτόν. Καὶ πολὺ σωστὰ ὠνόμασε τὰ ἐπουράνια ὄντα δυνάμεις, ὑποδεικνύων, μὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν τὴν δύναμιν (τῶν ἐπουρανίων ὄντων). Τὸ ἴδιον πρᾶγμα τὸ λέγει καὶ εἰς ἄλλο μέρος· «Ἰσχυροί, ποὺ πραγματοποιεῖτε τὸ θέλημά Του».[7] Καὶ πράγματι κάποτε μόλις ἐβγῆκε κάποιος Ἄγγελος, ἐφόνευσε ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδας.[8] Τί λοιπὸν μήπως εἶναι μὲν δυνατός, δὲν θέλει ὅμως νὰ μᾶς ἁπλώσῃ τὸ εὐεργετικό του χέρι; Ἀλλὰ μήτε αὐτὸ νὰ φοβηθῇς, λέγει. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε· D «Προστάτης μας» καὶ θέλει λοιπὸν καὶ ἔχει τὴν δύναμιν· δι' αὐτὸ μὴ φοβᾶσαι.

Ἂν ὅμως ἡμεῖς εἴμεθα ἀνάξιοι; Ἀλλὰ ἡ φιλανθρωπία Του καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπη Του εἶναι πατρική. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν· «Ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ», ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· «Αὐτὴ εἶναι πάντοτε ἡ συνήθειά Του, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ». Διάψαλμα. Ἄλλος ἑρμηνευτής· «Πάντοτε». «Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὅσα θαυμαστὰ τρόπαια ἔστησεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καταπαύων πολέμους εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς. Συντρίβει τὰ τόξα καὶ σπάζει τὰ ὅπλα τῶν ἐχθρῶν (ἄλλος, εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, λέγει «ἐκομμάτιασε») καὶ τὰς μεγάλας ἀσπίδας κατακαίει». Ἄλλος, πάλιν, ἑρμηνευτὴς λέγει· E «καὶ τὰ πολεμικὰ ἁμάξια θὰ κατακαύσῃ μὲ φωτιά». Ἀφοῦ εἶπε διὰ τὴν γῆν, διὰ τὴν θάλασσαν, διὰ τὰ ὄρη, διὰ τὴν πνευματικὴν δωρεάν, ποὺ τοὺς ἔκανε, διὰ τὴν συμμαχίαν, πάλιν ἀναφέρεται εἰς τοὺς θεατὰς καί, ἀπὸ πολλὴν εὐχαρίστησιν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Δεσπότην, τοὺς καλεῖ νὰ θαυμάσουν τὰ τρόπαια, ἀνακηρύσσων τὰς νίκας, ποὺ ἐπραγματοποίησε χάριν αὐτῶν. Καὶ πολὺ σωστὰ εἶπε «τέρατα» (δηλαδὴ θαυμαστὰ γεγονότα) καὶ δὲν εἶπεν ἁπλῶς «νίκας» καὶ «τρόπαια». Διότι αὐτὰ ποὺ ἔγιναν, δὲν ἦσαν ἐπακόλουθα τῆς λογικῆς τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε καὶ ἡ ἔκβασις τῆς μάχης ἐκρίνετο ἀπὸ τὰ ὅπλα καὶ τὴν σωματικὴν δύναμιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ νεῦμα 186 A Θεοῦ· τὰ ἴδια τὰ πράγματα ἔδειχναν πῶς Αὐτὸς ὁ Ἴδιος ἦτο ὁ Στρατηγός.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἀνίσχυροι νικοῦσαν τοὺς δυνατούς, οἱ ὀλίγοι τοὺς πολλούς, οἱ κατακτημένοι τοὺς νικητάς, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα παρ' ἐλπίδα συνέβαιναν, δίκαια τὰ ὀνομάζει «τέρατα», ἀφοῦ κατὰ παράδοξον τρόπον συνέβαιναν καὶ ἔχει ἁπλωθῆ ἡ φήμη τους εἰς ὅλην τὴν γῆν.

Δὲν θὰ ἔσφαλλε δὲ κανείς, ἐὰν ἐξελάμβανε τοῦτο, ἀλληγορικῶς καὶ μετέφερε τὸ νόημά του καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς παρούσης ζωῆς. Διότι ὁ Θεὸς κατέπαυσε τὸν φοβερὸν πόλεμον τῶν δαιμόνων B καὶ ἥπλωσε τὴν εἰρήνην Του εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον καὶ ἠχρήστευσε καθ' ὁλοκληρίαν τὸν αἰσθητόν τους πόλεμον. Αὐτὸ δὲ φανερώνων προφητικῶς ὁ Ἡσαΐας ἔλεγεν· Θὰ συντρίψουν τὰς πολεμικάς των μαχαίρας, διὰ νὰ κατασκευάσουν ἄροτρα καὶ τὰς λόγχας των θὰ μετατρέψουν εἰς δρεπάνια καὶ δὲν θὰ πάρῃ ἔθνος μαχαίρι ἐναντίον ἄλλου ἔθνους, οὔτε θὰ μάθουν πλέον νὰ πολεμοῦν».[9] Διότι πρὶν νὰ παρουσιασθῇ ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐξεπαιδεύοντο εἰς τὰ ὅπλα καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἀκατάρτιστος εἰς τὸ πολεμικὸν αὐτὸ ἔργον· καὶ αἱ πόλεις ἐμάχοντο μεταξύ των καὶ παντοῦ ἐπεκράτει φιλοπόλεμον κλῖμα. Τώρα ὅμως τὸ περισσότερον μέρος τῆς οἰκουμένης εἰρηνεύει, καὶ ὅλοι, χωρὶς φόβον, ἀσχολοῦνται εἰς τὰς τέχνας, καλλιεργοῦν τὴν γῆν, καὶ ταξιδεύουν εἰς τὴν θάλασσαν· C ὀλίγος δὲ μόνον στρατὸς ὑπάρχει ποὺ ἔχει ταχθῆ διὰ τὴν προστασίαν ὅλων τῶν ἄλλων. Καὶ αὐτὸς ὅμως δὲν θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ, ἐὰν ἐκάναμε αὐτὰ ποὺ

6. Γεν. 11, 1.
7. Ψαλμ. 102, 20.
8. «Καὶ ἐγένετο ἕως νυκτὸς καὶ ἐξῆλθεν Ἄγγελος Κυρίου καὶ ἐπάταξεν ἐν τῇ παρεμβολῇ Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας» (Δ' Βασιλ. 19, 35).

9. Ἡσ. 2, 4.

ἔπρεπε καὶ δὲν ἐπεριμέναμε τὴν ὑπενθύμισιν τῶν καθηκόντων μας ἀπὸ τὰς θλίψεις. «Φωτιά» δὲ ἐδῶ ἀποκαλεῖ τὴν ὀργὴν Αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ· ἀναφέρει δέ, πράγματι, γεγονός, ποὺ ἔχει συμβῆ, διότι οἱ Ἰσραηλῖται κατέκαυσαν τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἅρματα τῶν ἀντιπάλων τους, ἀφοῦ τοὺς ἐνίκησαν κατὰ κράτος, ὅπως μᾶς λέγει καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ[10] ἀλλὰ καὶ ὅπως γνωρίζουν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ὅσοι ἀγαποῦν νὰ μελετοῦν. «Ἀφήσατε κάθε περισπασμὸν καὶ μάθετε πὼς ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός. Θὰ δοξασθῶ εἰς τὰ ἔθνη, θὰ δοξασθῶ εἰς τὴν γῆν». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Θεραπευθῆτε καὶ μάθετε». Ἄλλος, πάλιν· «Ἀφήσατε, διὰ νὰ μάθετε». Εἰς δὲ τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον λέγει· «Οὐαρφοῦ, οὐαδοῦ». D Ἔχω τὴν γνώμην πὼς ἐδῶ ἀπευθύνεται πρὸς τὰ ἔθνη, δηλαδὴ τοὺς εἰδωλολάτρας, διὰ νὰ τοὺς τονίσῃ τοῦτο· «Ἐμάθατε πὼς εἶναι ἰσχυρὸς καὶ ὅτι ἡ δύναμίς Του ἔχει ἁπλωθῆ εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην· πρέπει καὶ σεῖς λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείψετε τὰς εἰδωλολατρικὰς συνηθείας καὶ νὰ ξυγιάνετε τὴν ψυχήν σας». Καὶ τὸ «ἐάσατε» δὲ τὸ ἴδιον πρᾶγμα φανερώνει· νὰ ἀφήσετε τὴν πλάνην, νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἁμαρτωλὴ ζωή σας, νὰ ἀναπνεύσετε ἀπὸ τὴν ἀποπνικτικὴ ὁμίχλη τῶν πονηρῶν πραγμάτων, ποὺ σᾶς κατέχουν· διὰ νὰ κατορθώσετε νὰ γνωρίσετε ἐπακριβῶς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων ὁδηγούμενοι πρὸς τοῦτο ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν θαυμάτων καὶ ἔχοντες ἀφοσιωμένην τὴν ψυχήν σας. Διότι δὲν ἀρκοῦν μονάχα τὰ θαύματα, ἐὰν καὶ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι εὐγνώμων. E Ἐπειδὴ καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους θαύματα ἐγένοντο καὶ τίποτε πάρα πάνω δὲν κατωρθώθη διὰ τὴν σωτηρίαν των. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ δὲν φθάνουν μόνον αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου διὰ νὰ βλέπωμεν, ἐὰν δὲν εἶναι καὶ τὸ μάτι καθαρὸ καὶ γερό· ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ οὔτε μονάχα τὰ θαύματα εἶναι ἀρκετά. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἀφοῦ ὡμίλησε δι' ἐκεῖνα, συμβουλεύει αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ αὐτά, νὰ ἀνασάνουν ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ τοὺς κατέχουν διὰ νὰ μάθουν τὸν Θεόν, ποὺ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα. «Ἀφήσατε κάθε περισπασμὸν καὶ μάθετε, 187 A πὼς ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός», ὄχι τὰ εἴδωλα, οὔτε τὰ ξόανα». «Ἀφήσατε κάθε περισπασμὸν» λοιπὸν καὶ θὰ σᾶς παράσχω πολλὰς ἀποδείξεις. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «θὰ

10. «Καὶ οὐ μὴ λάβωσι ξύλα ἐκ τοῦ πεδίου οὐδὲ μὴ κόψωσιν ἐκ τῶν δρυμῶν, ἀλλ' ἢ τὰ ὅπλα κατακαύσουσι πυρί· καὶ προνομεύσουσι τοὺς προνομεύσαντας αὐτοὺς καὶ σκυλεύσουσι τοὺς σκυλεύσαντας αὐτούς, λέγει Κύριος» (Ἰεζ. 39, 10).

δοξασθῶ εἰς τὰ ἔθνη, θὰ δοξασθῶ εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν». Δηλαδὴ μὲ τὰ ἔργα θὰ φανερωθῶ σὲ σᾶς μεγάλος καὶ ὑψηλός. Διότι ἔχει μὲν ἐκείνη ἡ θεϊκὴ φύσις, ἡ καθαρὰ καὶ ἀνέκφραστος τὸ ἰδικόν της ὕψος, ἐπειδὴ ὅμως σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὸ διακρίνετε ἀμέσως, θὰ σᾶς τὸ παρουσιάσω καὶ μὲ τὰ ἔργα. Ὄχι δὲ μόνον μὲ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην, οὔτε μόνον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ καὶ σὲ σᾶς, τὰ ἔθνη. Ἔτσι λοιπὸν δοξάζεται, ἐξουσιάζων αὐτὰ καὶ ὑπερέχων· θαυματουργεῖ εἰς Βαβυλῶνα, B θαυματουργεῖ εἰς Αἴγυπτον, θαυματουργεῖ εἰς τὴν ἔρημον, θαυματουργεῖ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Οἰκουμένης, ὥστε αὐτοὶ ἀπὸ παντοῦ νὰ διδάσκωνται τὴν γνῶσιν Αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ. «Ὁ Κύριος τῶν ἐπουρανίων Δυνάμεων εἶναι μαζί μας, μᾶς προστατεύει ὁ Θεος τοῦ Ἰακώβ». Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Θεός, ποὺ εἶναι παντοῦ μεγαλοπρεπής, παντοῦ ὑψηλός, Αὐτὸς πάντοτε μαζί μας εὑρίσκεται.

Μὴ φοβῆσθε λοιπὸν καθόλου, οὔτε νὰ ταράσσεσθε, ἀφοῦ ἔχετε ἀκατανίκητον Δεσπότην· εἰς τὸν Ὁποῖον ἀνήκει ὅλη ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ μαζὶ εἰς τὸν ἄναρχον πατέρα, καὶ τὸ ζωοποιὸν Αὐτοῦ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ϛ' ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΣΤ' (46) ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος, χάριν τῶν υἱῶν Κορέ. Ἄλλος δέ, λέγει, εἰς τὸν νικοποιὸν τῶν υἱῶν Κορέ.

«Ὅλα τὰ ἔθνη χειροκροτήσατε». Ἄλλος ἑρμηνευτής· «μὲ τὸ χέρι». «Κραυγάσατε εἰς τὸν Θεὸν μὲ χαρούμενη ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν φωνήν». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει «Ἀναγγείλατε μὲ φωνὴν καθαρὰν εὐλογίας». «Διότι ὁ Κύριος εἶναι Θεὸς Ὕψιστος, ποὺ διεγείρει φόβον, βασιλεὺς μεγαλοπρεπὴς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

D Τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν ἔχει καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμός· ἀναφέρει νίκας καὶ τὰ τρόπαια ποὺ ἔχουν συμβῆ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν καὶ καλεῖ ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην εἰς δοξολογίαν δι' ὅσα ἔγιναν. Ἴσως ὅμως εἰς μερικοὺς φανῇ ὅτι τὸ προοίμιον αὐτὸ εἶναι ἀνάξιον τῆς συμβουλῆς τοῦ ἁγ. Πνεύματος καὶ ἡ τοιούτου εἴδους προτροπὴ διὰ κρότους, παταγους καὶ πολεμικὰς κραυγάς. Διότι ἴσως, θὰ ἔλεγε κανείς, αὐτὰ

δὲν ταιριάζουν εἰς αὐτοὺς ποὺ προσέρχονται εἰς τὸ σεμνὸν αὐτὸ σχολεῖον, ἀλλὰ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ θέατρον καὶ τὰ συμπόσια, τὸ νὰ κτυποῦν, δηλαδή, κρόταλα καὶ νὰ χειροκροτοῦν· ἐνῶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ διαπαιδαγωγοῦνται ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἁρμόζει ἡσυχία καὶ κοσμιότης.

E Τί λοιπὸν θέλουν νὰ μᾶς φανερώσουν τὰ λόγια αὐτὰ καὶ τί σημαίνει «ἀλαλαγμὸς» καὶ τί «κρότος»; Διότι καὶ αὐτὸ συνηθίζουν νὰ τὸ κάνουν ὅσοι εἶναι παρατεταγμένοι εἰς πόλεμον καὶ μάχην, νὰ ἐκβάλλουν, λέγω, πολεμικὰς κραυγὰς καὶ νὰ προκαλοῦν ἰσχυροὺς κρότους, διὰ νὰ τρομάξουν τοὺς ἐχθρούς. Ὁ δὲ ψαλμὸς καὶ διὰ τὰ δύο προτρέπει, καὶ νὰ κάνωμεν κρότον καὶ νὰ ἀλαλάζωμεν. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ λεγόμενον; Τίποτε ἄλλο δὲν φανερώνει, παρὰ πνευματικὴν εὐχαρίστησιν καὶ συμβολισμὸν νίκης.
188 A Ἐπειδὴ καὶ εἰς ἄλλο μέρος τῆς ἁγ. Γραφῆς παρουσιάζει ὁ προφήτης τοὺς ποταμοὺς νὰ κροτοῦν. «Οἱ ποταμοὶ» —λέγει— «ὅλοι μαζὶ ἂς χειροκροτήσουν».[11] Ὁ δὲ Ἡσαΐας καὶ τὰ δένδρα παρουσιάζει νὰ κάνουν αὐτό· ὁ ἴδιος δὲ πάλιν παρουσιάζει καὶ τὰ ὄρη νὰ χοροπηδοῦν καὶ τὰ βουνά,[12] ὄχι διὰ νὰ σκεφθῶμεν κάτι τέτοιο, ὅτι τάχα τὰ ὄρη χοροπηδοῦν καὶ τὰ βουνά, ἢ ὅτι οἱ ποταμοὶ χειροκροτοῦν ἢ ἔχουν χέρια (διότι αὐτὸ πιὰ εἶναι ἄκρα ἀνοησία), ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν τὴν ὑπεροχήν, τὸ ξεχείλισμα, τῆς πνευματικῆς εὐχαριστήσεως. Ἔτσι καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἠμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν.

Καὶ διατί δὲν εἶπε χαρῆτε καὶ πηδήσατε, ἀλλὰ «κροτήσατε» καὶ «ἀλαλάξατε»; Διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ἔξω ἀπὸ κάθε μέτρον πνευματικὴν ἡδονήν. B Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστός, ὅταν λέγῃ «σὺ δὲ ὅταν νηστεύῃς ἄλειψε τὸ κεφάλι σου καὶ νίψε τὸ πρόσωπόν σου»,[13] δὲν προτρέπει νὰ κατασκευασθῇ ἀλοιφὴ (διότι κανείς μας δὲν κάνει κάτι τέτοιο), ἀλλὰ νὰ δείξωμεν τὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ τὴν χαρὰν τῆς διανοίας (προτρέπει, δηλαδή, νὰ νηστεύῃ ὁ χριστιανὸς χαρούμενος καὶ ὄχι σκυθρωπός)· ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν ἐπήραμε τέτοια διαταγή, νὰ κτυπᾶμε τὰ χέρια, ἀλλὰ νὰ αἰσθανώμεθα πνευματικὴν ἡδονὴν καὶ νὰ εὐφραινώμεθα, ὅταν ψάλλωμεν. Πολὺ σωστὰ

11. Ψαλμ. 97, 8.
12. «Τὰ γὰρ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ ἐξαλοῦνται προσδεχόμενοι ὑμᾶς ἐν χαρᾷ καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ ἐπικροτήσει τοῖς κλάδοις» (Ἠσ. 55, 12).
13. Ματθ. 6, 17.

θὰ ἔκανε κανείς, ἐὰν ἤθελεν ἑρμηνεύσει τὸν ψαλμὸν ἀλληγορικῶς, ὑψούμενος ὑπεράνω τῆς ἀφηγήσεως. Διότι ἂν καὶ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὰ αἰσθητά, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ προλογίζει, C ἐν τούτοις ὅμως ὁδηγεῖ ἀσφαλῶς τὸν ἀκροατὴν πρὸς τὰ νοητά. Αὐτὸ δὲ ποὺ ἔλεγα προηγουμένως αὐτὸ θὰ ἐπαναλάβω καὶ τώρα· ἄλλα μὲν ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, πρέπει νὰ τὰ ἐννοήσωμεν, ὅπως ἔχουν λεχθῆ, ἄλλα δὲ πάλιν διαφορετικὰ πρὸς τὴν γραμματικὴν σημασίαν τῶν ἱερῶν κειμένων, ὅπως, παραδείγματος χάριν, συμβαίνει μὲ ἐκεῖνο τὸ χωρίον· «Λύκοι καὶ πρόβατα μαζὶ θὰ βοσκήσουν».[14] Δὲν θὰ πρέπει βεβαίως νὰ ἐννοήσωμεν λύκους καὶ πρόβατα, οὔτε ἄχυρα καὶ βόδι καὶ ταῦρον, ἀλλὰ μὲ τὴν εἰκόνα τῶν ἀλόγων ζώων χαρακτηρίζομεν τὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλα, πάλιν, χωρία θὰ πρέπει νὰ τὰ ἐννοήσωμεν διὰ διπλῆς ἑρμηνείας· καὶ τὰ αἰσθητά, δηλαδή, δεχόμενοι, κατὰ τὴν γραμματικήν των σημασίαν, ἀλλὰ καί, διὰ τῶν αἰσθητῶν, ἀναγόμενοι εἰς τὰ νοητά. Ὅπως ἀκριβῶς βλέπομεν εἰς τὸ ἀνέβασμα, διὰ τὴν θυσίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ· γνωρίζομεν, δηλαδή, καλῶς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, πράγματι προσεφέρθη δι' ὁλοκαύτωσιν εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἀλλὰ συγχρόνως ἀποσπῶμεν, ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν τοῦ υἱοῦ, καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ εἶναι D κρυμμένον εἰς τὸ νόημα, τὴν σταυρικὴν θυσίαν. Καὶ μὲ τὴν ἀφήγησιν πάλιν τοῦ προβάτου εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀποδίδομεν, ἀλληγορικῶς, τὴν εἰκόνα τοῦ πάθους.[15] Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ κάνωμεν. Διότι δὲν γίνεται λόγος μόνον διὰ τοὺς Ἄραβας καὶ τοὺς γείτονας· ἀλλὰ καλεῖ ὅλα τὰ ἔθνη. «Διότι ὁ Κύριος, ὁ Ὕψιστος, εἶναι φοβερὸς μέγας βασιλεὺς εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν». Διεγείρει λοιπόν, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατοῦ, μὲ τὸ νὰ τὸν προσκαλῇ νὰ προσέξῃ ἕνα τόσον ἀμέτρητον πλῆθος χαρμοσύνων ὑποσχέσεων, νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν πανήγυριν τῆς οἰκουμένης, καὶ εἰς κάποιαν θεϊκὴν καὶ πνευματικὴν ἑορτήν, E καὶ εἰς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν, ποὺ τὴν μετέφερεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοὺς οὐρανούς. Δι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει· «χειροκροτήσατε», δηλαδὴ νὰ χαρῆτε, νὰ χορεύσετε. Διότι καὶ ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου αὐτὸ συμβουλεύει, ὅταν λέγῃ· «Σκιρτήσατε»·[16] βεβαίως δὲν ἐννοεῖ νὰ τινάσε-

14. Ἠσ. 11, 6.
15. Πρόκειται περὶ τοῦ πασχαλινοῦ ἀμνοῦ τῶν Ἑβραίων, ποὺ περιγράφεται εἰς τὸ 12ον Κεφάλαιον τῆς Ἐξόδου.
16. Λουκᾶ 6, 23.

ται ὡσὰν τρελλὸς καὶ νὰ πηδᾷ (διότι αὐτὸ εἶναι ἀπολίτιστον), ἀλλὰ φανερώνει τὴν ὑπερβολικὴν χαράν. Ἐπειδὴ καὶ αὐτό, ποὺ ἔγινε, φέρει πολλὴν εὐχαρίστησιν. Διότι ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία διέτρεξεν ὅσα μέρη τῆς γῆς βλέπει ὁ ἥλιος καὶ ἐσώθη ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη καὶ αὐτοί, ποὺ προηγουμένως κατείχοντο ἀπὸ τὴν πλάνην, ἐπέδειξαν φιλοσοφίαν ἀνωτέραν ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν λατρείαν. «Ὅλα τὰ ἔθνη χειροκροτήσατε». 189 A Μὲ ἐκεῖνα τὰ μιαρά, πρὶν ἀπὸ αὐτό, χέρια —λέγει— τὰ ἁμαρτωλά, ποὺ καθημερινῶς ἐμολύνοντο μὲ τὸ αἷμα τῶν ἀκαθάρτων θυσιῶν, μὲ τὰ χέρια ἐκεῖνα, ποὺ ἐσφάξατε παιδιὰ καὶ ἀπετολμήσατε τὰ αἰσχρά, καὶ ποὺ ἐνεργήσατε ἐναντίον καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως, μὲ αὐτὰ τὰ χέρια χειροκροτήσατε τώρα. «Ἀλαλάξατε πρὸς τὸν Θεὸν μὲ χαρούμενη φωνήν». Μὲ τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ποὺ ἐγευθήκατε τὰς ἀκαθαρσίας, μὲ τὴν ὁποίαν ἐβγάλατε ἀπὸ τὸ στόμα σας τὰ βλάσφημα λόγια, μὲ αὐτὴν τώρα ἀλαλάξατε τὸ ᾆσμα τῆς νίκης. Διότι καὶ εἰς τὰ στρατεύματα ὑπάρχει συνήθεια, ὅταν καμφθῇ τὸ ἐχθρικὸν στράτευμα, νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν πλέον μάχην ἐκ παρατάξεως, B ἀλλὰ μὲ μιὰ κραυγή, μὲ μιὰ φωνὴ καὶ μὲ ἀλαλαγμὸν νὰ κατατρομάζουν τὰς ἤδη ἐξαντληθείσας ψυχὰς τῶν ἀντιπάλων· πρᾶγμα, ποὺ εἶναι ἀπόδειξις λαμπρᾶς νίκης καὶ μεγίστου κατορθώματος, ὅταν δηλαδὴ ὁ πόλεμος κρίνεται ὄχι ἀπὸ τὴν συμπλοκὴν τῶν ἀντιπάλων, ἀλλ' ὅταν ἀρκῇ διὰ τὴν νίκην ἡ κραυγὴ ἀντὶ τῶν ὅπλων καὶ τῶν χεριῶν.[17]

Τὸ ἔργον λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ ἔχει ὁλοκληρωθῆ εἰς τὸ ἀκέραιον· διότι Αὐτὸς ἐσταμάτησε τὸν φοβερὸν τοῦτον πόλεμον, ἀφοῦ ἔδεσε τὸν ἰσχυρὸν καὶ τοῦ ἀφήρεσε τὰ σκεύη. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι φιλάνθρωπος, δι' αὐτὸ αὐτούς, ποὺ καθόλου δὲν ἐκοπίασαν, τοὺς κάνει νὰ ὠφελοῦνται ἀπὸ τὴν νίκην καὶ τὰ τρόπαια καὶ τοὺς προετοιμάζει νὰ ἐκφέρουν τὴν ἐπινίκιον φωνήν, ὅπως ἀκριβῶς νὰ ἦσαν οἱ ἴδιοι, ποὺ εἶχον ἐπιτύχει τὰ κατορθώματα καὶ ἐνίκησαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὅλοι C κραυγάζομεν ὄχι κάποια ἀσήμαντον φωνήν, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ πανηγυρικήν· «Ποῦ εὑρίσκεται πλέον, θάνατε, τὸ δηλητηριασμένο κεντρί σου; Ποῦ εἶναι, Ἅδη, ἡ νίκη σου;».[18] Καὶ πάλιν· «Ὁ Θεὸς ἀνέβη μὲ ἀλαλαγμόν». Αὐτὸ λοιπὸν ἀναφέρεται εἰς τὸν ψαλμὸν τοῦτον. Καὶ εἰς ἄλλο πάλιν μέρος λέγει· «Ἀνέβηκες ὑψηλά, συνέλαβες αἰ-

17. Ἀξίζει νὰ προσεχθῇ ἡ εὐστοχία καὶ ἡ λεπτότης τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Εὔχεται ἡ μάστιξ τοῦ πολέμου νὰ περιορίζεται μόνον εἰς κραυγάς, διὰ νὰ ἀποφεύγεται ἡ αἱματηρὰ συμπλοκή.

18. Α' Κορινθ. 15, 55.

χμαλώτους, ἐπῆρες ἀπὸ ἀνθρώπους φόρον ὑπηκόων».[19] Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, κάποτε, συνέθεσαν ἐπινίκιον ᾆσμα, ὅταν κατεποντίζοντο τὰ στρατεύματα τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἔλεγον· «Ἂς ψάλωμεν εἰς τὸν Κύριον, διότι θριαμβευτικὰ ἔχει δοξασθῆ».[19α] Ἀλλ' ἡ ἰδική μας ἐπινίκιος φωνὴ εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα, ἐπειδὴ οἱ δαίμονες καὶ ὄχι οἱ Αἰγύπτιοι κατεποντίσθησαν· ἐπειδὴ ὄχι ὁ Φαραώ, ἀλλ' ὁ Διάβολος ἐνικήθη· ἐπειδὴ δὲν ἀνηρπάγησαν τὰ ὅπλα τὰ αἰσθητά, ἀλλ' ἀνετράπη ἐντελῶς ἡ κακκία· D ὄχι εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἀλλ' εἰς τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας·[19β] ἐπειδὴ δὲν ἐξερχόμεθα εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πλέομεν διὰ νὰ ἀγκυροβολήσωμεν πρὸς τὸν οὐρανόν· ἐπειδὴ δὲν τρώγωμεν τὸ μάννα, ἀλλὰ τρεφόμεθα μὲ τὸ Δεσποτικὸν Σῶμα·[19γ] ἐπειδὴ δὲν πίνομεν τὸ νερό, (ποὺ ἐξεπήγασε ἀπὸ τὴν πέτραν), ἀλλὰ τὸ αἷμα, (ποὺ ἐξεχύθη) ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Δεσπότου. Δι' αὐτὸ λοιπὸν μᾶς προτρέπει· «χειροκροτήσατε», διότι ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν λίθων καὶ τῶν ξύλων, ἐξεπεράσατε τοὺς οὐρανούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὐρανοὺς τῶν οὐρανῶν καὶ ἐστάθητε ὄρθιοι ἐνώπιον αὐτοῦ τούτου τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. «Ἀλαλάξατε» —λοιπόν— «πρὸς τὸν Θεὸν μὲ χαρούμενην φωνήν»· προσφέρετε, δηλαδή, εἰς Ἐκεῖνον τὴν εὐχαριστίαν, ἀποδώσατε εἰς Ἐκεῖνον τὴν νίκην, εἰς Ἐκεῖνον τὸ τρόπαιον. E Δὲν εἶναι ἀνθρώπινος ὁ πόλεμος, οὔτε ἡ μάχη αἰσθητή, οὔτε καὶ ὁ ἀγὼν διεξάγεται δι' ὑπόθεσιν τοῦ παρόντος βίου· ἀλλὰ διὰ τοὺς οὐρανοὺς καὶ ὅσα εὑρίσκονται εἰς τοὺς οὐρανούς. Αὐτὸς διεξήγαγεν ὡς στρατηγὸς τὸν πόλεμον καὶ παρεχώρησεν εἰς ἡμᾶς τοὺς καρποὺς τῆς νίκης. «Διότι ὁ Κύριος, ὁ Ὕψιστος εἶναι φοβερός, βασιλεὺς μεγαλοπρεπὴς εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν». Ποῦ εἶναι τώρα αὐτοί, ποὺ κρημνίζουν τὴν δόξαν τοῦ Μονογενοῦς;[20] Νά πῶς ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν «βασιλεὺς μέγας», χαρακτηρισμός, ποὺ ἔχει λεχθῆ διὰ τὸν Πατέρα. Διότι λέγει· «Νὰ μὴ ὁρκισθῇς εἰς τὸν οὐρανόν, διότι εἶναι θρόνος Αὐτοῦ· οὔτε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διότι εἶναι πόλις τοῦ Βασιλέως».[20α] Καὶ εἰς

19. Ψαλμ. 67, 19.

19α. Ἐξόδ. 15, 1.

19β. Τὸ ἅγιον Βάπτισμα.

19γ. Ἡ μετάληψις τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων.

20. Ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ὑπαινίσσεται τοὺς αἱρετικοὺς Ἀνομοίους, οἱ ὁποῖοι ἠρνοῦντο τὴν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ.

20α. Ματθ. 5, 34 - 35.

ἄλλον, πάλιν, μέρος τῆς Ἁγ. Γραφῆς λέγει· «Θεὸς ἰσχυρός, ποὺ ἐξουσιάζει».[21] 190 A πρᾶγμα, ποὺ σημαίνει βασιλεύς.

Ὅταν λοιπὸν ἀκούσῃς, ὅτι ὁ Δεσπότης σου προσηλώθη εἰς τὸ ξύλον, ὅτι ἐκρεμάσθη εἰς τὸν σταυρόν, ὅτι ἐτάφη, ὅτι κατέβηκε εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῆς γῆς, μὴ στενοχωρηθῇς, μὴ λυπηθῇς· διότι εἶναι ὕψιστος, καὶ μάλιστα ὕψιστος κατὰ φύσιν. Τὸ δὲ κατὰ φύσιν ὑψηλὸν δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὸ ὕψος, οὔτε ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ γίνῃ ταπεινόν· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν (θεληματικὴν) ταπείνωσίν του διαμένει τὸ ὕψος καὶ δείχνεται ὁλοφάνερα. Ἀφοῦ καὶ ὅταν ἀπέθανε, τότε κυρίως ἐφανέρωσε τὴν δύναμίν του κατὰ τοῦ θανάτου. «Τὸ φῶς λάμπει μέσα εἰς τὸ σκοτάδι, καὶ τὸ σκοτάδι δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸ ἐκμηδενίσῃ»·[22] ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ ὕψος του φανερώθηκε εἰς τὴν ταπεινότητά του. B Βλέπε λοιπὸν Αὐτὸν νὰ εἶναι εἰς τὸν Ἅδην καὶ νὰ σείῃ ὅλα τὰ ὑψηλά. Διότι τότε ὁ ἥλιος ἀπέστρεψε τὰς ἀκτῖνας του, τότε ἐσχίζοντο αἱ πέτραι, τότε τὸ καταπέτασμα τοῦ Ναοῦ ἐσχίζετο εἰς δύο, τότε ἡ γῆ ἐσείετο ἀπὸ σεισμόν, ὁ Ἰούδας ἀπηγχονίζετο, ὁ Πιλᾶτος καὶ ἡ γυναῖκα του κατελαμβάνοντο ἀπὸ φόβον καὶ αὐτός, ποὺ ἐδίκαζε, ἀπελογεῖτο.[23] Ὅταν λοιπὸν ἀκούσῃς, ὅτι τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ἐμαστίγωσαν, νὰ μὴ ταραχθῇς· ἀλλὰ πρόσεξε πῶς καὶ μέσα εἰς τὰ δεσμὰ Αὐτὸς δείχνει τὴν δύναμίν του. Εἶπε· «Ποῖον ζητεῖτε;» καὶ ἀμέσως ὅλους τοὺς ἔρριψε κατὰ γῆς.[24] Εἶδες πῶς εἶναι φοβερός, ἀφοῦ μονάχα μὲ τὴν φωνήν καὶ μὲ ἕνα νεῦμα τόσον δύσκολα πράγματα κάνει; C Ὅταν λοιπὸν ἴδῃς Αὐτὸν νεκρόν, φέρε εἰς τὸν νοῦν σου τὸν λίθον τοῦ τάφου νὰ σηκώνεται, τοὺς Ἀγγέλους, ποὺ παραμένουν φοβισμένοι εἰς τὸν τάφον, τὸν Ἅδην νὰ καταργῆται, τὸν θάνατον νὰ λειώνῃ, τοὺς δεσμώτας νὰ ἀπελευθερώνῃ· καὶ τότε θὰ ἴδῃς τὸ φοβερὸν Αὐτοῦ. Ἂν δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀτιμίας ἐπέδειξε τόσον φοβερὰ πράγματα εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὸν Ἅδην, πόσα δὲν θὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὸν καιρὸν τῆς μελλούσης παρουσίας Του; Ἄκουσε τοὺς δαίμονας, ποὺ ἀφρίζουν, ποὺ σπάζουν τὰ δεσμά, ποὺ κάνουν τὸν δρόμον ἀδιάβατον, τί λέγουν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ταπεινώσεως· «Τί ἔχομεν κοινὸν μεταξύ μας, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ;

21. Ἠσ. 6, 9 (κατὰ νόημα).
22. Ἰωάν. 1, 5.
23. Ματθ. 27, 3. 19. 51.
24. Ἰωάν. 18, 5-6.

Ἦλθες ἐδῶ νὰ μᾶς βασανίσῃς πρὶν ἔλθῃ ὁ καθωρισμένος καιρός».[25] Ἂν λοιπὸν ἔλεγαν αὐτὰ τότε, ὅταν θὰ ἔλθῃ πάλιν, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν θὰ σαλεύωνται, D καὶ ὁ ἥλιος θὰ σκοτεινιάσῃ, καὶ ἡ σελήνη δὲν θὰ δώσῃ τὸ φῶς της,[26] τότε τί θὰ εἰποῦν; Δι' αὐτὸ λέγει ὁ ψαλμῳδός· «Ὕψιστος, φοβερός». Ἀλλ' ὅμως τί ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς ἄξιον, διὰ νὰ περιγράψῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν ἀποστέλλῃ τοὺς Ἀγγέλους εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ὅταν ὅλα σείωνται, ὅταν ἡ γῆ σαλεύῃ, ἐπιστρέφουσα τοὺς νεκρούς, ποὺ ἐκράτει, ὅταν τὰ ἀναρίθμητα σώματα ἐγείρωνται ἀπὸ τοὺς τάφους, ὅταν ὁ οὐρανὸς συμμαζεύεται, σὰν ἕνα καταπέτασμα, ποὺ τυλίγεται· ὅταν θὰ τοποθετηθῇ τὸ φοβερὸν βῆμα, ὅταν οἱ πύρινοι ποταμοὶ θὰ κυλοῦν,[27] ὅταν θὰ ἀνοίγωνται βιβλία, ὅταν θὰ φέρωνται εἰς τὸ μέσον ὅλων, ὅσα ὁ καθένας ἔχει διαπράξει εἰς τὸ σκότος· E ὅταν θὰ φανερωθοῦν αἱ ἀνυπόφοροι τιμωρίαι καὶ ἐκεῖνα τὰ βασανιστήρια τῆς κολάσεως, ὅταν θὰ ἐνεργοῦν αἱ φοβεραὶ δυνάμεις, ποὺ θὰ ἀπειλοῦν, ὅταν θὰ ξεγυμνώνωνται ἀπὸ τὴν θήκην των τὰ σπαθιά, ὅταν θὰ ὁδηγοῦνται οἱ κολασμένοι πρὸς τὴν γέενναν· ὅταν ὅλα τὰ ἀξιώματα θὰ καταργοῦνται, καὶ βασιλέων, καὶ στρατηγῶν, καὶ ὑπάτων καὶ ὑπάρχων· ὅταν θὰ παρευρίσκωνται τόσον πλῆθος Ἀγγέλων, τάγματα μαρτύρων, προφητῶν, ἀποστόλων, ἱερέων, μοναχῶν, ὅταν θὰ ἐπιδίδωνται ἐκεῖνα τὰ ἀνείπωτα ἔπαθλα, τὰ βραβεῖα, ὅταν θὰ προσφέρωνται οἱ στέφανοι, ὅταν θὰ ἐκτεθοῦν τὰ ἀγαθά, ποὺ ξεπερνοῦν τὸν νοῦν;

191 A Ποῖος λόγος θὰ παρουσιάσῃ αὐτό; Διότι ἂν ὁ προφήτης ἐκουράστηκε περιτρέχων τὴν κτίσιν καὶ ἀνεπήδησε (ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν) λέγων· «Πόσον μεγάλα καὶ ἔνδοξα εἶναι τὰ ἔργα Σου, Κύριε»[28] καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἕνα μονάχα εἶδος τῆς Θείας Προνοίας ἐξετάζων μετὰ προσοχῆς ἐκραύγασεν· «Ὢ ἀπέραντον βάθος πλούτου»·[29] ποῖος θὰ ἠμποροῦσε μὲ λόγους νὰ περιγράψῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; Ἐπειδὴ προεῖδε ὅλα αὐτὰ ὁ προφήτης ἔλεγε· «Διότι ὁ Κύριος, ὁ Ὕψιστος, εἶναι φοβερός, μέγας βασιλεὺς εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν», φανερώνων ἔτσι τὴν σωτηρίαν ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Ἦτο βεβαίως καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ βασιλεὺς μέγας· ἀλλὰ τὸν ἀγνοοῦσαν. Διότι «ὁ κόσμος

25. Ματθ. 8, 29.
26. Ματθ. 24, 29.
27. Δανιὴλ 7, 9-10.
28. Ψαλμ. 91, 6.
29. Ρωμ. 11, 33.

δι' Αὐτοῦ ἐδημιουργήθη καὶ ὅμως ὁ κόσμος δὲν τὸν ἀνεγνώρισε».[30] Τώρα δὰ ὅμως καὶ αὐτὸ τὸ κατώρθωσε, ὥστε B καὶ σύμφωνα μὲ τὴν μετ' Αὐτοῦ γνωριμίαν μας νὰ γίνῃ μέγας βασιλεύς. Διότι πῶς νὰ μὴ εἶναι μέγας, Αὐτός, ποὺ πτωχοὺς ἁλιεῖς, ἀγραμμάτους, ἰδιώτας, ἕνδεκα κατὰ τὸν ἀριθμόν, ἀσημάντους, πρόσφυγας, χωρὶς ὡρισμένην πόλιν, πιὸ ἀφώνους καὶ ἀπὸ τοὺς ἰχθεῖς, μὲ ἕνα μονάχα χιτῶνα, ἀνυποδήτους, γυμνούς, ἀφοῦ τοὺς ἀπέστειλεν εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, κατέκτησε (δι' αὐτῶν) τοὺς πάντας μὲ ἕνα ἁπλοῦν πρόσταγμα; Τοῦτο πράγματι σημαίνει νὰ εἶναι μέγας βασιλεύς· Αὐτὸς ποὺ ἐκαθάρισε τὴν οἰκουμένην ἀπὸ τὴν πλάνην, καὶ ἐπανέφερε τὴν ἀλήθειαν μέσα σὲ μιὰ σύντομη στιγμὴ καὶ κατήργησε τὴν τυραννίαν τοῦ Διαβόλου· Αὐτὸς ποὺ ἦτο μέγας βασιλεὺς καὶ πρὶν νὰ ἀποκτήσῃ ὑπηκόους, ὄχι διότι ἐστήριζε τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας Του εἰς δούλους, οὔτε εἰς τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα καὶ τὰ ἱμάτια, ἀλλὰ διότι εἶχε τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα εἰς τὴν ἰδίαν Αὐτοῦ φύσιν. C Διότι «ἐγὼ» —λέγει— «δι' αὐτὸ ἔχω γίνει».[31] Τοῦτο πράγματι σημαίνει νὰ εἶναι μέγας βασιλεύς· Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει δεχθῆ ἀπ' ἔξω τὴν τιμήν, Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κανένα διὰ νὰ εἶναι βασιλεύς, Αὐτὸς ποὺ κάνει ὅσα θέλει. Λέγει, δηλαδή· «Ἀφοῦ πορευθῆτε, διδάξατε ὅλα τὰ ἔθνη»·[31α] καὶ ὁ λόγος ἀμέσως γίνεται ἔργον. «Θέλω, καθαρίσου», «Εἰς σὲ λέγω, τὸ δαιμόνιον τὸ κωφόν, ἔβγα ἀπὸ αὐτόν», «Σιώπα, πάψε». «Πηγαίνετε εἰς τὸ πῦρ ποὺ ἔχει ἑτοιμασθῆ διὰ τὸν Διάβολον», «Ἐλᾶτε, κληρονομήσετε τὴν Βασιλείαν, ποὺ ἔχει ἑτοιμασθῆ διὰ Σᾶς, πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου».[32] Βλέπεις παντοῦ τὴν ἐξουσίαν; Βλέπεις παντοῦ τὴν δύναμιν; D Τόσον πολύ, κατέκτησεν αὐτούς, ποὺ τὸν ὑπήκουσαν, ὥστε νὰ τοὺς πείσῃ νὰ προτιμοῦν νὰ διακινδυνεύουν τὴν ζωήν των, παρὰ νὰ παραβοῦν τὸ πρόσταγμα. Ὁ μὲν ἐπίγειος βασιλεὺς ἔχει τὰς τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ὑπηκόους του· Αὐτὸς ὅμως προσφέρει εἰς τοὺς ὑπηκόους τὴν τιμήν. Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ ὁ ἐπίγειος κατ' ὄνομα μόνον εἶναι βασιλεύς, ἐνῷ Ἐκεῖνος (δηλαδὴ ὁ Χριστὸς) εἰς

30. Ἰωάν. 1, 10.
31. Κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κειμένου «γεγένημαι», μὲ ἕνα (ν)· τὸ ἁγιογραφικὸν ὅμως χωρίον Ἰωάν. 18, 37 ἔχει «γεγέννημαι» μὲ δύο (ν), ποὺ σημαίνει ἐγεννήθην.
31α. Ματθ. 28, 19.
32. Ματθ. 8, 3. Μάρκ. 9, 25. 4, 39. Ματθ. 25, 41. 25, 34.

τὴν πραγματικότητα. Βασιλεὺς μεγάλος, ποὺ ἔκανε οὐρανὸν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ τοὺς βαρβάρους κατέστησεν ἱκανοὺς νὰ φιλοσοφοῦν, καὶ τοὺς προέτρεψε νὰ μιμοῦνται τοὺς Ἀγγέλους. «Καθυπέταξε λαοὺς εἰς ἡμᾶς καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας μας». Ὢ τοῦ θαύματος! Αὐτούς, ποὺ Τὸν ἐσταύρωσαν, τοὺς ἔπεισε νὰ προσκυνοῦν· αὐτούς, ποὺ ὕβριζαν, αὐτούς, E ποὺ ἐβλασφημοῦσαν, αὐτοὺς ποὺ ἦσαν προσηλωμένοι εἰς τὴν λατρείαν τῶν λίθων, αὐτοὺς ὅλους ἐδίδαξεν καὶ τὰς ψυχάς των ἀκόμη νὰ θυσιάζουν κατὰ διαταγήν Του. Διότι δὲν ἦτο τὸ κατόρθωμα τῶν Ἀποστόλων, ἀλλ' Ἐκείνου, ποὺ προητοίμαζε εἰς αὐτοὺς τὸν δρόμον καὶ ἐκίνει τὴν ψυχήν των. Διότι πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ ἁλιεὺς ἢ ὁ σκηνοποιὸς νὰ μεταβάλλουν τόσην οἰκουμένην, ἂν οἱ λόγοι Ἐκείνου δὲν ἐγκρέμιζαν ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια; Ἀφοῦ γόητας, καὶ τυράννους, καὶ ρήτορας καὶ 192 A φιλοσόφους καὶ ὅλους, ποὺ ἀντεστέκοντο τοὺς ἐσκόρπιζαν σὰν σκόνι καὶ τοὺς διέλυαν σὰν καπνό, ἐξήπλωναν ἔτσι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, ὄχι μὲ ὅπλα, ἢ μὲ χρηματικὴν περιουσία, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντες μονάχα λόγους ἁπλούς· μᾶλλον ὅμως δὲν ἦσαν λόγοι ἁπλοῖ, ἀλλὰ δυνατώτεροι ἀπὸ κάθε ἔργον. Μὲ ποῖον λοιπὸν τρόπον; Ἐπεκαλοῦντο τὸ ὄνομα τοῦ Σταυρωθέντος καὶ ὁ θάνατος ἐδραπέτευε καὶ δαίμονες ἐτρέποντο εἰς φυγήν, ἀσθένειαι ἐθεραπεύοντο, βλάβαι σώματος διωρθώνοντο, κακία ἐδιώκετο, κίνδυνοι ἐξηφανίζοντο καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως μετεβάλλοντο. Ὅταν λοιπὸν μᾶς λέγουν, διατί δὲν ἐβοήθησε τὸν ἑαυτόν του ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν; νὰ ἀπαντῶμεν· πὼς αὐτό, ποὺ συνέβη ἦτο πιὸ ἀξιοθαύμαστον. B Διότι δὲν ἦτο τὸ ἴδιον νὰ καταβῇ ἀπὸ τὸν σταυρὸν καί, μετὰ τὴν σταύρωσίν Του, νὰ ἀναστήσουν τόσους νεκροὺς οἱ Ἀπόστολοι ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά Του. Ὅτι δὲ καὶ τότε θεληματικὰ παρέμενε εἰς τὸν Σταυρόν, τὸ ἐφανέρωσεν ἀπὸ τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα. Διότι Αὐτός, ποὺ ἐξεδίωξε τὸν θάνατον ἀπὸ ἄλλους, ὅταν εἶχε πλέον ἐπέλθῃ εἰς αὐτούς, πολὺ περισσότερον θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν ἀποκρούσῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, πρὶν νὰ ἐπέλθῃ καὶ Ἐκεῖνος, ποὺ ἔδιδεν εἰς ἄλλους ζωήν, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὴν προσφέρῃ εἰς τὸν Ἑαυτόν του· πρᾶγμα ποὺ ἔκανε μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας ἀναστηθεὶς ἐκ νεκρῶν ἀπὸ ὑπεροχὴν δυνάμεως. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐφανέρωσεν μὲ τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα. C Διότι ὅταν τὸ ὄνομά Του φαίνεται νὰ ἔχῃ τόσον μεγάλην δύναμιν ἐπάνω εἰς ξένα σώματα, ὥστε ἐπικαλούμενον νὰ φυγαδεύῃ τὸν θάνατον, κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι καὶ εἰς τὸ ἰδικόν

του ἐπαρουσίασε πολλὴν τὴν δύναμιν καὶ ὑπέταξε τὸν θάνατον. «Ὑπέταξε λαοὺς εἰς ἡμᾶς καὶ ἔθνη κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας μας». Πρόσεξε τὴν σοφίαν τοῦ προφήτου, πῶς ὅλα τὰ λέγει μὲ ἀκρίβειαν. Αὐτό, δηλαδή, πού μετὰ ταῦτα ἔλεγον οἱ Ἀπόστολοι· «Τί μᾶς προσέχετε, ὡσὰν ἡμεῖς μὲ τὴν ἰδίαν δύναμιν ἢ εὐσέβειαν νὰ ἐκάμαμε αὐτὸν νὰ περιπατῇ;»[33] αὐτὸ τὸ ἀναφέρει ἀπὸ τότε ὁ προφήτης, ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Τὸ δὲ «ὑπὸ τοὺς πόδας» φανερώνει αὐτό, πού ἔχει ὑποταχθῆ, μᾶλλον δὲ τὸ μέγεθος τῆς ὑποταγῆς. **D** Καὶ ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ὑποταγῆς, ἄκουσε. Λέγει (εἰς τὰς Πράξεις)· «Ὅσοι ἦσαν ἰδιοκτῆται χωραφιῶν ἢ σπιτιῶν, ἀφοῦ τὰ ἐπωλοῦσαν ἔφερον τὸ ἀντίτιμον τῆς ἀξίας καὶ τὸ ἔθεταν μὲ εὐλάβειαν εἰς τὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων».[34] Ἄλλοι πάλιν μαζὶ μὲ τὰ χρήματα καὶ τὴν ζωήν των προσέφεραν. Διότι «αὐτοὶ» —λέγει— «ἔβαλαν τὸ κεφάλι των, διὰ νὰ μὲ σώσουν ἀπὸ θανάσιμον κίνδυνον».[35] Καὶ δι' ἄλλους πάλιν γράφων ἔλεγεν· «Ἂν ἦτο δυνατὸν καὶ τὰ μάτια σας θὰ ἐβγάζατε νὰ μοῦ δώσετε».[36] Καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους ἔγραφεν ὁ ἀπ. Παῦλος εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολήν του· «Νὰ δηλαδὴ αὐτὸ τοῦτο, τὸ νὰ λυπηθῆτε κατὰ Θεόν, πόσον ἀνέπτυξε τὴν δραστηριότητά σας· **E** ἀλλὰ καὶ ποίαν ἀπολογίαν σᾶς ἐνέπνευσεν, ἀλλὰ καὶ πόσην ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ καὶ φόβον, ἀλλὰ καὶ σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ μὲ ἴδητε, ἀλλὰ καὶ ἱερὸν ζῆλον, ἀλλὰ καὶ διάθεσιν τιμωρίας τοῦ ἐνόχου».[37] Τόσον πολὺ ἔτρεμον καὶ ἐφοβοῦντο τοὺς Ἀποστόλους. Καὶ ὁ Λουκᾶς γράφει πάλιν εἰς τὰς πράξεις· «Καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ τοὺς πλησιάσῃ, ἀλλ' ὁ λαὸς τοὺς ἐτιμοῦσε καὶ τοὺς ἐδόξαζε».[38] Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· «Τί θέλετε νὰ ἔλθω εἰς σᾶς μὲ τιμωρητικὴν ράβδον, ἢ μὲ ἀγάπην καὶ πνεῦμα πρᾳότητος;».[39]

193 **A** Εἶδες αὐθεντίαν καὶ ἐξουσίαν; Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ἔκαμε ἐκεῖνος ὁ λόγος, πού τοὺς εἶπε, ὅταν τοὺς ἔστελλε εἰς τὸ κήρυγμα, ὅτι «ἐγὼ εἶμαι μαζί σας».[40] Αὐτὸς ἐγκρέμιζε τὰ ἐμπόδια πορευόμενος ἔμπρὸς ἀπὸ αὐτούς· Αὐτὸς τὰ ἐτακτοποιοῦσε ὅλα καλὰ καὶ τὰ δύσκολα τὰ ἔκανε εὔ-

33. Πράξ. 3, 12.
34. Πράξ. 4, 34.
35. Ρωμ. 16, 4.
36. Γαλάτ. 4, 15.
37. Β' Κορινθ. 7, 11.
38. Πράξ. 5, 13.
39. Α' Κορινθ. 4, 21.
40. Ματθ. 28, 20.

κολα. Ἂν καὶ παντοῦ ὑπῆρχαν πόλεμοι, παντοῦ γκρεμοὶ καὶ σκόπελοι καὶ δὲν εὑρίσκετο μέρος οὔτε τὸ πόδι νὰ ἀκουμπήσῃ, οὔτε νὰ σταθῆ· ὅλα τὰ λιμάνια ἦσαν φραγμένα, κάθε σπίτι εἶχε ἀποκλεισθῆ δι' αὐτούς, ὅλων τὰ αὐτιὰ εἶχαν σφραγισθῆ. Ἀλλ' ὅμως ἀκριβῶς τότε καὶ εἰσήρχοντο καὶ ὡμιλοῦσαν καὶ ὅλα τὰ ὀχυρώματα τῶν ἐχθρῶν ἐγκρέμιζον, τόσον ἀποφασιστικά, ὥστε καὶ τὴν ζωήν των νὰ δίδουν **B** καὶ ἀναριθμήτους κινδύνους νὰ ὑπομένουν πρὸς χάριν τοῦ κηρύγματός των. «Ἐξέλεξε δι' ἡμᾶς τὴν κληρονομίαν Του, τὸ ὄμορφον καύχημα τοῦ Ἰακώβ, πού τὸ ἠγάπησεν πολύ». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Τὸ δοξασμένο καύχημα». Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς προφητείας. Προηγουμένως ἔλεγεν· «Ὑπέταξεν εἰς ἡμᾶς λαοὺς καὶ ἔθνη». Καὶ πράγματι πρῶτα οἱ Ἰουδαῖοι προσῆλθον (εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν Ἐκκλησίαν)· ἀρχικῶς μὲν τρεῖς χιλιάδες, κατόπιν πέντε χιλιάδες καὶ κατόπιν ἠκολούθησαν τὰ ἔθνη.[41] Καὶ ὁ ἴδιος, πάλιν, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, καὶ ἐκεῖνα πρέπει νὰ τὰ ὁδηγῶ καὶ θὰ γίνῃ μία ποίμνη, ἕνας ποιμένας».[42] Μετὰ διὰ νὰ μὴ ἀπορῇ κανείς, ὅταν θὰ ἀκούσῃ τὸ «ἐξέλεξε δι' ἡμᾶς τὴν κληρονομίαν του» καὶ βασανίζεται ἀπὸ τὰς σκέψεις καὶ λέγει: **C** Μὰ πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν τώρα νὰ μὴ πιστεύουν οἱ Ἰουδαῖοι; Ἔλυσε τὴν ἀπορίαν μὲ τὴν ἐπεξήγησιν, πού προσέθεσε. Διότι πρὸ παντὸς ἐκείνους (ἐκ τῶν Ἰουδαίων) ἐξέλεξε, πού ἦσαν τὸ μερίδιόν του καὶ κανένα δὲν ἄφησε ἀπὸ ἐκείνους, πού τοῦ ἀνῆκαν. Ἂν δὲ ἤθελες ἐπιζητήσει καὶ τὸν σκοπὸν (τῆς ἐνεργείας) ἄκουσε τὰ ἑπόμενα· διότι προσθέτει: «τὸ ὄμορφον καύχημα τοῦ Ἰακώβ, πού τὸ ἠγάπησε πολύ». Ἐδῶ δηλαδὴ ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἐννοεῖ τοὺς πιστούς, ὅπως ἀκριβῶς ἔδειξε καὶ ὁ Παῦλος ὅταν ἔλεγεν· «Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἔχει διαψευσθῆ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, διότι πραγματικοὶ Ἰσραηλῖται δὲν εἶναι ὅλοι ὅσοι κατάγονται σαρκικῶς ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ... ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ἰσαὰκ θὰ ὀνομασθοῦν οἱ ἀληθινοὶ ἀπόγονοί σου· πρᾶγμα πού σημαίνει, ὅτι τέκνα Θεοῦ δὲν εἶναι ὅσοι γεννῶνται κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους· ἀλλὰ γνήσια τέκνα Του θεωροῦνται ὅσοι γεννῶνται σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ».[43]

D Ὄμορφο καύχημα δὲ τοῦ λαοῦ πολὺ φυσικὸν εἶναι

41. Πράξ. 2, 41 καὶ 4, 4.
42. Ἰωάν. 10, 16.
43. Ρωμ. 9, 6-8.

νὰ λέγωνται οἱ πιστοί. Διότι τί ὑπάρχει ὡραιότερον ἀπὸ
ἐκείνους, ποὺ ἐπίστευσαν; Ὀνομάζει δὲ κληρονομίαν ἰδι-
κήν του τὸ ('Ισραηλιτικὸν) ἔθνος, ὄχι διότι παρημέλησε
ποτὲ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἔτσι φανερώνει τὴν ἔντασιν τῆς ἀγά-
πης καὶ τῆς φιλίας, ποὺ αἰσθάνεται πρὸς αὐτούς, καθὼς
καὶ τὴν περισσὴν φροντίδα. Καὶ διὰ νὰ μάθης τὴν ἀκριβο-
λογίαν τοῦ προφήτου, πρόσεχε νὰ ἰδῆς πῶς μεταχειρίζεται
τὴν λέξιν, ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ πολλοὶ διὰ τὰ πράγματα,
ποὺ ἀγοράζουν. Διότι πολλοί, πολλὰς φοράς, ὅταν ἀγο-
ράζουν διάφορα πράγματα, ὄμορφα ὀνομάζουν μόνον ἐ-
κεῖνα, ποὺ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ ἄλλα. Διὰ νὰ δείξῃ λοιπὸν
πῶς δὲν θὰ σωθοῦν ὅλοι εἶπε· «τὸ ὄμορφο καύχημα τοῦ
Ἰακώβ». E Αὐτὰ καὶ τὰ Εὐαγγέλια τὰ φανερώνουν μὲ ἀνα-
ριθμήτους παραβολάς. «Ἀνέβη ὁ Θεὸς εἰς τὸν οὐρανὸν μὲ
ἀλαλαγμόν». Δὲν εἶπεν· «ἀνεβιβάσθη», ἀλλ' «ἀνέβη» διὰ νὰ
δείξῃ ἔτσι, ὅτι ἀνέβη ὄχι χειραγωγούμενος ἀπὸ κάποιον
ἄλλον, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἀνερχόμενος αὐτὸν τὸν δρόμον. Διότι
ὁ μὲν Ἠλίας, ἂν καὶ δὲν ἦλθεν ἐκεῖ ποὺ ἔφθασεν ὁ Χριστός,
ὡδηγήθη ἕως ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλην δύναμιν. Διότι δὲν εἶναι ἱκα-
νότης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ νὰ ἠμπορῇ νὰ βαδίζῃ
παράδοξον δρόμον.[44] Ἐνῷ ὁ Μονογενὴς ἀνέβη μὲ ἰδικήν του
δύναμιν καὶ ἐξουσίαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς
Λουκᾶς ἔτσι 194 A ἔλεγε· «Καὶ ἦσαν καρφωμένα τὰ μάτια
των ἐπάνω Του, καθὼς Αὐτὸς ἐπορεύετο εἰς τὸν οὐρανόν».[45]
Δὲν εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ἐλαμβάνετο (ἀπὸ ἄλ-
λον) ὑψηλά, οὔτε ἐβαστάζετο (ἀπὸ ἄλλον)· ἐπειδὴ αὐτὸ
ποὺ συνέβαινε ἦτο θεληματικὴ πορεία Αὐτοῦ, μὲ τὴν δύ-
ναμίν Του. Ἂν δὲ πρὸ τοῦ πάθους τοῦ Σταυροῦ ἐβάδιζεν
ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα,[46] ὅταν ἀκόμη ἐφόρει σῶμα βαρὺ καὶ
ὑποκείμενον εἰς τὰ ἀδιάβλητα πάθη,[47] τί τὸ θαυμαστὸν ἂν
ἔσχιζε τὸν ἀέρα, ἀφοῦ πλέον, μετὰ τὴν Ἀνάστασιν, κατέ-
στη ἄφθαρτον (τὸ σῶμα αὐτό); Εἰς ποῖον δὲ τόπον ἀνέβη
μὲ ἀλαλαγμόν;» Ποῖος δὲ ἐξέβαλεν πολεμικὴν κραυγήν, ὅ-
ταν ἀνέβη; Καὶ ὅμως ἡ ἄνοδος τοῦ Ἰησοῦ ἔγινε σιγὰ καὶ
χωρὶς θόρυβον καὶ παρευρίσκοντο, κατ' αὐτήν, μόνον οἱ
ἕνδεκα μαθηταί. Βλέπεις πῶς δὲν πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὰς
λέξεις κατὰ ἕνα μόνον τρόπον, ἁπλοϊκά, ἀλλὰ νὰ μανθά-

44. Δ' Βασιλ. 2, 11.
45. Πράξ. 1, 10.
46. Ματθ. 14, 26.
47. ('Αδιάβλητα) πάθη, διὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἦσαν: ἡ πεῖνα, ἡ δίψα, ἡ κόπωσις, τὸ βάρος· ὅσα δηλαδὴ συνδέονται μὲ τὴν συντήρησιν τοῦ σώματος, χωρὶς νὰ εἶναι ἁμαρτίαι.

νωμεν ἐπακριβῶς τὴν βαθυτέραν των σημασίαν; Αὐτὸ δη-
λαδή, ποὺ ἔλεγα εἰς τὸ προοίμιον τοῦ ψαλμοῦ, B ὅτι κάτι
ἄλλο σημαίνει ἡ λέξις «ἀλαλαγμός», τὴν νίκην, τὸ τρόπαι-
ον· αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἐδῶ φανερώνει ἡ φράσις «μὲ ἀλαλα-
γμόν» εἶναι τοῦτο, ὅτι ἀνέβη νικηφόρως, ἀφοῦ κατέβαλε
τὸν θάνατον, ἐγκρέμισε τὴν ἁμαρτίαν, κατετρόπωσε τοὺς
δαίμονας, ἐξεδίωξε τὴν πλάνην, ἀφοῦ ὅλα τὰ μετέβαλε πρὸς
τὸ καλύτερον, ἀφοῦ ἀνεβίβασε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας
εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, μᾶλλον δὲ εἰς ἀσυγκρίτως καλύ-
τερα. Διότι κανεὶς δὲν ἀντεστάθη πρὸς Αὐτὸν καθὼς ἔφθα-
νε ὑψηλά, οὔτε ἡ τυραννία τῆς ἁμαρτίας, οὔτε ἡ δύναμις
τοῦ θανάτου, οὔτε τῆς κατάρας ἡ ἰσχύς, οὔτε τῆς φθορᾶς,
οὔτε τῆς κακίας ἡ ἔντασις, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὅλα αὐ-
τά· ἀλλὰ ὅλα αὐτά, C ἀφοῦ τὰ ἐξέσχισε ὡσὰν ἱστὸν ἀρά-
χνης, καὶ τὰς φάλαγγας τῶν δαιμόνων καὶ τὰ νεῦρα τοῦ
Διαβόλου καὶ ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὰ διέλυσε, ἀνέβηκε εἰς τὸν
οὐρανὸν ἀφοῦ κατώρθωσε ὅσα ἤθελε.

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος διηγούμενος τὸ κατόρθωμα Αὐ-
τοῦ ἔλεγεν· «Ἀφοῦ ἀπεγύμνωσε τὰς πονηρὰς ἀρχὰς καὶ ἐ-
ξουσίας τοῦ Διαβόλου, τὰς διεπόμπευσε φανερὰ καὶ ἔσυρε
ἐντροπιασμένους τοὺς δαίμονας ὀπίσω εἰς τὴν θριαμβευτι-
κήν του πορείαν».[48] Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος λέγει· «Καὶ ἀφοῦ
ἐξηφάνισεν ὁλοσχερῶς τὸ χρεωστικὸν ἔγγραφον τῆς ἐνο-
χῆς μας, δηλαδὴ τὸν γραπτὸν Νόμον, μὲ τὰς διατάξεις,
ποὺ ἦτο ἐναντίον μας, αὐτὸ τὸ ἐσήκωσεν ἀπὸ τὸ μέσον
καὶ τὸ ἐκάρφωσεν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν».[49] «Κύριος μὲ
φωνὴν σάλπιγγος». Πάλιν τὸ ἴδιον φανερώνει, δηλαδὴ μὲ
λαμπρὰν νίκην. Ἐδῶ κάτι ἄλλο πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν, D
τὸ ὁλοφάνερον, τὸ βέβαιον, τὸ καταπληκτικόν. Ἂν καὶ
τότε κανεὶς δὲν τὸ ἀντελήφθη, ὅταν συνέβαινε τοῦτο, ἐν
τούτοις ὅμως ἔγινε τόσον περιβόητον, ὅπως ὁ ἦχος σάλ-
πιγγος, μᾶλλον δὲ καὶ πιὸ ἐξακουστόν. Διότι ἐκεῖνο ποὺ
ἔγινε τότε κρυφά, κανεὶς μετὰ ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας τὴν
οἰκουμένην δὲν τὸ ἠγνόησεν, ἀλλὰ τόσον πολὺ τὸ ἐξεσκέ-
πασεν ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, ὡσὰν νὰ ἀντηχοῦσε σάλ-
πιγξ, ἀλλὰ καὶ πιὸ δυνατὰ ἀκόμη. Ἐπειδὴ οὔτε καὶ ἂν ἀ-
κόμη ἀντηχοῦσε σάλπιγξ τόσον δυνατά, θὰ ἠμποροῦσε νὰ
συγκαλέσῃ ὅλους εἰς ἐκεῖνον τὸ θέαμα, ὅπως, μετὰ ἀπὸ
τὰ γεγονότα αὐτά, ἐφανέρωσε τὴν ἀνάβασιν ἡ φωνὴ τῶν

48. Κολοσ. 2, 15.
49. Κολοσ. 2, 14.

πραγμάτων μὲ τὸ νὰ καταστήση τὸ θαῦμα (τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως τοῦ Σωτῆρος) πασίγνωστον πιὸ δυνατὰ ἀπὸ κάθε βροντή. Διότι οὔτε βροντὴ ἠμποροῦσε νὰ συγκαλέση τὴν οἰκουμένην, τόσον ἀποτελεσματικά, ὅσον **E** τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ ἦσαν μετὰ ἀπὸ αὐτά. Ἐπειδὴ ἡ μὲν βροντὴ εἰς τοὺς παρόντας μόνον γίνεται ὁλοφάνερη· τὸ φανέρωμα ὅμως ἀπὸ τὰ πράγματα παρουσιάζει αὐτὸ ποὺ ἔχει γίνει εἰς ὅλας τὰς γενεὰς πιὸ λαμπρὰ καὶ ἀπὸ σάλπιγγα, πιὸ φανερὰ καὶ ἀπὸ βροντή.

Δὲν θὰ ἐσφαλλε δὲ κανεὶς ἂν ὠνόμαζε σάλπιγγας τὰ στόματα τῶν Ἀποστόλων, ὄχι ἁπλῶς χαλκοκατεσκευασμένας, ἀλλὰ πιὸ πολυτίμους καὶ ἀπὸ τὸ χρυσάφι, πιὸ πολυτελεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς λίθους. Διατί λοιπὸν δὲν εἶπε «σάλπιγγος», ἀλλὰ «μὲ φωνὴν σάλπιγγος»; Φανερώνων τὴν συμφωνίαν τῶν ψυχῶν τῶν Ἀποστόλων, ὅπως ἀκριβῶς, λέγει καὶ ὁ Παῦλος· 195 **A** «Εἴτε λοιπὸν ἐγώ, εἴτε ἐκεῖνοι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον κηρύσσομεν».[50] Καὶ πάλιν, (ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς)· «Ὅλο τὸ πλῆθος ἐκείνων, ποὺ ἐπίστευσαν εἶχε μιὰ καρδιὰ καὶ μιὰ ψυχή».[51] Ἐσάλπιζον δὲ ὄχι διὰ νὰ καλέσουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς πόλεμον, ἀλλὰ διὰ νὰ διακηρύξουν χαρούμενοι τὴν δόξαν τῆς νίκης. Ὅπως ἀκριβῶς οἱ στρατοὶ ὅταν εἰσέρχωνται εἰς τὴν μάχην, μαζὶ μὲ τὰς σημαίας[52] προχωροῦν ἐμπρὸς αἱ σάλπιγγες, διὰ νὰ ξεσηκώσουν τοὺς παρευρισκομένους, ὄχι μονάχα μὲ ὅσα βλέπουν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅσα ἀκούουν, ἔτσι ἔγινε καὶ τότε (μὲ τὸ κήρυγμα)· ὅταν οἱ Ἀπόστολοι εἰσήρχοντο εἰς ἑκάστην πόλιν, ἀντηχοῦσαν αἱ σάλπιγγες καὶ ὅλοι ἔτρεχον νὰ τοὺς ἀκούσουν. «Ψάλατε εἰς τὸν Θεόν μας, ψάλατε· ψάλατε ἐγκωμιαστικὰ εἰς τὸν βασιλέα μας, ψάλατε. **B** Διότι εἶναι βασιλεὺς ὅλου τοῦ κόσμου ὁ Θεός μας, ψάλατε μὲ σύνεσιν. Ὁ Θεός μας ἐβασίλευσεν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ βασιλεύη εἰς ὅλα τὰ ἔθνη».

Ἀφοῦ λοιπὸν διηγήθη τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, καλεῖ τὴν οἰκουμένην νὰ δοξολογήση ἐγκωμιαστικὰ τὸν Θεὸν μὲ πολλὴν προθυμίαν· δι' αὐτὸ καὶ χρησιμοποιεῖ διπλασιασμὸν τῶν ἐγκωμιαστικῶν φράσεων· καὶ δὲν καλεῖ

50. Α' Κορινθ. 15, 11.
51. Πράξ. 4, 32.
52. Ἀντὶ σημαιῶν, ὅπως σήμερον, εἶχον διάφορα ἀντικείμενα ἀμετάθετα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπον οἱ στρατιῶται. Πρώτη σημαία (μὲ τὴν σημερινὴν περίπου σημασίαν) ἦτο τὸ λάβαρον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

ἁπλῶς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ψάλλουν, ἀλλὰ μὲ πολλὴν προθυμίαν. Τί σημαίνει «ψάλατε μὲ σύνεσιν»; Νὰ μάθετε καλά, λέγει, αὐτὰ ποὺ ἔγιναν, νὰ βάλετε εἰς τὸν νοῦν σας καὶ νὰ κατανοήσετε τὸ μέγεθος τῶν κατορθωμάτων. Ἔχω δὲ τὴν γνώμην, ὅτι καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη ὑπαινίσσεται διὰ τῆς λέξεως· «μὲ σύνεσιν»· δηλαδὴ νὰ ἐγκωμιάσουν ψάλλοντες τὸν Θεὸν ὄχι μόνον μὲ φωνήν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα· ὄχι μόνον μὲ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἐνάρετον βίον. **C** Διότι ἐβασίλευσε καὶ κυριαρχεῖ, λέγει, ὁ Θεὸς εἰς τὰ ἔθνη. Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἐπάνω εἰς τὰ ἔθνη». Καὶ διὰ ποίαν βασιλείαν λέγει ἐδῶ; Ὄχι ἐκείνην ποὺ συνεστήθη κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ αὐτὴν ποὺ προῆλθεν ἀπὸ τὴν συμφιλίωσιν τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἄνθρωπον. Διότι καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ (τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν) ἐβασίλευσε ἐπάνω ὅλων, ἐπειδὴ ἦτο ὁ Δημιουργὸς καὶ Ποιητής· τώρα δὰ ὅμως καὶ θεληματικὰ Τὸν ἀκολουθοῦν (ὅσοι ἐπίστευσαν) καὶ εὐγνωμονοῦν Αὐτόν· αὐτὸ δὲ ποὺ ἀξίζει μεγίστων ἐγκωμίων καὶ πολλοῦ θαυμασμοῦ, εἶναι ὅτι Ἐκεῖνος, ποὺ πρὶν ὑβρίζετο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, προητοίμασε μίαν τοιαύτην μεταβολήν, ὥστε νὰ ὑμνῆται εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην· καὶ αὐτοί, ποὺ ποτὲ δὲν εἶχον διαβάσει τοὺς προφήτας, οὔτε εἶχον ἀνατροφὴ μὲ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, **D** ἀπ' ἐναντίας δὲ ἔζουσαν ὡσὰν θηρία, ὅλοι μαζὶ ἄλλαξαν τρόπον ζωῆς καὶ ἀφοῦ ἀπέρριψαν ὅλας ἐκείνας τὰς πλάνας, ὑπετάγησαν (εἰς τὸν Χριστὸν) ὄχι δύο καὶ τρία καὶ τέσσερα ἔθνη καὶ δέκα, ἀλλ' ὅσοι κατοικοῦν εἰς ὁλόκληρον τὴν Οἰκουμένην. «Ὁ Θεὸς κάθεται ἐπάνω εἰς τὸν ἅγιον θρόνον Του». Τί σημαίνει· «Κάθεται ἐπάνω εἰς θρόνον»; Σημαίνει ὅτι βασιλεύει, ἐξουσιάζει. Καὶ σωστὰ εἶπεν ὁ ψαλμωδὸς «Ἁγίου». Διότι δὲν βασιλεύει ἁπλῶς καὶ μόνον, ἀλλὰ μὲ ἁγιότητα βασιλεύει. Τί σημαίνει δὲ ὅτι μὲ ἁγιότητα βασιλεύει; Καθαρά, χωρὶς ἁμαρτίαν.

Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι ὅταν καταλαμβάνουν τὴν ἀρχὴν αὐτὴν χρησιμοποιοῦν τὴν δύναμίν της πρὸς ἀδικίαν. **E** Ἐκείνη ὅμως ἡ ἀρχὴ παραμένει ἀνέπαφος ἀπὸ κάθε τι τέτοιο, δηλαδὴ καθαρὰ καὶ ἁγία.

Ἐπειδὴ οὔτε ἀπάτη, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια αὐτὰ καταστρέφει καὶ παραπλανᾷ ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον· ἀλλ' εἶναι τέλειον, ἀνέγγιχτον ἀπὸ ψεῦδος, ἀστράπτει πέρα ἀπὸ κάθε καθαρότητα καὶ λάμπει ἀπὸ ἀνείπωτην δόξαν. Ἄρχοντες τῶν λαῶν ἐμαζεύθησαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἀβραάμ, διότι τοῦ Θεοῦ οἱ δοῦλοι οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς ἐξυψώθησαν ἐνδόξως πάρα πολύ».

Ἐδῶ φανερώνει τὸ ἀποκορύφωμα τῆς δυνάμεως τοῦ Εὐαγγελίου, 196 A ὅτι, δηλαδή, δὲν ἔφθασε μονάχα μέχρι τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ μέχρις αὐτῶν, ποὺ φοροῦν τὸ διάδημα καὶ κάθονται ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον. Ἔπειτα δείχνει Αὐτὸν ὅτι εἶναι ὁ ἕνας καὶ ἴδιος Θεὸς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ λέγει· «μὲ τὸν Θεὸν Ἀβραάμ», ἀντὶ τοῦ «Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ τῶν προπατόρων, ποὺ ἔχει δώσει εἰς ἐκείνους καὶ τὸν νόμον». Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἱερεμίας ἔλεγεν· «θὰ συνάψω μαζί σας νέαν διαθήκην, ὄχι κατὰ τὴν διαθήκην, ποὺ συνῆψα μὲ τοὺς πατέρας σας, κατὰ τὴν ἡμέραν, ποὺ μὲ τὸ χέρι μου τοὺς ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον»,[53] διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἕνας καὶ ὁ Αὐτὸς εἶναι Νομοθέτης τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. B Καὶ ὁ Βαρούχ πάλιν ἔλεγεν· «Αὐτὸς ὁ Θεός μας, δὲν θὰ ὑπολογισθῇ ἄλλος πλησίον Του. Ἀπεκάλυψεν κάθε δρόμον γνώσεως καὶ ἔδωσεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἰακὼβ τὸ παιδί Του, καὶ Ἰσραὴλ τὸν ἀγαπημένον του· μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ ἐφανερώθη ὁ Ἴδιος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ συνανεστράφη μὲ τοὺς ἀνθρώπους»,[54] δείχνων ἔτσι, πῶς Αὐτός, ποὺ ἔχει δώσει τὸν Νόμον, εἶναι ὁ Ἴδιος ποὺ ἔλαβε σάρκα· καὶ πῶς Αὐτός, ποὺ ἔλαβε σάρκα εἶναι ὁ Ἴδιος ποὺ ἔδωσε τὸν Νόμον. Αὐτὸ ἐννοεῖ καὶ ὁ προφήτης, ὅταν λέγῃ· «Ἐμαζεύθησαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἀβραάμ». Εἰς δὲ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον γράφει, ἀντὶ τοῦ «μὲ τὸν Θεόν», «Ἔμ Ἐλωΐ Ἀβραάμ». Καὶ πῶς ἔχει γίνει αὐτό; Ἐπειδὴ «τοῦ Θεοῦ οἱ δυνατοὶ τῆς γῆς ἐξυψώθησαν ἐνδόξως πάρα πολύ».

C Ποῖοι δὲ εἶναι αὐτοὶ οἱ δυνατοὶ τοῦ Θεοῦ; Ποῖοι ἄλλοι ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ ὅλους τοὺς πιστούς; Ἐπειδή, δηλαδή, λέγει ἔλαμψεν ἡ δύναμίς των, ἐξουσίασαν ἐπάνω εἰς ὅλους. Καὶ πολὺ σωστὰ τοὺς ὠνόμασε δυνατούς. Διότι πῶς νὰ μὴ εἶναι δυνατοί, αὐτοὶ ποὺ παρετάχθησαν ἐναντίον ὁλοκλήρου τῆς Οἰκουμένης, ἐναντίον τῶν δαιμόνων, ἐναντίον τοῦ Διαβόλου, ἐναντίον λαῶν, ἐναντίον πόλεων, ἐναντίον ἐθνῶν, ἐναντίον τυράννων; Ἀντιμετώπισαν τυράννους, τιμωρίας, βασανιστήρια, τηγάνια (βασάνων), καμίνια, ἤθη καὶ συνηθείας, τὴν τυραννίαν τῆς φύσεως,[55] καὶ ἀφοῦ ὅλα τὰ ἐγκρέμισαν, καὶ ἔφθασαν ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλους, χωρὶς νὰ γίνουν ὑποχείριοι κανενός; D Πῶς νὰ μὴ

53. Ἱερεμ. 38, 31 - 32.
54. Βαρούχ 3, 36 - 38.
55. Ἐννοεῖ μάρτυρας καὶ ἀσκητάς.

εἶναι δυνατοί, ἀφοῦ καὶ μετὰ θάνατον παρουσιάζουν τόσον μεγάλην δύναμιν; Πῶς νὰ μὴ εἶναι δυνατοὶ αὐτοί, ποὺ τὰ λόγια των ἀνεδείχθησαν πιὸ ἀνθεκτικὰ καὶ ἀπὸ τὸ διαμάντι καὶ ὁλόκληρος ὁ χρόνος δὲν τὰ ἐλύγισε, ἀλλὰ καὶ καθημερινῶς αὐξάνουν μὲ τὸ νὰ διατρέχῃ διὰ παντὸς τρόπου καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα;

Δι' ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἂς εὐχαριστήσωμεν τὸν φιλάνθρωπον Θεόν· διότι εἰς Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ Ἐξουσία, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.